

Лингвистичке актуелности

20

*Израду часописа омогућило је
Министарство просвете и науке Републике Србије*

ISSN 1450–9803

UDK 801

Институт за српски језик САНУ

ЛИНГВИСТИЧКЕ АКТУЕЛНОСТИ

20

Београд, 2012

Издаје:
Институт за српски језик САНУ
Кнез-Михаилова 36, Београд

Електронско издање:
www.isj.sanu.ac.rs
www.asusilc.net/aktuelnosti

Имејл:
aktuelnosti@orion.rs

Уредници:
др Стана Ристић, др Биљана Сикимић, др Данко Шипка

Главни уредник:
др Ђорђе Оташевић

Конверзија за интернет:
др Данко Шипка

Штампа:
„Скрипта интернационал“, Београд

САДРЖАЈ

ПРЕГЛЕДНИ РАДОВИ

Марина Николић: <i>Језичка култура у науци о српском језику I</i>	9
Ђорђе Оташевић: <i>Термин „политичка коректност“</i>	19

ПРИКАЗИ

<i>Spomenica Valtazara Bogišića</i> (Andrej Sobolev)	35
<i>Srpska lingvistika. Serbische Linguistik</i> (Biljana Sikimić)	41
Хенрик Јарошевич: <i>Прилози историји српскохрватског језика</i> (Душан Владислав Пажђерски)	47
Стана Ристић: <i>О речима у српском језику</i> (Ђорђе Оташевић)	57
Драгана Радовановић: <i>Говор Ваљевске Подгорине</i> (Рада Стијовић)	62
Симо Ћирковић: <i>Речник архаизама</i> (Страхиња Степанов)	67
Пер Јакобсен: <i>Јужнословенске теме</i> (Ђорђе Оташевић)	74

ОСВРТИ

<i>Творци српског књижевног језика</i> (Срето Танасић)	81
Данко Шипка: <i>Речник опцених речи и израза</i> (Ђорђе Оташевић)	84
Софија Мићић: <i>Медицински речник</i> (Ивана Лазич-Коњик)	87
Вучина Раичевић: <i>Речник лингводидактичке терминологије</i> (Мирјана Адамовић)	89
Момчило Златановић: <i>Речник говора југа Србије</i> (Ивана Бојовић)	92

УКРАТКО

Alisa Mahmutović: <i>Kao frazeološki rječnik</i> (Danko Šipka)	97
Ђорђе Оташевић: <i>Тематски речник 3</i> (Ивана Бојовић)	98
Наталья Шильнова: <i>От Геркулесовых столбов до Эльдорадо</i> (Алма Оташевић)	99
Ђ. Оташевић, Љ. Оташевић: <i>Речник скраћеница</i> (Весна Ђорђевић)	100

КОМЕНТАРИСАНЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

Vesna Đorđević: <i>Konceptualizacija imigranata u političkom diskursu</i>	103
---	-----

БИБЛИОГРАФИЈЕ

Ђорђе Оташевић: <i>Прилози за грађу лексиколошке и металексикографске библиографије (5)</i>	113
---	-----

ХРОНИКА

<i>Русский язык и культура в зеркале перевода</i> (Мирјана Адамовић)	127
<i>Druga međunarodna konferencija Jezici i kulture u vremenu i prostoru</i>	130

ПРЕГЛЕДНИ РАДОВИ

Марина Николић* (Београд)

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА У НАУЦИ О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ I**

У овом раду биће речи о литератури која је написана на српском језику и која се имплицитно или експлицитно, индиректно или директно бави српском језичком културом. Проучавањем је обухваћен велики број радова (монографија, приручника и језичких саветника), а првенствени циљ је то да се да преглед онога што је на тему језичке културе урађено у српској лингвистици. Биће поменути бројни радови, али ће највише простора заузети они које сматрамо најзначајнијима за поље српске језичке културе.

Кључне речи: језичка култура, стандардни језик, српски језик

Увод

Предмет рада је савремена литература која се бави српском језичком културом.¹ Бављења језичком културом постојала су и раније, па се ова тема може посматрати и дијахронијски. Почев од Вука² преко Стојана Новаковића, Александра Белића, Михаила Стевановића, Јована Вуковића, до данашњих дана, може се пратити континуитет у проучавањима српске језичке културе.³

* marina.nikolic@isj.sanu.ac.rs

** Овај чланак је резултат рада на пројекту 178021 „Опис и стандардизација савременог српског језика“ који у целини финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

¹ Преглед дела српске литературе која се бави проблемима језичке културе даје Пипер (2004: 76–82). Критички преглед литературе в. и у Николић 2010а.

² Интересовање за језичку културу постојало је, наравно, и у предвуковској епохи. Уосталом, од почетка развоја писмености таква интересовања постоје у сваком језику, па тако и у нашем. Условно узимамо Вукову епоху као почетак бављења језичком културом управо због тога што је то време настанка и развоја савременог српског књижевног језика.

³ Мршевић Радовић (2002, 2004, 2005).

стицајем различитих ванлингвистичких околности, пре свега финансијских и организационих, у Србији данас није најповољнија ситуација за бављење језичким питањима. У друштву у коме доминирају социјални и економски проблеми језик, иако основни чинилац националне културе, није препознат као важан сегмент друштва о коме се мора стално водити рачуна.

Осим тога, велики проблем српске језичке културе последњих година представља велика миграција становништва, како из Србије у иностранство и 90-их година из избеглиштва у Србију, тако и у самој Србији – из села у град⁴, затим маргинализација ћирилице у јавној употреби, велика употреба англицизама која је у српском језику добила размере стварања паралелне језичке норме, непоштовање постојеће стандарднојезичке норме и одсуство њеног ревидирања итд. Један од проблема је и тај што многи значајни српски лингвисти не признају језичкој култури статус посебне дисциплине подједнако важне (ако не и важније, имајући у виду њен значај за културни ниво читаве једне заједнице) као и друге лингвистичке дисциплине, одбијајући њену „научност“ и сматрајући је тек успутном практичном језичком облашћу. Последица тога је да се језичким питањима бави велики број лаика који, једино интуитивно и на основу сопственог језичког осећања, доносе, најчешће, погрешне закључке које промовишу у некакве законе о „правилном“ говору.

Формирање Одбора за стандардизацију српског језика 1997. године у којем учествују представници свих академија наука и уметности на српском језичком простору, филозофских и филолошких факултета и Матице српске, дало је велики допринос развоју стандардног српског језика и српске језичке културе, међутим, још је много питања остало нерешено, највише због саме организације Одбора и великог броја његових чланова, што онемогућава брзину, ефикасност и ефективност рада Одбора. Значајан је рад институција које се баве српским језиком и брину за српски језик, као што су Институт за српски језик

⁴ Масовна миграција људи са села у град код нас је појава која траје од времена после завршетка II светског рата па до данас, са већим или мањим интензитетом, и то није српски куриозитет. Међутим, последњих неколико деценија велики је одлив најчешће младих образованих људи у иностранство што посебно штети српској језичкој култури. Оно што је можда и највише променило језичку слику у Србији јесте огроман прилив избеглица из ратом погођених подручја. Сталне миграције становништва стално мењају језичку слику у једној држави и у једном друштву те тако и стање у језичкој култури тога друштва – што би се посебно могло испитати социолингвистичком методологијом.

Српске академије наука и уметности, Матица српска, Друштво за српски језик, Вукова задужбина, Међународни славистички центар Филолошког факултета у Београду, Коларчев народни универзитет, и др., но и њихова активност морала би бити већа.

Релативно бројни постојећи радови из области српске језичке културе највећим делом били су усмерени на решавање различитих практичних питања у вези са учвршћивањем књижевнојезичке норме а теоријска основа већине радова у тој области обично је присутна више имплицитно или само у назнакама него експлицитно и у развијеном облику.

Општа слика о радовима који се баве српском језичком културом изгледа овако: број таквих радова није велики и пише их мањи број стручњака, намењени су најчешће широкој јавности и писани су духовито, на занимљив и разумљив начин, и најчешће су то практични приручници. Такви приручници (појединаца или групе аутора) углавном су састављени од чланака који су раније били објављивани у дневним и недељним новинама, или у научним часописима, што олакшава доступност и поједностављује приступ ономе ко се интересује за проблеме језичке културе. Неки од приручника јављају се и у форми речника.

На почетку анализе поделићемо радове на три групе:

1. радови који се баве језичком културом са теоријског аспекта;
2. језички приручници и саветници;
3. радови који се баве проблемима из сродних лингвистичких дисциплина.⁵

Из истраживања су изузети бројни радови који се баве појединим аспектима језичке културе: англицизмима (и другим позајмљеницама), језичком културом у медијима (што је врло популарна тема, посебно за млађе лингвисте), жаргоном и сленгом, језичком културом у образовању и сл.⁶ Акценат је стављен пре свега на монографије и приручнике, а не на појединачне мање студије.

⁵ Мисли се на оне радове у којима предмети проучавања неким делом припадају области језичке културе.

⁶ Више о тим радовима в. у Николић 2010а.

1. Радови који се баве језичком културом са теоријског аспекта

Потреба да се повећа друштвена брига о језику и да се о питањима језика говори пред широм јавношћу произвела је саветовање о језичкој култури *Актуелна питања наше језичке културе*. Зборник настао после саветовања представља скуп најважнијих проблема српске језичке културе и није застарео иако је објављен пре готово тридесет година. Проблемима језичке културе бавили су се академици, лингвисти, психолози, лекари, социолози, политиколози, књижевници, глумци, спикери, студенти...

У зборнику има радова који се баве језичком културом (али пре свега у домену поштовања стандарднојезичке норме) у средствима јавног информисања, наставом језичке културе, затим говорништвом и говорним узорима, преводашћом, лекторском праксом, језиком позоришта, политичким језиком, позајмљеницама, терминологијама, језичким политиком и другим чиниоцима српске језичке културе.

Говорна култура се не јавља као искључиво језички проблем, већ и као политичко средство у одређивању развоја језика у складу са самим развојем друштвене заједнице, што би била посебна улога са чисто политичког становишта неговања културе говора и језика. Тај вид који засеже у свесно утицање, и то организовано свесно утицање на целокупност језичког остварења у суштини значи планирање језичког развоја и планирање његове посредне и непосредне будућности.⁷

Једини тада који иступа из оквира језичке правилности и норме и залаже се за мало шири смисао језичке културе јесте Ранко Бугарски у раду „Шири смисао језичке културе“. У познијим радовима, који су обухваћени и овим истраживањем, Бугарски конкретизује своје схватање језичке културе као језгро (говорна култура – језичка правилност) са слојевитим омотачем (језичка култура и низ њој сродних дисциплина и интересовања).

У међувремену су у Србији решени неки проблеми које је требало решити. Захваљујући политичкој ситуацији, добијен је нови назив језика. Објављен је нови *Правопис српског језика* 1993. године, а касније и ново и допуњено издање 2010. године. У октобру 2007. године изашао је први једнотомни речник српског језика. Оно што није урађено је то да још увек немамо ваљане нормативне граматике савреме-

⁷ В. ниже о односу између језичке културе, с једне стране, и језичке политике и језичког планирања, с друге стране.

ног српског језика, мада је једна у изради (пишу је академици Иван Клајн и Предраг Пипер). Савремени српски језик још увек није описан у целини, чак ни стање на свим појединачним језичким нивоима. Није се поправило ни стање у образовању, посебно на филолошким факултетима који образују будуће језичке стручњаке. Не постоји, још увек, предмет Језичка култура, који би требао да постоји на многим факултетима (филолошким али и наставничким, правним, политичким, па и економским), као што је то случај у неким словенским земљама.

Српски језички приручник групе аутора основна је књига у литератури о српској језичкој култури. Она је то и по меродавности оних који су је написали и по питањима којима се бави, а и по томе како није изгубила на актуелности иако је између првог и другог издања протекло тринаест година, а до данас више од двадесет (прво издање штампано је 1991, друго 2004. године, а касније још неколико издања).

Српски језички приручник обједињује девет главних кругова⁸ многобројних питања српске језичке културе, на која се у књизи дају јасни одговори који су категорични у мањој или већој мери. Ова књига је узор како би према уобличавању препорука и савета о томе шта је правилно, препоручљиво и допуштено требало да се односе сви они који се баве српском језичком културом и језичком стандардизацијом.

Аутори наводе *мерила језичке правилности исказа* – језичке критеријуме (богатство, јасност, економичност, лепота, континуитет, реализам и чистота у језику) и друштвене критеријуме који се тичу питања који или чији језик може служити као узор (критеријум ауторитета, географски критеријум, књижевни критеријум, аристократски критеријум).⁹

Даље у *Српском језичком приручнику* разматрају се проблеми норме и стандардизације на свим језичким нивоима.

У *Српском језичком приручнику* налазимо и на негативне комуникативне особине говора као што су сиромаштво речника, недовољно познавање значења речи, вулгаризација и жаргонизација језика (посебно разговорном стилу, али и у језику медија), велики налет туђица (нај-

⁸ Стандардни језик и језички стандард, начела наше језичке политике, мерила језичке правилности, акценат и друга питања правилног изговора, правописни проблеми и недоумице, о облицима речи, о склопу реченице, избор речи и обрта, значење речи.

⁹ Треба рећи да постоје различита мерила, као и то да су та мерила променљива. Различити системи вредности формирају другачија мерила и критеријуме на основу који се може говорити о језичкој култури и језичкој правилности у најширем смислу.

више из англосаксонског говорног подручја), бирократизација језика, неодређеност и номинални стил, мода у језику, појава све већег броја неологизама, плеоназам...

У књизи *Култура говора* Милана Шипке образложене су теоријске основе и суштина културе говора, њени основни елементи и видови у којима се она испољава у јавној комуникацији и стваралаштву у различитим облицима друштвеног живота.

У предговору аутор објашњава значај говорне културе за савремено друштво. Други европски народи, који негују говорну културу, схватили су значај вештине говора (богата литература, приручници). Наглашава да се код нас култури говора не скреће готово никаква пажња. Лоше стање је и у школи (у основној школи – граматизирање, у средњој неинвентивна настава књижевности), лош језик медија, политичара, неписмена администрација. Потребно је да друштво постане свесно значаја националне језичке културе јер нема успеха у пословима, па ни просперитетног друштва у целини, без успешне комуникације међу људима, а успешне комуникације не може бити без однеговане културе говора.

На основу стила који аутор користи за писање књиге, види се да је она намењена широком кругу читалаца, онима који се интересују за говорну културу, који се из пословних или личних разлога труде да правилно говоре и пишу.

У уводном делу књиге излажу се основна научна сазнања о језику и говору. Аутор подсећа на само неке од бројних дефиниција језика, говори о његовим основним функцијама у и вези са тим објашњава појам комуникације, повезаност језика и људског мишљења, језика и друштва, раслојавање језика.

У другом делу књиге обрађена су различита питања у вези са културом говора: од саме дефиниције тог појма, преко основних својстава доброга говора до односа бирократизације језика и културе говора. Културу говора Шипка дефинише као „*stepen usavršenosti vlastitog govora, tj. ovladavanja vještinom pravilnog, tačnog i tečnog iskazivanja vlastitih misli i osjećanja i uspješne komunikacije s drugim članovima govorne zajednice*“.¹⁰ Основна својства доброг говора које наводи Шипка јесу правилност, јасноћа, језгровитост, течност и сврсисходност. Као негативна својства говора наводи бирократизацију језика. Аутор сматра да бирократизација језика не доприноси ширењу културе говора и замагљује особености и сврху административног стила.

¹⁰ Н. д. стр. 88.

С обзиром на запуштеност усменог говора, и у школи и у јавности, посебна пажња у трећем поглављу посвећена је управо томе виду говора – његовим физиолошким основама и акустичким својствима, затим ритмичко-мелодијској организацији и пратећим вредностима усменог говора (интонација, интензитет, пауза, реченични темпо, говорни рељефи). На крају, у поглављу *Видови усменог изражавања*, даје се кратак осврт на уобичајеније и чешће комуникативне и експресивне дискурсе. У оквиру комуникативног дискурса обрађени су говорни догађаји који имају устаљену форму: поздрављање и честитање, обраћање и ословљавање, разговор на радију и телевизији, дискусија на састанцима, парламентарна дебата. У неговању властите културе говора не смеју бити запостављени интерпретативни и креативни (експресивни) дискурси. Аутор издваја изражајно читање, препричавање, рецитовање и држање различитих беседа. Није обухваћен и писани говор (у плану је била нова публикација, која, нажалост, неће угледати светлост дана услед смрти Милана Шипке).

Књига *Култура говора* Милана Шипке има актуелну садржину, концизан и јасан стил писања. Поткрепљена је занимљивим примерима из језика и практичним говорним вежбама. У току излагања аутор упућује на одговарајућу литературу. Аутор свој приручник препоручује широком кругу корисника: студентима педагошких академија и студентима који се образују за наставнике (посебно матерњег језика), просветним радницима, спикерима, водитељима, новинарима, адвокатима, политичарима...

Жарко Ружић и Смиљка Васић, професори учитељског факултета, баве се говорном културом са педагошког аспекта.

Ружићева књига *Основи културе говора*¹¹ представља уџбеник намењен образовању васпитача предшколских установа, али га могу користити и сви други који се занимају за говорну културу.

Смиљка Васић (*Култура говорне комуникације*) бави се говором и пратећим средствима говора. У суштини ова књига представља истраживање говорних норми на територији уже Србије у 2. обимнијем делу књиге. У 1. делу је теоријски обрађен појам говора, односно правилног говора, говорне норме.

Ђорђе Костић (*О култури говора*) још је један аутор који се бави говором. Његов приручник је приручник за новинаре и спикере, за све оне који говоре у медијима. Бави се нормама у говору, проучава

¹¹ Ружић (1981).

постојећи језик радија и телевизије. Бави се општим и посебним особинама говора.

Књига је претежно теоријска, бави се говором као језичком реализацијом и његовим елементима: акцентом, мелодијом, дисањем, ритмом, фонетиком (изговором и формирањем гласова).

У монографији *Теорија језичке културе у науци о српском језику и славистици* Марине Николић полази се од схватања језичке културе као дела опште културе и културе понашања и комуницирања карактеристичних за неко друштво или појединца, који се испољава првенствено у степену познавања потенцијала одређеног језичког система који омогућује практично владање различитим функцијама тога језика.

Књига обрађује језику културу с теоријског аспекта, а ауторка се бави језичком културом у свим словенским земљама. Постављене циљеве истраживања, попут критичког посматрања домаће и словенске литературе, упоређивања развијености теоријских основа језичке културе у србистици у односу на друге области лингвистичке славистике и систематизације појмовног и теоријско-методолошког апарата на коме би требало заснивати савремена истраживања у области језичке културе, ауторка испуњава представљајући језичку културу као релативно самосталну лингвистичку дисциплину која има свој предмет и научни апарат – теорију, методологију, терминологију.

Истраживање Марине Николић интердисциплинарног је карактера јер је посебна пажња посвећена месту које у теорији језичке културе имају нормативна проучавања језика, социолингвистика, еколингвистика, психолингвистика, лингвокултурологија, теорија дискурса, теорија говорних чинова, реторика, говорна и писмена етикеција, стилистика и др.

Што се теорије језичке културе тиче, она је у књизи формирана као посебна научна дисциплина са бројним ужим или ширим концепцијама своје предметне области. Бројна су проучавања односа теорије језичке културе према суседним лингвистичким областима (пре свега, језичка стандардизација, настава језика, реторика и др.), као и односа језичке културе према неким савременим лингвистичким теоријама (нпр. лингвокултурологија, теорија дискурса, говорних чинова, максима успешне комуникације и др.) и специфичним видовима употребе језика (нпр. вербална и епистоларна етикеција, различити говорни жанрови итд.). Нису све лингвистичке дисциплине подједнако удаљене од лингвистике језичке културе, неке су, као што је показано, ближе, док су неке релативно удаљеније.

Упоредивањем домаће литературе са литературом писаном на осталим словенским језицима, стиче се закључак да код нас, за разлику од других земаља, још увек није уочена важност језичке и говорне културе, слаб је интерес за таква проучавања, стандардни српски језик и његова језичка култура нису уздигнути на статус националног интереса. Зато нам је веома низак ниво говорне културе, зато је мало оних који се на стручан начин баве тим проблемима, због тога имамо недостатак литературе на том пољу.

Компарација српске језичке културе са суседним може допринети подизању нивоа језичке културе код нас. Пажљивим посматрањем и праћењем процеса који се одвијају у другим словенским језицима и угледањем на њих можемо добити много. Прихватање готових теоријско-методолошких модела у области језичке културе из развијених словенских језика и њихова имплементација која је олакшана тиме што потичу из сродних језика, може убрзати процес развијања језичке културе код нас.

У првом делу монографије понуђена је систематизација појмовног, термилошког и теоријско-методолошког апарата на којима би требало заснивати савремена истраживања у области језичке културе. Затим, дат је исцрпан преглед позитивних и негативних комуникативних својстава говора. Доказана је и повезаност теорије језичке културе са суседним дисциплинама (језичко нормирање, еколингвистика, реторика, стилистика, прагматика, терминологија...) као и то да је у веку интердисциплинарности неприхватљиво једну дисциплину, посебно са овако широком и разноврсном предметном облашћу, проучавати самостално и изоловано од сродних дисциплина. Теорија језичке културе не може се проучавати без коришћења појмова, терминологија, методологија и најсавременијих достигнућа многих лингвистичких (и не само лингвистичких) наука. Истраживања о језичкој култури не заснивају се на некој врло препознатљивој и специфичној теорији него њихову теоријску основу чини систем појмова и поступака који примарно припадају појединим посебним лингвистичким теоријама и методологијама.

Пошто је језичка култура изузетно широка област, логично је очекивати да нису сви њени саставни елементи подједнако добро развијени и усавршени. Неки аспекти теорије језичке културе у литератури су боље разрађени, неки слабије, док за неке можемо рећи да нису уопште разрађени. Највише проучавана јесте језичка правилност, затим проблеми који се јављају приликом позајмљивања, теорија стандардног језика. Идеје о комуникативним својствима језика захваљујући

постојању и континуираном развоју још од античког периода врло су темељно и широко разрађене.

Аспекти који су слабије обрађивани јесу најчешће они који условно припадају другим, суседним лингвистичким дисциплинама. На пример, језичка култура слабо је примењивана на појединачне функционалне стилове. Исто тако, теорија говорних чинова слабо је имплементирана у језичку културу, појмови као што су говорни чинови, интенционална функција језика, начела кооперације или говорне импликатуре јесу појмови који се помињу у теорији језичке културе, али не у довољној мери. Посебно је мала сарадња између социолингвиста и психолингвиста са једне стране и лингвиста који се баве лингвистиком језичке културе са друге. Међу њима је неопходно повећати научну сарадњу.

Последњи део рада бави се наставом језика. Закључак је да је настава језичке културе традиционалистичка, лишена савремених наставних чинилаца, застарела, слабо организована и неефикасна. Иста ситуација је и у уџбеницима. Говорна култура самих ученика је на веома ниском нивоу.

У раду је на више места говорено о томе шта би требало урадити у будућности (говорна култура на различитим нивоима, говорна култура у функционалним стиловима, говорна култура у усменој и писменој говорној реализацији, говорна култура у различитим говорним ситуацијама, итд.), али на првом месту неопходно је направити стратегију истраживања на целокупном пољу језичке културе.

Може се закључити да у литератури на српском језику има теоријских књига, али су се оне бавиле претежно говором. У последње време, додуше, има више радова који се баве општим теоријским елементима српске језичке културе, највише захваљујући стасавању једне нове генерације лингвиста.

Борђе Оташевић (Београд)

ТЕРМИН „ПОЛИТИЧКА КОРЕКТНОСТ“¹

У раду се наводе претече тзв. „политичке коректности“, дефиниције овог термина у новијим речницима и енциклопедијама, као и у лингвистичкој литератури, примери „политички коректне“ лексике, те делимични списак критика које се упућују тзв. „политичкој коректности“.

Кључне речи: политичка коректност, еуфемизам, лексика, феминизам

Тачно време појављивања термина „политичка коректност“ (енгл. *political correctness*) до сада није утврђено.

Иако се његов настанак обично везује за седамдесете и осамдесете године прошлог века, неки лингвисти претече такозване „политичке коректности“ виде знатно раније. Једна од њих је „дрвени језик“. У дореволюционарној Русији синтагмом „храстов језик“ („дубовый язык“) називан је административни језик царског чиновничког апарата. За време бољшевиизма придев *храстов* промењен је у *дрвени* („деревянный“) и њиме је називан посебан начин говора и писања – клишетизиран, укочен и кодификован – који се користио на свим нивоима административног и политичког апарата и у средствима јавног информисања (Шапина 2008, Сунић 2011). У француски језик израз „langue de bois“ ушао је седамдесетих година XX века из Источне Европе, првенствено из Пољске. У Ларусовом речнику „langue de bois“ се везује искључиво за комунистичке партије и средства јавног информисања у земљама у којима су комунисти на власти (*Petit Larousse illustré*. Paris, 1981). У каснијем издању овог речника даје се следећа дефиниција: „Manière rigide de s’exprimer qui use de stéréotypes et de formules figées et reflète une position dogmatique, surtout en parlant des discours de certa-

¹ Рад је написан у оквиру пројекта *Опис и стандардизација савременог српског језика* (178021), који у целини финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

ins dirigeants“ (*Petit Larousse illustré*. Paris, 1984, према Шапина 2008). 90-их година XX века, по мишљењу Шапине, „дрвени језик“ заменила је „политичка коректност“. У Немачкој се још увек повремено критички користи реч *Betonsprache* („бетонски језик“), којом су некада антикомунистичка гласила описивала језик источнонемачких апаратчица, за карактерисање тзв. „политичке коректности“ (Сунић 2011).

Претече „политичке коректности“ Базилев (Базылев 2007) налази и раније. Директно именоване појединих денотата било је табу – сматрано је за опасно и повезивано је с одређеним мистичним силама. Коришћење еуфемизама било је често у дворској етикецији. На краљевским и кнежевским дворовима широм Европе таквим церемонијалним облицима говора поданици су славили власт и моћ својих господара (Базылев 2007).

Корене такозване „политичке коректности“ многи истраживачи виде у марксизму. Основе су, по њиховом мишљењу, постављене још у Институту за социјална истраживања у Франкфурту² (касније познатом као Франкфуртска школа), основаном 1923. године (Lind 2000, Lind 2004, Blazquez 2002, Raehn 2004). За настанак тзв. „политичке коректности“, по мишљењу В. Линда, значајни су и текстови италијанског комунисте Антонија Грамшија (Antonio Gramsci), објављени 20-их година 20. века (Lind 2004: 5). Тзв. „политичку коректност“ Бласкез повезује са чланцима Мао Це Тунга из 30-их година³ и Фидела Кастра из 1959. године (Blazquez 2002). На везу с Мао Це Тунгом указује и В. Сефајер⁴ (William Safire), који сматра да је претеча синтагме „политичка коректност“ била синтагма „коректно мишљење“, коју је први употребио председник Кине Мао Це Тунг⁵ и која је означавала строго пошто-

² „The Frankfurt School blended Marx with Freud, and later influences (some Fascist as well as Marxist) added linguistics to create 'Critical Theory' and 'deconstruction.' These in turn greatly influenced education theory, and through institutions of higher education gave birth to what we now call 'Political Correctness'. The lineage is clear, and it is traceable right back to Karl Marx.“ (ц. Lind 2004: 5).

³ На везу са чланцима Мао Це Тунга из 30-их година више пута се указује и у Hughes 2010: 5, 17.

⁴ Сефајер, међутим, говори о каснијем периоду: „The popularization of the Communist phrase came with Maoist 'correct thinking'. Chairman Mao Zedong titled a 1963 thought 'Where Do Correct Ideas Come From?' He answered his own question: 'They come from social practice, and from it alone.'“ (ц. Safire 1993: 555).

⁵ Многи данашњу ситуацију у САД упоређују с Културном револуцијом у Кини: „And it reminds still others of China during the Cultural Revolution of the sixties, when thought criminals were paraded through towns in dunce caps. In certain respects, the Uni-

вање партијске линије. У овом случају, како примећује Сефајер, придев *коректан* имао је значење „који одражава групне интересе“ (Safire 1993: 555).

Указивање на паралеле између тзв. „политичке коректности“, као вида језичке манипулације, и фашизма среће се међу италијанским истраживачима⁶ (Riccardi 2006). Славој Жижек сматра да је супротстављање десничарског популизма и либералне „политичке коректности“ лажно јер су то „две стране исте медаље“⁷ (Žižek 2011).

Сâm термин „политичка коректност“ („political correctness“), у другачијем значењу него што га данас има, како наводе бројни амерички извори, први пут је употребљен 1793. године када је судија Џејмс Вилсон (James Wilson) у пресуди *Чисхолм против Џорџије* рекао да није политички коректно говорити *Сједињене Државе* уместо *народ Сједињених Држава*⁸ (Safire 1993, Ауто 2007, Barnard 2012 и др.).

iversity of Pennsylvania has become like the University of Peking, ' says Alan Kors, a professor of history“ (ц. Taylor 1993: 19).

⁶ „Usare la manipolazione del linguaggio per imbrigliare o indirizzare il pensiero – con conseguenze, sovente, ridicole e grottesche – non è una novità. Ci provano i regimi nazionalistici, per espellere i termini stranieri. Il fascismo ebbe successo per 'autista' al posto di chaffeur, o per 'tramezzino' al posto di sandwich; un po' meno per 'pallacorda' al posto di tennis, oppure 'arlecchino' o 'coda di gallo' al posto di cocktail“ (ц. Riccardi 2006). На садашњим неофашистичким сајтовима, међутим, тзв. „политичка коректност“ среће се искључиво у негативном контексту.

⁷ „Incarnava quindi l'intersezione tra il populismo di destra e la correttezza politica liberale. Forse doveva morire proprio perché era la prova vivente del fatto che la contrapposizione tra populismo di destra e tolleranza liberale è falsa, che sono due facce della stessa medaglia“ (ц. Žižek 2011).

⁸ „This, I believe, has produced much of the confusion and perplexity, which have appeared in several proceedings and several publications on state-politics, and on the politics, too, of the United States. Sentiments and expressions of this inaccurate kind prevail in our common, even in our convivial, language. Is a toast asked? 'The United States,' instead of the 'People of the United States, ' is the toast given. This is not politically correct. The toast is meant to present to view the first great object in the Union: It presents only the second: It presents only the artificial person, instead of the natural persons, who spoke it into existence. A State I cheerfully fully admit, is the noblest work of Man: But, Man himself, free and honest, is, I speak as to this world, the noblest work of God.“ (ц. *James Wilson's Opinion in Chisholm v. State of Ga., 2 U.S. 419 (1793), 453–466.* – James Wilson, *Collected Works of James Wilson, vol. 1* [2007]

http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=2072&chapter=156437&layout=html&Itemid=27)

Према једном мишљењу, термин „политичка коректност“ прва је предложила Карен Де Кроу (Karen DeCrow), председник америчке националне организације за заштиту жена (*National Organization for Women*), 1975. године⁹ (Остроух 1998; Муратов 2000, Иванова 2002, Панин 2004, Кипрская 2006). Сефајер, међутим, сматра да је Карен Де Кроу била друга јер је овај термин пре ње употребила Тони Кејд (Toni Cade, касније Toni Cade Bambara) још 1970. године у есеју објављеном у њеној антологији „The Black Woman“ (Sefire 1993: 555). Шапина (2008) појаву овога термина смешта у слично време и у исти простор, Сједињене Америчке Државе, али је њиме, како сматра, пародирана терминологија једнопартијских држава, првенствено комунистичких. Сунић наводи да је „израз 'политичка коректност' (*political correctness*) настао ... као неформална поштапалица на америчким универзитетима осамдесетих година прошлог столећа, и то понајприје у круговима који би се увјетно могли назвати неконформистичким и противницима мултикултуралних друштава“ (ц. Сунић 2011).

Гуманова мисли да је на ширење термина „политичка коректност“ почетком 90-их година прошлог века утицала критичка кампања вођена у средствима јавног информисања у САД и бестселер Алана Блума (Allan Bloom) „The Closing of the American Mind“ (Гуманова 1999: 14), док Тер-Минасова сматра да је импулс за настанак тзв. „политичке коректности“ био рад Али Мазруи (Ali Mazrui) „The Political Sociology of the English Language“ (1975), у којем аутор позива Африканце да критички и активно перцепирају енглески језик и да из њега истисну расизам (Тер-Минасова, 2000: 79).

Одређивање значења термина „политичка коректност“ веома је разнолико и у великој мери поларизовано. Обично се сматра да ова синтагма има два аспекта: социолошку (односи у друштву – међу припадницима различитих раса, култура, полова, сексуалних одређења и др., „позитивна дискриминација“ приликом уписа у школу и на факултет, као и приликом запошљавања и слично) и језичку (коришћење посебног „недискриминаторног“ језика). Поједини научници под „политичком коректношћу“ подразумевају (и) социјални, културни и лин-

⁹ Н. В. Бабок, за разлику од других извора, наводи да је „термин 'политическая корректност' был впервые предложен Карен Кроу, президентом Американской Национальной организации в защиту женщин в 1983. году“ (ц. Бабок 2010: 108). Иста година наводи се и у Иванова 2002.

гвистички покрет¹⁰ (Герасименко 2011: 249, Маматкулов 2011: 84, Klemperer¹¹ [2012]).

Присталице тзв. „политичке коректности“, а међу њима су феминисткиње најбројније, тврде да је то велико цивилизацијско достигнуће које забрањује или обесхрабрује коришћење речи и израза с негативним и увредљивим конотацијама чиме се чува достојанство група које су жртве некоректних стереотипа. Коришћењем „недискриминаторне“ лексике, како поборници тзв. „политичке коректности“ наводе, спречавају се могући конфликти у друштву.

Fat – big-boned, differently sized

Bald – hair-disadvantaged

Deaf – aurally inconvenienced

Cripple – differently abled, physically different

Pet – companion animal

Alcoholic – substance abuse survivor, person of differing sobriety

Animal trainer – interspecies communicator

Clumsy – uniquely coordinated

Dead – terminally inconvenienced, metabolically different

Л. В. Саватејева истиче да је термин „политичка коректност“ за две деценије постао „суперактуелан“ и да данас претендује на улогу „кључевог слова епохи“¹² (ц. Саватеева 2008: 27).

За Маматкулова, психолошком основом „политичке коректности“ „јављется обостренное чувство социальной справедливости, недаром в качестве одного из синонимов ‘политической корректности’ часто используется слово ‘sensibilité’“ (ц. Маматкулов 2011: 84)

Термин „политичка коректност“ (као и синтагме „политички коректан“ и „политички некоректан“) уврштен је у новије енциклопедије и речнике енглеског језика.

¹⁰ „‘Политическая корректность’ ... включает в себя сложившееся общественное движение, характеризующееся определенными социально-демографическими параметрами, определенной динамикой развития и наличием элементов институализации“ (ц. Маматкулов 2011: 84).

¹¹ В. Клемперер истиче политички аспект покрета: „PC als eine heterogene politische Bewegung hat ihren Ursprung in den US-Hochschulen“ (ц. Klemperer [2012]).

¹² Исту синтагму користи и Е. Завадскаја (Завадская 2010: 44).

political correctness noun [U] (sometimes *dissaproving*) the principle of avoiding language and behaviour that may offend particular groups of people

politically correct *adj.* (*abbr.* PC) used to describe language and behaviour that deliberately tries to avoid offending particular groups of people

politically incorrect *adj.* failing to avoid language and behaviour that may offend particular groups of people

(ц. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, Seventh edition. Oxford University Press, 2005, стр. 1166)

politically correct *adjective*

(ABBREVIATION PC)

Definition

•

describes someone who believes that language and actions which could be offensive to others, especially those relating to sex and race, should be avoided

•

describes a word or expression that is used instead of another one to avoid being offensive

Some people think that 'fireman' is a sexist term, and prefer the politically correct term 'firefighter'.

political correctness *noun*

[U]

We can't even use the word 'chairman'! It's just political correctness gone mad!

(ц. . *Cambridge University Press*)

<http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/>

[посећено 23.6.2012]

political correctness *noun* [uncountable]

language, behaviour, and attitudes that are carefully chosen so that they do not offend or insult anyone – used especially when you think someone is too careful in what they say or how they behave [→ PC, politically correct]:

Political correctness has had an impact on the language people use to describe women.

politically correct *adjective*

PC language, behaviour, and attitudes that are politically correct are carefully chosen so that they do not offend or insult anyone [\neq politically incorrect]:

politically correct textbooks

politically incorrect *adjective*

language, behaviour, or attitudes that are politically incorrect might offend or insult someone:

politically incorrect jokes

(ц. *Longman Dictionary of Contemporary English*)

<http://www.ldoceonline.com/dictionary/political-correctness>

[посећено 23.6.2012]

politically correct

adj. Abbr. PC

Conforming to a particular sociopolitical ideology or point of view, especially to a liberal point of view concerned with promoting tolerance and avoiding offense in matters of race, class, gender, and sexual orientation.

political correctness *n.*

(ц. *The American Heritage Dictionary of the English Language*)

<http://ahdictionary.com/word/search.html?q=political+correctness&submit.x=54&submit.y=27>

[посећено 23.6.2012]

Дескриптивни речници српског језика ову синтагму још увек не бележе.

Л. В. Цурикова дефинише „политичку коректност“ као „поведенческий и языковой феномен, отражающий стремление носителей языка преодолеть существующую в обществе и осознаваемую обществом дискриминацию в отношении различных членов этого общества” (ц. Цурикова 2001: 94).

С. Г. Тер-Минасова тзв. „политичку коректност“ одређује првенствено с језичке стране: „*Политическая корректность* языка выражается в стремлении найти новые способы языкового выражения взамен тех, которые задевают чувства и достоинства индивидуума привычной языковой бестактностью и/или прямолинейностью в отношении расо-

вой и половой принадлежности, возраста, состояния здоровья, социального статуса, внешнего вида и т.п.” (ц. Тер-Минасова 2000: 216).

А. Г. Стихин сматра да када се ради о језичким појавама, термин „комуникативна коректност“ је адекватнији јер „политичка коректност“ обухвата комплекс проблема не само лингвистичког већ и етичког и филозофског карактера (Стихин 1995: 138).

Критике на рачун тзв. „политичке коректности“ веома су бројне и разноврсне па би чак и њихово детаљније набрајање превазишло оквири овога рада. Овде ће бити споменуте само неке од њих. Тзв. „политичка коректност“ у супротности је с Првим амандманом на Устав САД (The First Amendment to the United States Constitution) и инкомпатибилна је са слободом говора (Clayton 1991, Browne 2006, Šlechta 2008, Ђирић 2009, Дойчев 2010, Слуцкий [2012]), њоме се намеће цензура и самоцензура (Lougy 1994, Королёва 2009), коришћење „недискриминаторне“ лексике уместо постојећих (неутралних) речи и израза не доводи до промена у стварности или друштвеној динамици па нови „политички коректни“ термин ускоро почиње да се користи на исти начин као и замењени (Иванова 2002, O’Neill 2011), комуникација је отежана пошто су људи уплашени јер је, пре свега у САД, једна „некоректна“ реч довољна да онај ко ју је изговорио буде означен као расиста, сексиста, мизоген, хомофоб и сл., да изгуби посао, да му буде уништена каријера, да плати казну или оде у затвор (Clayton 1991, Taylor 1993, Иванова 2002, Синева 2008, Burk 2010, Hughes 2010), у науци долази до терминолошке и концептуалне конфузије (Глумбић 2005), у знатној мери може да угрози неке значајне принципе владавине права (Ђирић 2009). Тзв. „политичка коректност“ упоређује се или изједначава с Орвеловим новогovorом (Congdon 2002, Riccardi 2006, Hughes 2010, Бурас 2009), с макартизмом (Глумбић 2005, Hughes 2010), стаљинизмом (Глумбић 2005, Слуцкий [2012]), фундаментализмом (Taylor 1993, Preve 2012), а понашање присталица тзв. „политичке коректности“, посебно међу студентима, изједначава се с понашањем припадника Хитлерјугенда (нем. Hitler-Jugend) током тридесетих година 20. века (Taylor 1993). Ј. Л. Гуманова у тзв. „политичкој коректности“ види опасност од „лингвистичког геноцида“ (Гуманова 2000).

Неки сматрају да сама идеја тзв. „политичке коректности“ није лоша и да од ње не треба одустајати, али се та идеја мора модификовати, представити еластичније „не загонања лексику в жесткие рамки 'заповедника', соблюдая чувство меры и не ускоряя внедрение новых форм“ (ц. Тер-Минасова 2000: 223).

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Бабок 2010

Бабок Н. В.: Политическая корректность в межкультурном общении. *Мыр языков : ракурс и перспектива : материалы I Международной науч. практ. конференции, Минск, 22 апреля 2010.* Минск, БГУ, 2010, стр. 108–110.

Базылев 2007

Базылев В. Н.: Языковые императивы „политической корректности“. *Политическая лингвистика*, Екатеринбург, 2007/3, стр. 8–10.

Бурас 2009

Бурас Мария: *Политкорректность : Религия новых чутких?* http://www.apostas.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=350:2009-08-12-08-42-33&catid=4:2009-05-04-15-24-24&Itemid=5 [постављено 12.8.2009]

Герасименко 2011

Герасименко Дарья Викторовна: Дискриминация по возрасту и способы её преодоления в современном английском языке. *Вестник Челябинского государственного педагогического университета* 2011/10, стр. 249–255

Глумбић 2005

Глумбић Ненад: Судбина менталне ретардације у политички коректном дискурсу. *Истраживања у дефектологији* 2005/6, стр. 11–21.

Гуманова 1999

Гуманова Ю.Л. *Политическая корректность как социокультурный процесс (на примере США)*. КД. МГУ им. М.В. Ломоносова, Москва, 1999, 157 с.

Гуманова 2000

Гуманова Ю.Л. Политическая корректность: как это делается в России. у: *Россия и Запад: диалог культур*, вып. 8, т. 1. МГУ им. М.В. Ломоносова, Москва, 2000. стр. 195–202.

Дойчев 2010

Дойчев Момчил: *Политическата коректност е един от враговете на демокрацията.* <http://www.glasove.com/dots-momchil-doychev-politicheskata-korektnost-e-edin-ot-vragovete-na-demokratiyata-11258> [постављено 20.12.2010]

Завадская 2010

Завадская Елена: Политкорректность как новая международная коммуникативная норма: анализ дефиниций на материале словарей современного английского языка. *Наукові записки Серія: філологічні науки* 2010/3, стр. 44–48.

Иванова 2002

Иванова Олимпиада: Политкорректность в России. *Вестник Евразии* 2002/3. http://www.eavest.ru/magasin/artikelen/2002-3_iva.htm

Кипрская 2006

Кипрская Е. В.: Национально-специфические особенности политкорректной лексики (на примере английского и русского языков). *Актуальные проблемы лингвистики XXI века : сб. ст. по материалам междунар. науч. конф., г. Киров 6-7 дек. 2006 г., в ознаменование 65-лет. фак. лингвистики ВятГГУ*. Изд-во ВятГГУ, Киров, 2006, стр. 101–106. <http://www.lingvomaster.ru/files/167.pdf>

Королёва 2009

Королёва О.П.: Национально-культурная специфика политкорректности в лингвокультурном пространстве России и США. *Вестник Чувашского университета* 2009/4, стр. 246–248.

Маматкулов 2011

Маматкулов А. Л.: ‘Le politiquement correct’ (политическая корректность) как социолингвистическая проблема. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. Вып. 52, 2011/10, стр. 82–84.

Муратов 2000

Муратов А.Ю. Political correctness and national mentality. у: *Россия и Запад: диалог культур*, вып. 8, т. 1. МГУ им. М.В. Ломоносова, Москва, 2000, стр. 237–242.

Остроух 1998

Остроух А.В. *Политическая корректность в США: культурологический аспект проблемы*. АКД, Москва, 1998.

Панин 2004

Панин Виталий Витальевич: *Политическая корректность как культурно-поведенческая и языковая категория*. АКД, Москва, 2004.

Савватеева 2008

Савватеева Л. В.: Метаязык коммуникации: Лингвистическая политкорректность и социальная толерантность. *Вестник Томского государственного университета* 2008/10, стр. 27–32

Синева 2008

Синева Евгения: Политкорректность по-американски. *Иностранные языки PLUS* (2008). http://plus.study.ru/rus/journal/zima_2008/meaning-note2.html

Слуцкий [2012]

Слуцкий Леонид Иосифович: *Политкорректность – тяжелое заболевание Запада*. http://world.lib.ru/s/sluckij_1_i/politkorrektnost.shtml [посеђено 12.6.2012]

Стихин 1995

Стихин А. Г.: Лингвистические аспекты коммуникативной корректности. у: *Язык и этнический менталитет*. Петрозаводск, 1995, стр. 138–142.

Сунић 2011

Sunić Tomislav: *Politička korektnost (jezična i zakonodavna represija) – prvi dio*. <http://www.makarska-danas.com/?p=935> [постављено 29.10.2011]

Тер-Минасова 2000

Тер-Минасова С. Г.: *Язык и межкультурная коммуникация*. Слово, Москва, 2000.

Тирић 2009

Тирић Јован: Политичка коректност. *Ревизија за криминологију и кривично право* 2009/3, стр. 221–242.

Цурикова 2001

Цурикова Л.В.: Политическая корректность как социокультурный и прагмалингвистический феномен. у: *Эссе о социальной власти языка*. Воронеж, 2001, стр. 94–102.

Шапина 2008

Шапина Л.Н.: *Эвфемизмы в социальных сферах деятельности: политкорректность и „деревянный язык“ (на примере французского языка)*. http://vestnik.adygnet.ru/files/2008.2/677/Shapina2008_2.pdf

Ayto 2007

John Ayto: *A Century of New Words*. Oxford University Press, Oxford – New York, 2007.

Barnard 2012

Lianne: *Political Correctness: What are the origins and history of political correctness? When and why did it become part of the American culture?* <http://www.quora.com/Political-Correctness/What-are-the-origins-and-hist->

ory-of-political-correctness-When-and-why-did-it-become-part-of-the-American-culture [постављено 9.2.2012]

Blazquez 2002

Blazquez Agustin: *Political Correctness: The Scourge of Our Times*. <http://archive.newsmag.com/archives/articles/2002/4/4/121115.shtml/> [постављено 6.4.2002]

Browne 2006

Anthony Browne: *The Retreat of Reason : Political Correctness and the Corruption of Public Debate in Modern Britain*. Civitas: Institute for the Study of Civil Society, London, 2006.

Burk 2010

Burk Laurel: Politically Incorrect: Gran Torino and Racial Façades. *Writing 20* (Spring 2010), стр. 21–24

Clayton 1991

Clayton Geoffrey: Politically Correct? *Status* http://www.aas.org/cswa/status/status_may1991.pdf

Congdon 2002

Congdon Lee: *The Age of Newspeak*. 2002. www.VirginiaInstitute.org

Hughes 2010

Hughes Geoffrey: *Political Correctness: A History of Semantics and Culture*. Wiley-Blackwell, 2010.

Klemperer [2012]

Klemperer Victor: *Mentally Challenged – Wie sag ich's politisch korrekt?* http://www.google.rs/search?source=ig&hl=sr&rlz=&q=politische+korrektheit+sprache&oq=Politische+Korrektheit&gs_l=igoogle.1.5.0i1916.331.331.0.5330 [посећено 18.6.2012]

Lind 2000

Lind Bill: *The Origins of Political Correctness*. <http://www.academia.org/-the-origins-of-political-correctness/> [постављено 5.2.2000]

Lind 2004

Lind William S.: What is „Political Correctness“?. у: Lind William S. (ед.): „*Political Correctness: A Short History of an Ideology*“. A Product of the Free Congress Foundation, 2004. http://www.lifesite.net/ldn/2005_docs/PC1.pdf

Loury 1994

Loury G.C.: Self-censorship. у: *Our Country, Our Culture: The Politics of Political Correctness*. A Partisan Review Press, New York, 1994, стр. 133–142.

O'Neill 2011

O'Neill Ben: A Critique of Politically Correct Language. *The Independent Review*, v. 16, n. 2, 2011, стр. 279–291.

Preve 2012

Preve Costanzo: *Politicamente corretto...* <http://italy.indymedia.org/n/5598-/25-04-12/politicamente-corretto>

Raehn 2004

Raehn Raymond V.: The Historical Roots of „Political Correctness”. у: Lind William S. (ед.): „*Political Correctness: A Short History of an Ideology*. A Product of the Free Congress Foundation, 2004. <http://www.scribd.com/doc/2674655/Political-Correctness-A-Short-History>

Riccardi 2006

Riccardi Emilia: *Il „politicamente corretto“ : La nuova censura progressista*. <http://www.europaoggi.it/content/view/504/0/> [постављено 22.9.2006]

Safire 1993

Safire W.: *Safire's New Political Dictionary*. Random House, New York, 1993.

Šlechta 2008

Nová inkvizice. *Revue Politika* 2008/1. <http://www.revuepolitika.cz/clanky/262/nova-inkvizice> [постављено 20.1.2008]

Taylor 1993

Taylor John: Are You Politically Correct? – у: Michael E. Bauman, Francis J. Beckwith (editor): *Are You Politically Correct? Debating America's Cultural Standards*. Prometheus Books, Buffalo – New York, 1993, стр. 15–21.

Žižek 2011

Žižek Slavoj: *Le radici dell'odio e della convivenza*. <http://www.internazionale.it/opinioni/slavoj-zizek/2011/08/19/le-radici-dell%E2%80%99odio-e-della-convivenza/> [постављено 19.8.2011]

РЕЗЮМЕ

Ђорђе Оташевић

ТЕРМИН „ПОЛИТИЧЕСКАЯ КОРРЕКТНОСТЬ“

Точное время появления термина „политическая корректность“ до сих пор остается невыясненным. Предтечами политической корректности многие считают так называемый „деревянный язык“, марксизм и статьи Мао Цзэдуна. По одному мнению, выражение „политическая корректность“ было впервые предложено в 1975. году Карен Де Кроу (Karen DeCrow), президентом американской национальной организации в защиту женщин (National Organization for Women).

Сторонники так называемой „политической корректности“ считают что она стремится избежать отношений, действий и форм языкового выражения, которые заключают в себе предубеждение и могут вызвать чувство обиды у людей в зависимости от их пола, возраста, цвета кожи, расовой принадлежности или физического состояния.

Термин „политическая корректность“ был включен в последние энциклопедии и словари английского языка. В толковых словарях сербского языка этого термина ещё нет.

Критики на счёт так называемой „политической корректности“ очень многочисленные и различные.

ПРИКАЗИ

Andrej N. Sobolev (Sankt-Peterburg)

SPOMENICA VALTAZARA BOGIŠIĆA: O STOGODIŠNJICI
NJEGOVE SMRTI, 24. APRILA 2008. GODINE. Knj. 1–2.
(Priredio Luka Breneselović). Službeni glasnik – Institut za
uporedno pravo – Pravni fakultet, Beograd – Niš, 2011, 674 str.
+ 696 str.

Izdanje koje se ovde prikazuje predstavlja zbornik radova posvećen stogodišnjici smrti Baltazara (Valtazara) Bogišića (1834–1908) – Hrvata, etnografa i istraživača južnoslovenskog običajnog prava, pravnika, sociologa prava i historičara, profesora Univerziteta u Odesi (1869–1870), ministra pravde Crne Gore (1893–1899). Sledbenik istorijsko-pravne škole i osnivač evropske *etnografije prava*, koja objedinjuje učenje nemačke škole Savinjska (Savigny) i Mejnovne (Maine) britanske škole, Bogišić je bio autor velikog broja fundamentalnih i eksperimentalnih radova, među kojima se izdvajaju „O važnosti sakupljanja narodnih pravnih običaja kod Slovena“ (Zagreb, 1866) i program–upitnik za prikupljanje terenske građe o slovenskom pravu „Pravni običaji u Slavenu“ (Zagreb, 1867). Upitnik se sastojao od 352 odeljka koji su sadržavali pitanja iz oblasti porodičnog prava, naslednog prava, imovinskog prava, dogovornog i opšteg (procesualnog i penitencijalnog) prava i dr. Prikupljena građa bila je objavljena u „Zborniku sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena. Gradja u odgovorima iz različitih krajeva slovenskoga Juga“ (Zagreb, 1874), ali zbog mnogobrojnih lakuna, posebno u građi sa teritorije evropske Turske, sam Bogišić nije bio zadovoljan rezultatima tog rada. Bogišić je objavljivao i izvore iz istorije prava južnih Slovena (na primer, Dubrovački statut iz 1272. godine). Prema Bogišićevom upitniku istraživanja su vršena i u Rusiji, posebno na Kavkazu. Bogišić je i autor građanskog zakonika za Crnu Goru („Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru“ 1888. i 1898) i izdavač folklorne građe („Narodne pjesme iz starijih, najviše primorskih zapisa“, Beograd, 1878).

Budući da je bio pozvan da učestvuje u zborniku, ali ovu obavezu nije mogao da prihvati u nedostatku vremena, autor ovog teksta je uredniku

obećao da će prikazati zbornik kada ovaj bude objavljen, zato sada ispunjava obećanje sa velikim i iskrenim zadovoljstvom. Cilj ovog prikaza nije da oceni mesto zbornika u opštem i konkretnom naučnom kontekstu danas, već u tome da zainteresovanom čitaocu pruži mogućnost da se upozna sa njegovim sadržajem. Prvi tom Spomenice sadrži Knjigu 1, i to Prvi deo „Prilozi za poznavanje Bogišićevog života i rada, kao i društvenih i naučnih prilika u Bogišićevo vreme“ i Drugi deo, prvi odeljak: „Prilozi pravno-dogmatski i drugi prilozi sa pretežnim pravnim značajem“. Drugi tom počinje Drugim delom prvog odeljka. Druga knjiga se dalje sastoji od trećeg odeljka „Prilozi o običajnom pravu i porodici“, četvrtog odeljka „Prilozi iz folkloristike i jezički prilozi“, priloga „Pisma Karlu Kadlecu“ (rad Guida Hausmanna), spiska autora i rezimea članka. U ovoj recenziji, u skladu sa naučnom specijalizacijom njenog autora, biće predstavljeni treći i četvrti odeljak zbornika.

Treći odeljak počinje prilogom Sabine Bognar (Szabina Bognár) „Upitnik Valtazara Bogišića za sakupljanje pravnih običaja: njegov uticaj u Mađarskoj“ (165–182). Albert Doja učestvuje u zborniku sa tekstom „Tradicionalni zakoni, narodna kultura i društveni životni svetovi: albanološke studije u kritičkoj perspektivi“ (182–199). Kamen Dončev objavljuje prilog „Običajno pravo u bugarskom selu od oslobođenja Bugarske od osmanske vladavine (1878) do pedesetih godina 20. veka“ (201–225). Marija Draškić u zborniku učestvuje sa prilogom „Porodično pravo i zaštita od domaćeg nasilja: srpski odgovor pravnim posledicama dezintegracije porodice“ (227–232). Korina Erckenbreht (Corinna Erckenbrecht) predstavila je interesantan tekst u postkolonijalnom duhu „Ličnost – zemlja – imanjenje: južnoslovensko, britansko i australijsko pravo u odnosu na prava Aboridžina u Australiji“ (233–280). Roj Gare objavljuje prilog „Tradicionalno usmerenje 19. i 20. veka između istorijske nostalgije i kodifikovane realnosti“ (281–293). Zigrifrid Gruber (Siegfried Gruber) učestvuje u zborniku dobro zasnovanim tekstom „Zadruga u Srbiji u drugoj polovini 19. veka“ (295–311), koji obiluje statističkim podacima obrađenim numeričkim i kartografskim metodama; autor dolazi do neočekivanog zaključka – koji se razlikuje od opšteprihvaćenog stava – o porastu broja zadruga u istraživanom periodu.

Karl Kazer pažnji čitalaca nudi članak „Valtazar Bogišić kao istraživač porodice: struktura crnogorske porodice u drugoj polovini 19 veka“ (313–328). Složenost istorijskog izučavanja privrednih i porodičnih struktura na Balkanu izazvana je činjenicom da su kasno bile započeti i vrlo malo se sprovodili popisi na nivou domaćinstava; zapisi akata građanskog stanja vođeni su loše i nekontinuirano; na samom Balkanu tim temama posvećivano je vrlo malo pažnje. Crna Gora 19. veka je jedna od takvih „belih mrlja“. Autor članka je u Bogišićevoj ostavštini pronašao građu na koju ranije „nije

obraćana pažnja“. U pitanju su dva spiska domaćinstava „plemena“ Bajice iz Katunske nahije (podgrupa „Cetinjana“), koji su bili sastavljeni pre 1893. godine. U prvom delu članka autor kratko izlaže sadržaj svog dela „Familie und Verwandtschaft auf dem Balkan“ (objavljeno u Beču 1995). U skladu sa autorskom koncepcijom, model crnogorske porodice 19. veka zasniva se na principu patrilinearnosti (svi muškarci koji vode poreklo od jednog pretka čine grupu; postoji ritualno poštovanje muških predaka i linije krvnog srodstva, a takođe simboličko i praktično isticanje muške strane zajedništva), patrilokalnosti (sinovi ostaju u očevom domaćinstvu, dok se kćerke udaju van roda) i ravnopravnog nasleđivanja među muškarcima uz isključivanje žena. Planinski pašnjaci su bili u kolektivnom vlasništvu plemena, obradiva zemlja je bila u vlasništvu domaćinstva (grupe domaćinstava). Pastirska domaćinstva su bila efikasnija, otuda i želja da se sinovi ne dele. Ipak, pre ili kasnije dolazilo je do podele imanja i ceo ciklus bi počinjao ponovo. Kazer za ovaj tip porodice uvodi termin „balkanska porodica“, tako što objedinjuje krvno srodstvo i pastirsko domaćinstvo. Prvi spisak domaćinstava obuhvata sve „Bajice“, a to su bratstva Martinovići (91 „dom“, *kuća*), Borilovići, Muslimovići i Dudovići. Drugi spisak nabroja domaćinstva Martinovića. Primer zapisa: *Kuća Periče Mutova domaćina, djeca: Mitar, Marko, Kičo, unučad: Pero, Stevo, Nako, ženska: Stane, Maje, Joke, Torde*. Nije jasna porodična uloga i status žena u tom spisku. Pošto je statistički obradio podatke, pomenuvši prisustvo ekonomske krize u Crnoj Gori u drugoj polovini 19. veka („trećina crnogorskog stanovništva je bila bez zemlje, pokretnog imetka...“), zatim nerodne godine i lokalne plemenske sukobe, Kazer zaključuje da se, bez obzira na neke znake „balkanskosti“ crnogorske porodice, njena struktura uprošćavala u pravcu „nuklearne porodice“, a što, međutim, ne bi trebalo povezivati sa „modernizacijom“ crnogorskog društva već sa svojevrsnom „demografijom krize“.

Đurica Krstić objavljuje rad „Bogišić kao inspiracija za anketu o pravnim običajima u 20. veku“ (329–336), u kome iznosi podatke o svojim terenskim istraživanjima plemena Kuća i Vasojevića sedamdesetih godina 20. veka. Ovde se usmeno pravo („režim planine“, odnosno pravila korišćenja pašnjaka) primenjuje i danas sa prećutnom saglasnosti zvaničnih vlasti. Donato Martući (Donato Martucci) učestvuje u zborniku sa tekstom „Pravna tradicija i centralna vlast u Albaniji od 14. do 20. veka“ (337–359). Adrian Ndreca objavljuje prilog „Izonomija u albanskom običajnom pravu“ (361–382). Tekst donosi pregled odnosa normi rimskog, vizantijskog (a posebno u njegovoj srpskoj verziji) i albanskog običajnog prava, fiksiranog u takozvanom „Kanunu“ (krvna osveta, moralni integritet oštećenog, lična sloboda, „besa“, umir i drugo). „Značenje izonomije sastoji se u tome da niko ne-

ma prava da vrši nasilje i ubije bez razloga, a da za to ne snosi zasluženu kaznu“ (str. 370). Razmatra se i za zapadni diskurs aktuelno pitanje o pravima žena i uloga „Kanuna“.

Svetlana M. Tolstaja je predstavila „Nekoliko rusko–srpskih paralela iz oblasti narodnog pravosuđa“ (383–393). Autorka istražuje sastavni deo usmene narodne tradicije, posebnu vrstu običaja, normi i slično, tradicionalnog društva, uključujući i regulisanje situacija i odnosa koje nisu predviđene zakonima (kao što je očuvanje nevinosti mlade pre braka). Posebno je interesantan mitološki podsistem, koji se otkriva u nepisanim zabranama. U radu se razmatra običaj „vezivanja ukradenih stvari oko vrata uhvaćenom lopovu“ (str. 385), kažnjavanje za nepoštovanje međa (str. 388), različiti postupci dokazivanja krivice (str. 390).

Nataša Vitoreli (Natascha Vittorelli) u zborniku objavljuje tekst „Svoje sopstveno 'drugo': južnoslovenski akademski diskurs o zadruzi do Prvog svetskog rata“ (395–412). Ovo poglavlje se završava prilogom Jorna Vesthofa „Živo pravo i relikti *ie–seido* u savremenom japanskom porodičnom pravu“ (413–428).

Četvrti odeljak počinje prilogom M. E. Aleksejeva „O jezičkim osobnostima lezgingkog epa 'Šarvili'“ (431–435). B. M. Ataev predstavlja članak „Istočnokavkaski jezički savez u istorijskom razvoju: zadaci i perspektive arealnih istraživanja“ (437–442). U centru pažnje autora nalazi se problem arealnih etnojezičkih odnosa kavkaskih jezika. Međusobni uticaji jezika i spoljašnji izvori pozajmljivanja usloveli su pojavu specifičnih crta na raznim nivoima strukture, a kao posledica toga može se govoriti o prisustvu nekoliko jezičkih zajednica, genetičkih i arealnih. Diskusija se vodi o dokazivosti srodstva kavkaskih jezika u smislu jedne porodice ili o postojanju tri porodice (abhasko-adigejska, kartvelska, dagestansko-nahska), koje, možda, čine „samo“ jezički savez. U članku se ukazuje na zajedničke istočnokavkaskе crte, koje bi ukazivale na lokalni savez (dagestansko-nahskih, turskih (kumikski i azerbejdžanski) i indoevropskih (tatski i osetski) jezika) – bogatstvo konsonantizma, uvularni i laringalni nizovi suglasnika, crte aglutinacije, verbocentrična struktura rečenice, tragovi turskog uticaja (umlaut samoglasnika, razvoj sinharmonije, lične konjugacije i drugo).

Pažnji čitalaca Marta Bjeletić nudi informativni rad „Ni šetan ni savjetan“ (466–470), u kome analizira u naslovu navedeni crnogorski frazeologizam, a koji se se u rečniku govora Zagarača objašnjava kao *nedužan*. Na fonu frazeologizma *ni sjetni, ni česni* i *ni čestan, ni vijestan* „nevin“, odnosno onaj koji ne učestvuje u inkriminisanom delu ni savetom, ni delom (učesćem), rekonstruiše se istorija i unutrašnja forma frazeologizma, koji je verovatno funkcionisao u svojstvu formulativne kletve u sudskom procesu.

Milena Burić je za zbornik napisala studiju „Pravna terminologija u Bogišićevom zborniku zakona” (471–511). U opširnom tekstu daje se tvorbeno-semantička analiza pravnih termina (jednočlanih i višočlanih) kao sastavnog dela Bogišićevog jezika, u svojoj osnovi „književnog jezika svoga vremena sa širokim uticajem dijalekatskih elemenata starocrnogorske dijalekatske zone i kroatizama, čija se pojava objašnjava autorovim poreklom” (str. 474). Najviše je jednočlanih termina (53,04%) koji su sagrađeni po sufikslnim tvorbenim modelima (–*nik*: *bratstvenik*, *gubitnik*; *stečnik*; *obdarenik*; –*a*: *docnja*, *globa*, *prezaloga*; –*0*: *podlog*, *ustup*; –*ac*: *našalac*; –*ina*: *najmovina*; –*ica*: *glavnica*, *odužnica*; –*je*: *rukodaće*; –*ak*; –*telj*; –*ba* i dr.), zatim slede prefikslni modeli, supstantivacija, nemotivisane reči (*kuća*, *dug*, *dar*, *zakon*), pozajmljenice, za koje obično postoje slovenski sinonimi (turcizmi tipa *ortakluk* ~ *udruženje*, *kesim* ~ *nepogib*, *zapt* ~ *sudska zabrana*, *amanet* ~ *ostava*, *kirija* ~ *zakup*; latinizmi kao *akcija*, italijanizmi kao *rizik* ~ *opasnost štete*, *komun* ~ *plemenska zajednica* i dr.). Po zaključku autorke, jezik zbirke zakona odgovara tipu komunikacije u kojoj se primenjuje.

Margaret Bejsinger (Margaret H. Beissinger) objavljuje rad „Uzajamna veza modela usmenih narativa u južnoslovenskoj tradicionalnoj pesmi: komparativističko čitanje Banović Strahinje” (443–465). Lidija Delić za zbornik prilaže tekst „Osobnost bugarštica: refleksi viteške etike i etikacije” (513–532). Lidija Ilieva piše na temu „Ne, zato što je 'grešno pred bogom i stidno pred ljudima'”. Prirodni imperativ u bugarskoj tradiciji” (533–557). Suzana Marjanić analizira „Telurni simbolizam konavoskih vila: zapisi vilinskih pripovedaka Katine Casilari u Bogišićevoj zbirci” (559–582). Davor Nikolić je predstavio tekst „Etimološke figure u bugaršticama Bogišićeva zbornika. Narodne pjesme iz starijih, najviše primorskih zapisa” (583–592). Zbornik se završava prilogom Boška Suvajdžića „O baladičnoj strukturi bugarštica” (593–602).

U celini se može reći da zbornik sadrži priloge na visokom nivou. Veoma je informativan, odlikuje se širokom opštrebalkanskom geografskom perspektivom, naučnim i istorijskim spektrom, koji odražava kako interese samog Bogišića, tako i putanju razvoja istraživanja u odgovarajućim oblastima našeg doba, uključujući i istraživanja na građi koju je sakupio sam Bogišić. Njegovi radovi su korektno ocenjeni od strane nastavljača i predstavljaju odličnu materijalnu osnovu za sadašnja istraživanja. Za slaviste početnike ili balkanologe (filologe, folkloriste, etnografe, istoričare običajnog prava i druge) pomenuti delovi knjige mogu da posluže kao izvandredni uvod u aktuelnu problematiku ovih naučnih disciplina zahvaljujući neophodnom bibliografskom i arhivskom aparatu koji sadrže.

Knjiga se završava spiskom autora sa njihovim afilijacijama, kao i rezimeima članaka. Redaktorski i korektorski rad je na visokom nivou, ali u prilogu Lidije Ilijeve, nažalost, postoje brojne štamparske greške. Kvalitet štampe i opšta kultura izdanja su vanserijski. Svim autorima zbornika i Luki Breneseloviću, kao njegovom uredniku, treba odati iskreno priznanje i čestitke za uspešno i profesionalno obavljen posao.

Biljana Sikimić (Beograd)

SRPSKA LINGVISTIKA. SERBISCHE LINGUISTIK. EINE
BESTANDSAUFNAHME (HERAUSGEGEBEN VON
CHRISTIAN VOSS UND BILJANA GOLUBOVIĆ), *Studies on
Language and Culture in Central and Eastern Europe, Band 7*,:
Verlag Otto Sagner, München – Berlin, 2010, 342 str.

Ambiciozno naslovljen zbornik radova („Srpska lingvistika“), uglednog izdavača naučnih publikacija Oto Zagner iz Berlina, rezultat je rada skupa održanog na Humboltovom univerzitetu u Berlinu od 11. do 13.12.2008. godine, u organizaciji Instituta za slavistiku. Zbornik je snabdeven kraćim informativnim uredničkim predgovorom na srpskom (9–11) i nemačkom jeziku (13–14). Radovi su organizovani u tri celine: Teorijska lingvistika – istraživanja u srbistici, Pimenjena lingvistika i Granične oblasti i komplementarna istraživanja u srbistici, ali su u okviru ovih celina poređani prema abecednom redosledu autora. Bez obzira na ovakvu, prilično lagodnu, uredničku sistematizaciju radova, ovaj prikaz će slediti malo drugačiju logiku čitanja zbornika. Odlična je urednička ideja da na jednom mestu okupe radove koji bi pokazali trenutne okupacije lingvista u Srbiji, naravno, sa akcentom na srbistiku. Preostaje samo da se napomene da su značajni pomaci i pravi događaji na lingvističkoj sceni Srbije često van opsega „srbistike“ i da dolaze od strane anglista, romanista, slavista.

Radovi su štampani na namačkom i srpskom jeziku (na ćirilici i latinici). Raskorak između slavista iz Nemačke i Austrije i srbista iz Srbije nije tako veliki kako se na prvi pogled čini, upravo zbog heterogenosti srbista iz Srbije od kojih mnogi imaju sposobnost da kritički sagledaju situaciju u savremenoj srbistici. Prikaz Danka Šipke, neposredno po održavanju skupa, objavljen u „Lingvističkim aktuelnostima“ br. 16, istakao je njegov značaj pre svega zahvaljujući mogućnosti uvida u stanje u različitim disciplinama srbistike. Kao veoma značajan ocenjena je i prilika za neposredan susret lingvista različitih generacija i ideoloških usmerenja, kao i širok raspon obuhvaćenih lingvističkih disciplina.

Zbornik počinje ozbiljnom kritičkom studijom Rajne Dragičević „Leksička semantika u srbistici krajem 20. i početkom 21. veka“ (15–32), snabdevenom velikom bibliografijom, uz koju se logično nadovezuje kraći prikaz stanja u leksikografiji Đorđa Otaševića „Tradicionalno i moderno u srpskoj leksikografiji“ (193–198). Neologizmima se bavi Sabine Kirfel u prilogu naslovljenom „Internacionalizacija srpskog jezika: nove leksičke tendencije u ogledalu štampe“ („Die Internationalisierung des Serbischen: Neue lexikalische Tendenzen im Spiegel der Presse“) (143–155) na građi iz dnevnih novina „Politika“, „Blic“ i nedeljnika „Nin“ u periodu avgust–novembar 2008.

U iscrpnoj studiji „Nauka o pismu u srpskoj lingvistici – o dosadašnjim istraživanjima i mogućnostima razvoja“ (33–53), Biljana Golubović predlaže termin *lingvistika pisma*, u skladu sa odavno prisutnim tendencijama u nemačkoj lingvistici. Sledi pregled dijahronijske i sinhronijske lingvistike pisma (grafematika, pravopis i opismenjavanje) u srpskoj filologiji. Osim što potpisuje ko-uredništvo ovog zbornika, Biljana Golubović je ko-urednik (zajedno sa Bernhardom Bremerom) i tematskog zbornika radova o srpskoj i hrvatskoj lingvistici pisma (Serbische und kroatische Schriftlinguistik: Geschichte, Perspektiven und aktuelle Probleme, Hamburg 2009).

Gabrijela Šubert u radu „Komisija za standardizaciju srpskog jezika“ („Die Sprachstandardisierungskommission zur Serbistik“) (97–104), govori o problemima slavističkih katedara u svetu, sa konkretnim primerima problema koje bi trebalo da rešava Komisija za standardizaciju srpskog jezika (status ćirilice i latinice).

Ana Krečmer u studiji „O aktuelnom stanju srpske gramatikografije“ (79–96) daje sažetu analizu osnovnih deficita savremene srpske, odnosno srpskohrvatske gramatikografije, kao primer služe dve reprezentativne gramatike: „Mala srpska gramatika“ Radoja Simića i Jelene Jovanović iz 2007. i koautorska (Piper et al.) „Sintaksa savremenoga srpskog jezika, Prosta rečenica“, iz 2005. Deo prostora je u ovoj analizi posvećen „Tvorbi reči u savremenom srpskom jeziku“, Ivana Klajna (iz 2002. i 2003), pre svega zbog njenih metodoloških vrlina („distinktivna i jedinstvena šema prikaza kao i prilično stroge definicije pojmova, – i to uz dosta dosledno obrazloženje sopstvenog shvatanja autora“), a tako i „Leksikologiji“, Rajne Dragičević (2007) koja, prema rečima Ane Krečmer „može služiti kao obrazac za savremene sintetičke lingvističke radove“. Osnovne primedbe na savremenu gramatografsku produkciju sastoje se u opadanju opšteslovenskog lingvističkog diskursa i uzajamne recepcije čiji je rezultat sve slabije poznavanje radova van „domaće“ škole. Istovremeno, Ana Krečmer pozitivno ocenjuje uočeno interesovanje za zapadnu lingvističku literaturu (pre svega anglo-američku),

ali smatra da ono ne može da nadoknadi prazninu nastalu usled prekida intraslavističke naučne recepcije. U srbistici se posebno zapaža težnja ka atomizaciji i eklektizmu umesto neophodnih kontrastivnih istraživanja i sintetičkog pristupa uz odsustvo fundamentalnih savremenih sintetičkih gramatografskih radova neophodnih stranim istraživačima i studentima.

Studija Jelene Jovanović „Sintaksički procesi u jeziku – integracija i dezintegracija“ (67–78), predstavlja mikroanalizu koja istražuje sintaksičku kategoriju odnosa interpunkcijski obeleženu tačkom i zarezom. Sasvim suprotan pristup temi zadatoj u naslovu konferencije imao je Radoje Simić „Stilistika u Srba danas“ (199–211), koji je ponudio iscrpan kritički osvrt na stanje stilistike u Srbiji. Prilog Branka Tošovića „Srpska stilistika u odnosu na hrvatsku (tumačenje globalnog raslojavanja jezika)“ (235–255) donekle je komplementaran uz prethodni jer se bavi teorijskim pitanjima funkcionalo-stilističkog raslojavanja. Detaljno (sa vrlo ekstenzivnim citatima) prikazani su savremeni sociolingvistički stavovi Ranka Bugarskog i Milorada Radovanovića sa jedne strane i radovi zagrebačkih lingvista (Dalibora Brozovića, Dubravka Škiljana, Josipa Silića, Marine Kovačević, Lade Badurina, Ratka Matasovića i Krešimira Mićanovića) sa druge. U završnom delu priloga, Tošović rezimira svoje lične teorijske postavke u domenu funkcionalnih stilova, sa iscrpnom literaturom na kraju.

Jelica Jokanović-Mihajlov u radu na nemačkom jeziku „Srpska prozodija danas – tendencije razvoja i stavovi“ („Serbische Prosodie heute – Entwicklungstendenzen und Attitüden“) (55–65), predstavlja tendencije razvoja prozodijskog sistema srpskog jezika, a ne, kako bi se možda očekivalo, kritički presek stanja lingvističkih istraživanja u domenu prozodije.

Rad Marije Vučković „Kontaktna lingvistika u Srbiji: terenska istraživanja“ (323–342) deo je šireg autorkinog pregleda kontaktoloških istraživanja u Srbiji čiji se je sastavni deo i studija „Savremena dijalektološka istraživanja u srpskoj lingvistici i problematika jezika u kontaktu“, objavljena 2009. u beogradskom „Južnoslovenskom filologu“ LXV (405–423). Izostanak uvida u stanje dijalektoloških istraživanja u zborniku delimično je otklonjen je upravo ovim, sticajem okolnosti, nešto ranije objavljenim prilogom Marije Vučković. Duška Klikovac u prilogu „O kritičkim pristupima u srpskoj lingvistici – sadašnje stanje i perspektive“ (157–172), ilustruje primenu kritičke analize diskursa (odnos diskursa i moći) među lingvistima u Srbiji i njihove metode analize političkog diskursa, diskursa administracije, institucija, birokratskog jezika, diskursa nauke i pojedinih struka, zatim diskursa reklama, diskursa o ženi i slično.

Posebnu pažnju zaslužuju radovi nemačkih slavista – sociolingvista. Kristijan Fos, jedan od urednika zbornika, objavio je studiju „Srpski jezički

identitet u Bosni i Hercegovini između dijalekatske lojalnosti i etnocentriзма“ („Serbizität in Bosnien-Herzegowina zwischen Dialekloyalität und Ethozentrismus“) (311–322). U rezimeu studije nemački termin *Serbizität* prevden je kao „srpskost“, za koji se čini da je bolje prevesti sa „srpski jezički identitet“, ili ga bar ostavljati pod navodnicima. Ovim, kao i svim drugim radovima autora oblikovanih u duhu nemačke slavistike u ovom zborniku, otvaraju se vrata mogućem uticaju savremene nemačke slavistike, pre svega sociolingvistike, čiji je predstavnik i sam Kristijan Fos. Slavistici se kao teorijska podloga nude postulati nemačkog sociolingviste Tomasa Krefelda (sociolingvistika migracija) i Monike Vingender, kao i Nataše Tolimir-Helcl. Kristijan Fos istovremeno predstavlja novi istraživački projekat koji se bavi odnosom srpskih standarda Banja Luke i Beograda. Uz analizu postojećih istraživanja govora izbeglica, ponuđen je i presek stanja istraživanja jezičke situacije u BiH. U strogom ocenjivanju dosadašnjih rezultata rada sociolingvista koji dolaze iz Srbije, a pritom su upućeni na neposredan kontakt sa ljudima na terenu, treba imati u vidu etički relativno lagodnu poziciju autsajdera koji se bavi analizom stanja balkanskog postkonfliktnog društva (po pitanju raznih vrsta cenzure). Njihovi sociolingvistički radovi ostaju praktično nedostupni naknadnom sudu istraživanih zajednica, pa imaju sve uslove za terenski rad bez taktiziranja i prepoznavanja očekivanja lokalne lingvističke i šire javnosti.

Gerd-Diter Nering u radu „Aspekti jezika studenata u Banja Luci“ („Aspekte der Sprache der Studenten in Banja Luka“) (173–192), prezentira rezultate sociolingvističkog istraživanja obavljenog tokom jednog semestra 2007/2008. godine na Univerzitetu u Banja Luci. Istraživanje je obavljeno na uzorku studenata (dominantno studentkinja) Filozofskog fakulteta srpske nacionalnosti. Prikazane se upšte sociolingvističke karakteristike govora studenata i njegova „otvorenost“ za prijem leksičke građe (markirana leksika se poredi sa građom u savremenim rečnicima žargona grada Sarajeva i Beograda).

Andrea Stanisavljević predstavlja svoje terensko istraživanje pod naslovom „Bilingvizam i migracije. Istraživanje o bosansko/hrvatsko/srpsko-nemačkoj preključivanju kodova u Berlinu“ („Bilinguismus und Migration. Eine Untersuchung zu bosnisch/kroatisch/serbisch-deutschen Code-switching in Berlin“) (279–296). Govor gastrabajtera druge i treće generacije vidi se kao hibridni: u pitanju su devojke koje inače mogu „čisto“ da govore oba jezika onda kada to zahteva konkretna situacija, ali imaju razvijen i „grupni govorni stil“. Studija je ilustrovana transkriptima u skladu sa GAT konvencijom, a u uvodnom delu se ukazuje na teorijske razlike između lingvista starije generacije koji su se početkom osamdesetih godina bavili go-

vorom jugoslovenskih gastarbajtera (Vilfrid Štelting i Marija Orlović-Švarcvald) i novijih istraživanja Folkera Hinekampa i Katrin Šlund.

I na kraju, posebno se može objediniti niz radova vezanih za savremenu kompjutersku komunikaciju. Zorica Tomić u radu „Lingvistika kao ugaoni kamen komunikologije“ (297–309), predstavlja osnovna teorijska pitanja savremene komunikologije, sa akcentom na kompjuterski posredovanu komunikaciju. Na primeru digitalizovanih brojeva dnevnih novina „Politika“, postavljenih na sajtu Narodne biblioteke Srbije, Cvetana Krstev predstavlja „Digitalne biblioteke kao potencijalni lingvistički resurs – stanje u Srbiji (123–142). Slede kraći rad Danka Šipke „Računarsko potpomaganje primjenjenolingvističkih projekata“ (225–233), i iscrpni pregled Duška Vitasa „Resursi i metode za obradu srpskog – stanje i perspektive“ (257–277), koji sadrži istorijski osvrt na razvoj obrade srpskog jezika i pregled postojećih resursa (sistem elektronskih rečnika, višejezične semantičke mreže, korpus savremenog srpskog jezika i paralelizovane korpuse i tekstove). Značajno je i predstavljanje jednog lingvističkog onlajn projekta Berna Kristijana Kačenjskog „Projekat bkms.org – monitoring varijanata srpskog prostora uz pomoć metode korpuslingvistike“ („Das Projekt bkms.org – Monitoring des serbischen Varietätenraumes mit Hilfe der korpusinguistischen Methode“) (105–122), u internet adresu projekta (www.bkms.org) se, nažalost, ne može ući. U domen kompjuterske lingvistike uklapa se i primenjena studija Jasmine Dražić i Ljiljane Subotić „Onlajn kurs srpskog jezika kao stranog (usvajanje gramatičkih modela)“ (213–223).

Na prvi pogled, nameće se utisak da zbornik ne pruža kompletan uvid u aktuelno stanje lingvistike u Srbiji jer nedostaju značajne oblasti kao što je kognitivna lingvistika, istorijska lingvistika, kontrastivna lingvistika i dijalektologija. Ipak, treba imati u vidu da je u pitanju zbornik radova izloženih na skupu, bez pretenzija da postane reprezentativni uvid u stanje lingvistike u Srbiji, a na osnovu okupljenih radova teško se može steći uvid u moguće pravce njenog razvoja. Bez obzira na jasnu heterogenost (od kritičke analize sa sveobuhvatnim pregledom stanja određene lingvističke discipline i projekcije njenog budućeg razvoja sve do mikroanalize pojedinih problema i predstavljanja rada na tekućim istraživačkim projektima), zbornik kao celina se može oceniti kao nesporno veoma koristan i pre svega aktuelan. Uvodni rad Rajne Dragičević u velikoj meri nadoknađuje uočeni izostanak pojedinih lingvističkih disciplina jer se kroz odličan pregled leksikoloških pristupa dobila i kratka ali pouzdana informacija o značaju istorijske lingvistike, kognitivne lingvistike i dijalektologije. Savremena sociolingvistika se uzgredno delimično pokriva u

studiji Duške Klikovac, a kontrastivna lingvistika – kroz prilog Marije Vučković. U prosuđivanju aktuelnosti zbornika treba imati na umu da je skup održan krajem 2008. godine, zbornik objavljen dve godine kasnije – 2010, a da se ovaj prikaz piše sa još većim zakašnjenjem. Određene manje tehničke nedoslednosti u opremi radova ne umanjuju ukupnu naučnu vrednost zbornika.

Душан-Владислав Пажђерски (Гдањск)

Хенрик Јарошевич: ПРИЛОЗИ ИСТОРИЈИ
СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА : ЈУГОСЛОВЕНСКИ
СПОРОВИ О СТАТУСУ СХЈ У ПЕРИОДУ 1901–1991.
Београд, „Алма“, 2012, 270 стр. ¹

Осећа се недостатак публикација које се на систематски начин баве анализом бројних аспеката постојања 90 година старог социолингвистичког појма који се крије под називом *српскохрватски језик*². Књига Х. Јарошевича, чини се, прави искорак у тим истраживањима, износећи укратко и прегледно историјат спорова који су постојале тог појма карактерисали. Као што ће читалац видети, историја *српскохрватског језика* представља уједно и историју српскохрватских лингвистичких спорења о облик, назив и функције језика који Срби и Хрвати деле (заједно са још неким другим етничким групама), а који је стекао у почетку две, а касније још неколико стандардних реализација (или њихових варијанти), у складу са етничким и политичким потребама у различитим историјским периодима. Зачудо, период употребе назива *српскохрватски језик*, представља уједно период када су владале центрипеталне тенденције, које су имале за циљ да различите језичке стан-

¹ Објављено у књизи као предговор приређивача српског издања, под називом *Српскохрватски језик – једна епизода из историје српског језика* (стр. 5–14).

² Као доказ за ту тврдњу може послужити чињеница да у последњем издању књиге П. Ивић, *Српски народ и његов језик*, Нови Сад – Сремски Карловци, 2001 (која, у ствари, представља својеврсну историју српскохрватског језика виђену из српског угла), тај проблем је само дотакнут на неких четрдесетак страна у поглављу *Од Вука до данас* (стр. 206-236) и *Актуелни тренутак* (стр. 237-245), са још неколико назнака поткрај поглавља *Развој књижевног језика на српскохрватском језичком подручју* (стр. 305-313) и *Смисао збивања у историји књижевног језика Срба* (стр. 336-338), али ти изводи не представљају конзистентну студију, што је и разумљиво с обзиром на време када је књига писана, мада је најновија њена верзија изашла чак десет година после распада српскохрватске језичке заједнице.

дарде, настале у различитим лингвистичким центрима, што је могуће више усагласе, из различитих, у највећој мери, политичких побуда.

Тај период, неминовно, за српски језик представља време када он функционише под специфичним условима и бива изложен различитим нивелацијским утицајима, који су и до данашњег дана видљиви, а чи-јем проучавању би свакако требало посветити посебну студију. Књига која је пред читаоцем свакако може да помогне да се тај утицај лакше процени и да се донесу судови о томе колико је он био за српски језик користан, а колико је донео штете.

И поред тога у времену од 1901. до 1991. српски језик постоји и његова историја представља саставни елеменат историје *српскохрватског језика*.

Зашто је добро што је оваква књига настала? Поред тога што износи у великој мери објективне чињенице о периоду кад су покушавале да се уједначе разлике у области језика на релацији Београд (Нови Сад) – Загреб (и мноштво литературе на задату тему), она уједно разјашњава и многе тамне стране тог процеса, показујући искреност (можда и наивност) српске стране и прорачунатост хрватске (због тога можда аутор акцентује многе кључне догађаје из хрватског угла, што је за српску лингвистику, чини ми се посебно важно), у својој тежњи ка конкретном циљу – остваривању национално-језичке самосталности. Чини се да таква „хрватска визија” омогућава сагледавање и спорадичних покушаја хрватских политичара (С. Шувар) да се позитивно утиче на ескалацију језичких неспоразума између српских и хрватских лингвиста.

Што се тиче детаљнијих информација, књига доноси читав низ података о кључним догађајима везаним за српско-хрватске језичке односе, изнетих кроз призму већ поменутих конфликта и спорова између два главна нормативна средишта у то време. На пример, детаљно су описане реакције лингвиста на анкете словеначког часописа „Веда” и Ј. Скерлића о *српскохрватском језику*, као и проблеми и несугласице са почетка језичке стандардизације заједничког језика. Даље, као на траци се види како је сплашњавао почетни хрватски ентузијазам за заједничку језичку заједницу са Србима, што на крају доводи до бруталног разлаза акцентованог националистичким иступима хрватских лингвиста идеолога у оквиру државно-пропагандног система НДХ.

Врло је занимљива и информативна анализа периода постојања Независне Државе Хрватске, пре свега у вези са шовинистичком језичком политиком која је била саставни део идеолошке матрице те марионетске државе. Поред тога су укратко представљени и неки по-

кушаји вођења језичке политике у окупираној Србији и у оквиру партизанског покрета на тада ослобођеним територијама.

Поновне послератне покушаје да се наставе процеси започети пре рата, аутор описује у наредним поглављима, све до прецизне анализе догађаја и полемика изазваних анкетом о српскохрватском језику и чувеним „Новосадским договором”, а које не јењавају, у суштини, до самог распада тог специфичног „језичког савеза”. Конкретне последице споменутог договора су довеле до рада на заједничким пројектима, са већим или мањим успехом, од којих углавном одустају хрватски лингвисти под утицајем, пре свега, догађаја који су довели до тзв. „хрватског пролећа” и били њиме изазвани. Х. Јарошевич представља бројне полемике које су доминирале у том периоду, а које су се углавном сводиле на доказивање изузетности „хрватског језичког из-раза” с једне стране и пружања доказа о јединствености варијанти српскохрватског језика с друге.

„Маспоковску” и „постмаспоковску” атмосферу у тадашњој сер-бокرواتистици карактерише заостравање како политичке, тако и лингвистичке политике између Београда и Загреба, уз повремено укључивање неких других републичких центара, нпр. Сарајева, што најављује (60. и 70. година XX века) процес који ће се завршити почетком 90. – поделу српскохрватског језика на, бар у вербалном смислу, наци-оналне језике, иако границе међу њима до данашњег дана нису прецизно утврђене.

Постепени распад српскохрватске језичке заједнице, коју су начели лингвистички захтеви изражени за време „маспока”, до свог краја је довео дефинитивни распад Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и настанак нових држава у границама дотадашњих савезних република.

Поједини делови књиге представљају луцидну и објективну анализу извесних политичких аспеката административне организације СФРЈ. Аутор, наиме, анализирајући државну структуру нове Југославије, правилно закључује да је подела на шест република и две покрајине (у оквиру Србије), требало да реализује неписано правило: „јака Југославија, слаба Србија” и да доведе до великог броја баријера између подручја настањених Србима, како би међу собом имали што тежу комуникацију. За разлику од споменутих покрајина, делови Хрватске настањени Србима не добијају никакву аутономију, а „међу друштвеним заједницама које су до тада биле традиционално називане српским или биле снажно повезане са Србима” начињене су бројне

поделе. Исто тако „издвојена су два нова народа – Црногорци и Македонци – иако су их са Србима спајале изузетне културноисторијске везе, делимично (или у већини) и српски народни етос”.

*

На основу књиге Х. Јарошевича, могу се издвојити следећи кључни догађаји у историји српског језика у периоду 1901-1991 (период постојања српскохрватског језика):

- 1901. – издавање *Хрватског рјечника* Ф. Ивековића и И. Броза, базираног на српској лексици Вука Стефановића Карацића,
- 1913-1914. – Разматрања Ј. Скерлића о наречјима српског (српскохрватског) језика (*Источно или јужно наречје и Анкета о јужном или источном наречју у српско-хрватској књижевности*),
- 1916. – Декрет о забрани коришћења ћирилице у Србији окупираној од стране Аустро-Угарске,
- 1923. – Објављивање *Правописа српскохрватског књижевног језика* А. Белића,
- 1928. – Формирање српско-хрватско-словеначке правописне државне комисије,
- 1929. – Објављивање *Правописног упутства за све основне, средње и стручне школе Краљевине С. Х. С.*
- 1932. – Објављивање *Граматичке терминологије* из пера Правописне комисије,
- 1942. – Објављивање *Новог правописног упутства српског књижевног језика*,
- 1947. – Објављивање *Граматике српског језика за средње школе* Р. Алексића и М. Стевановића,
- 1949. – Објављивање *Правописних правила* Ј. Вуковића,
- 1950-1952. – Објављивање првог послератног издања *Правописа српско-хрватског књижевног језика* А. Белића,
- 1953. – Објављивање *Анкете о питањима српскохрватског језика и правописа* у Летопису Матице српске,
- 1954-1955. – Потписивање „Новосадског договора”,
- 1954. – Оснивање комитетâ за израду речника српскохрватског језика,
- 1955. – Оснивање Правописне комисије у СФРЈ,

- 1960. – Објављивање *Правописа српскохрватског језика* из пера Правописне комисије,
- 1965. – Објављивање рада *Проблем норме у књижевном језику* М. Ивић,
- 1966. – Објављивање *Речника савременог српскохрватског језика са језичким саветником* М. Московљевића,
- 1967. – Објављивање чланка *Предлог за размишљање* групе интелектуалаца у дневнику „Борба”,
- 1967. – Излазак прва два тома *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске и Матице хрватске,
- 1968. – Прекид заједничког рада на *Речнику српскохрватскога књижевног језика* двеју Матица,
- 1971. – Објављивање првог издања књиге *Српски народ и његов језик* П. Ивића,
- 1978. – Завршетак рада на *Речнику српскохрватског књижевног језика* и излазак последњег тома у Матици српској,
- 1981. – Објављивање *Фонолошких описа српскохрватских/хрватскосрпских, словеначких и македонских говора обухваћених Општесловенским лингвистичким атласом* у Сарајеву,
- 1983. – Објављивање публикације *Језичка оријентација „Политике“*,
- 1984. – Објављивање чланка *L’Evolution de langue littéraire sur le territoire linguistique serbo-croate* П. Ивића у Француској,
- 1984. – Формирање, у Новом Саду, једанаесточлане групе лингвиста пореклом из Србије, БиХ и Црне Горе, у циљу анализе дотадашње правописне норме,
- 1986. – Објављивање публикације *Језичка оријентација Радителевизије Београд*,
- 1987. – Одржавање научне конференције „О проблемима језика и језичке политике на српскохрватском језичком подручју” у Београду,
- 1988. – Оснивање Међуакадемијског одбора за ортографију и ортоепију у СФРЈ,
- 1988. – Објављивање декларације *Потреба заштите ћирилице* ауторства Института за српскохрватски језик из Београда,
- 1989. – Објављивање *Прилога правопису* у издању Матице српске,
- 1991. – Објављивање *Језичког саветника*, у редакцији П. Ивића, И. Клајна, М. Пешикана и Б. Брборића,

- 1991. – Почетак примене „Закона о службеној употреби језика и писама” у Србији.

Наведена листа, наравно, није свеобухватна за период који обрађује књига, али на прилично детаљан начин подсећа да и поред рада на унификацији језика са Хрватима, српски лингвисти у то време уједно раде, у складу са могућностима, на развоју свог властитог језика.

*

И поред велике вредности коју књига *Прилози историји српско-хрватског језика* има за проучавање српског језика, у књизи постоје поједини делови који су упитни и изазивају полемику. Покушаћу да их укратко скицирам.

У потпоглављу *Период непосредно после настанка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Ентузијазам у стварању основе за заједничку језичку стандардизацију и прве несугласице* (стр. 30-31), аутор пише: „Када је настала Краљевина СХС, бројни и утицајни српски политичари су сматрали да подручја Босне, Хрватске и Словеније у пракси представљају ратни плен Србије”, без неког посебног извора, што представља прилично контроверзну тезу коју, рецимо, доводи у питање М. Валденберг (Валденберг 2005:68), наводећи да је „у лето 1915. г. утврђено да ће она [нова држава Србија] да добије Босну и Херцеговину, јужну Далмацију, део Славоније, као и Бачку”, што доказује да су Срби према договору са савезницима на те области полагали право као победници у првом светском рату. – У истом том потпоглављу, нешто даље (стр. 34), наводи се да су се Хрвати уместо некадашњој хунгаризацији и германизацији, у новој држави (Југославији која је створена после првог светског рата), почели опирати србизацији, што може да наведе на погрешан закључак да је то био кључни проблем те државе. Аутор и сам касније наводи читав низ других проблема, а и саму „србизацију” релативизује. – Даље, у фрагменту (стр. 34-35): „Службени државни документи су у Краљевини СХС били издавани обично само у екавској варијанти, најчешће ћирилицом”, добро би било да је наведена додатна литература, јер он нуди веома полемичну визију тадашњег друштва. – У 11. фусноти, у оквиру тог потпоглавља, наводи се (према хрватском извору) да је при доношењу новог устава нове државе прекршена *Крфска декларација*, али би ту било сигурније да су наведени рецимо и српски извори који обра-

ђују ту тему и који би прецизније појаснили обавезујући статус споменуте декларације. – И уопште, цело потпоглавље у већини се базира на хрватским изворима, што за тако деликатну материју није баш најсрећније решење и добро би било да се њима супротставе српски (нпр. књига Љ. Димића, *Културна политика краљевине Југославије*³).

Поткрај споменутог потпоглавља (стр. 35), аутор наводи, као илу-страцију речи А. Белића, којима се он, између осталог, критички разрачунава са централизмом тадашње Југославије, износећи теорију да би њена федерализација дала много боље резултате. Са том јаком тезом се може полемисати пре свега уз помоћ каснијих фрагмената из саме књиге Х. Јарошевича, где он доказује да је снажна федерализација друге Југославије, у ствари, довела до њеног распада и ометала њен развој док је постојала. Такође, упитно је да ли би и таква евентуална федерална творевина преживела Други светски рат. – На самом крају (стр. 35-36), оцењујући утицај мера централизоване државе у оквиру језичке политике, аутор долази до закључка да, у ствари, тешко могу да се пронађу докази да се радило о планираном деловању (са српске стране), што у великој мери доводи у питање цео покрет хрватског отпора у тој области (па и неке друге политичке потезе хрватских елита, које језичку политику третирају као централни проблем), али и поједине делове саме књиге.

У закључку поглавља *I. Српско-хрватска језичка интеграција и први конфликти и спорови (1901-1941)* (стр. 46), аутор пише: „Треба подвући да је неуспех у стварању јединственог српскохрватског језика, без латиничко-ћириличног и екавско-ијекавског дуализма, крајем друге деценије XX века, углавном био изазван погрешним потезима српске политичке и научне елите”, из чега би се могло закључити да је такав програм био постављен за циљ, па није реализован, што не потврђују ни сами наводи аутора, изузев ако није имао на мисли разматрања Ј. Скерлића са почетка века. – Даља теза (стр. 47) да је због грешака Београда „хрватска страна напустила пут језичке интеграције са српском страном”, чини се да такође захтева проверу у већ споменутој литератури српских аутора, у контексту каснијег деловања хрватских лингвиста и интелектуалне елите, као и ауторових раније споменутих закључака да се не може са сигурношћу утврдити да је државна адми-

³ Љ. Димић, *Културна политика у Краљевини Југославији. 1918-1941* [1. део: Друштво и држава, 564 стр.; 2. део: Школа и црква, 518 стр.; 3. део: Политика и стваралаштво, 477 стр.], Београд, 1996 [1997].

нистрација плански радила на „србизацији” предратног југословенског друштва.

У уводу поглавља *II. Распад заједничке државе и покушај разбијања српско-хрватског језика (1941-1945)* (стр. 31), аутор пише: „Треба додати да су тежње хрватске стране, која је негирала чињеницу да дели део својих културно-политичких традиција са Србима, нашле свој одраз у деловању неких српских кругова у периоду II светског рата. Као што је познато, како српски колаборационисти, тако и тамошњи ројалисти негирали су могућност за било какве тешње везе Срба и Хрвата”, што се чини као прилично упрошћен закључак, јер је терор према Србима у оквиру НДХ (које аутор такође подвлачи) представљао кудикамо јачи аргумент да Срби одустану од напора на уједначавању заједничког језика. – Даље (стр. 49): „Још је важно рећи да су обе визије развоја српско-хрватске државне заједнице налазиле свој непосредни одраз у језичкој политици коју су водили хрватски фашисти, српски колаборационисти и југословенски комунисти”. На основу тог фрагмента би се могло закључити да је деловање у оквиру језичке политике за време Другог светског рата било подједнако у оквиру све три идеолошко-политичке групације, а сами даљи наводи аутора (који врло опширно представљају системско и административно интервенисање власти НДХ у тој области, стр 50 и даље) не говоре том закључку у прилог.

На маргини рада, да објасни политички контекст у коме је дошло до промена у језичкој политици у Хрватској, аутор у потпоглављу *Природа језичке политике у Независној Држави Хрватској*, у фусноти 24 говори о страдањима Срба у НДХ, где на основу одређене пољске литературе наводи претпостављени број Срба који је страдао у лого-рима и у борбама између партизана и усташа, пропутивши да помене број оних који су побијени у њиховим местима становања. О томе се може више прочитати у Валденберг 2005:119-120, где се наводе различите цифре, које се крећу од 750.000 према немачким изворима до 334.000 и 295.000 према српским и хрватским. – У потпоглављу *Став хрватске интелектуалне елите према политици вођеној у Независној Држави Хрватској* (стр. 56-57), може се прочитати став да је у српској литератури приметна општа осуда целе хрватске елите из времена постојања НДХ. Да то није мишљење које преовладава искључиво код српских аутора, доказ могу бити извори који се, рецимо, могу наћи у Валденберг 2005:120 и даље, где се цитирају нпр. Е. Пари, Х. Сунд-хаусен, К. де Монтекло, С. Александер, К. Фалкони, Ф. Хојбергер, Л. Хори, М. Бросат и други. –

Јако деликатно питање, које захтева нешто обимнију и „јачу” литературу од презентоване у књизи (фуснота бр. 30) је свакако је питање броја жртава које су страдале од четника у Другом светском рату, пре свега на територији Босне и Херцеговине.

У поглављу *III. Између језичке и политичке унификације и централизације – и децентрализације и сецесионизма (1945-1967)*, аутор се задржава на појави међусобног хрватско-српског „превођења” (адаптирања) тектова у складу са варијантним републичким нормама. Ипак, наводећи искључиво негативне примере у Хрватској (стр. 72) није јасно у којој мери је та појава била распрострањена у Србији и да ли је уопште постојала. – У закључку тог истог поглавља чини се недовољно аргументованим став аутора да је за језичке конфликте до половине 60. година „углавном била одговорна српска страна”. Ваљало би у том случају такве тврдње подупрети већим бројем извора и то како са хрватске, тако и са српске стране.

У потпоглављу *Даљи рад на нормирању српскохрватског језика у Србији после 1983. године* (стр. 163) се каже „српски лингвисти су се тада одлучили да развију сарадњу са црногорском и бошњачком страном”, када се говори о даљим самосталним настојањима да се настави рад на нормирању српскохрватског језика. Није довољно јасно шта за аутора означава „црногорска страна” и да ли се може говорити о њој када се зна да је и тада (па и данас) велики број предавача на никшићком Филозофском факултету (где се концентрисао највећи број проучавалаца српскохрватског језика у Црној Гори) долазио из Србије или репрезентовао српски стандард. Ипак, ако се говори о „црногорској страни”, може се стећи утисак да се ради о представницима неке додатне („треће” или „четврте”) школе стандардизације српскохрватског језика у то време.

На крају, аутор у *Закључку* пише (стр. 175) да су се Хрватима (у периоду између Првог и Другог светског рата), којима је идеја Југославије биле мање атрактивна у поређењу са идејом националне, хрватске државе, „придружили” српски националисти и заступници велико-српског концепта, што је довело до распада државе. То је далеко претеран и упрошћен закључак и даје српској страни „кључну” (ко)улогу у разарању Југославије, коју је, у крајњој линији, разорио Други светски рат. У најмању руку, тај закључак изазива полемику. – Даље, на истом месту пише: „Ипак, крајем века су наследници Т. Маретића и А. Белића већу националну корист видели у постојању посебних стандардних језика”, што се за Србе не може до краја рећи, јер су читав низ година после одвајања Хрватске и политичког распада Југославије, наставили

да раде на стандардизацији српскохрватског језика (видети нпр. *Прилоге правопису*), за шта се докази могу наћи у самим *Прилозима историји српскохрватског језика*. – На 176. стр. аутор се пита: „На крају ове монографије очитим се чини питање, да ли ће се било када у будућности појавити могућност да се поново оживи српскохрватски језик”. Може се запитати да ли је он, као социолингвистички појам, икада и нестао. Постоји одређени број лингвиста који се и даље бави српскохрватским језиком као јединственим организмом (нпр. Д. Шипка, С. Кордић), затим је непобитна чињеница да се у Босни и Херцеговини „српски”, „хрватски” и „босански/бошњачки” сматрају за упоредне појмове – дакле као један језик – (ако ништа друго, онда то доказује академска пракса на нпр. Универзитету у Сарајеву где функционише „Одсек за босански, хрватски, српски језик”), а такође, у већини држава у којима се некада српскохрватски језик користио, међусобно превођење са и на новопроглашене језике представља куриозитет (сусреће се најчешће нека врста адаптације, од које се, према мом искуству, чак и у Хрватској све више одступа). Податак да је за подручје функционисања некадашњег српскохрватског језика карактеристично организовање заједничких конференција посвећених системским разликама између некадашњих варијанти, а данас језика (видети серију „Slawische Sprachkorrelationen” и у оквиру ње публикације *Разлике између босанског/бошњачког, хрватског и српског језика*, под редакцијом Б. Тошовића), где се анализирају детаљи тих разлика, што показује да оне нису општепознате и свима јасне и да су саме границе тих језика нејасне, па их треба објаснити, а можда и нормирати.

Сви наведени проблеми представљају теме за размишљање и ни у ком случају не умањују вредност књиге коју читалац држи у рукама. Она у великој мери обрађује најважнија питања која чине основну структуру историје *српскохрватског језика*. Чини то на одмерен начин и без страсти. За српску лингвистику представља важну студију, а њен значај повећава чињеница да ју је писао инострани аутор, нудећи поглед извана на значајан период историје српског језика.

Борђе Оташевић (Београд)

Стана Ристић: О РЕЧИМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ :
ТВОРБЕНИ И ЛЕКSIКОГРАФСКО-ЛЕКСИКОЛОШКИ
АСПЕКТИ. Институт за српски језик САНУ, Београд,
2012, 192 стр.

Књига садржи резултате ауторових истраживања у претходне три године. Поједини делови ове монографије већ су публиковани у часописима и зборницима с научних скупова, али су овде, како Стана Ристић наводи у Предговору (7), дати у нешто измењеним и допуњеним верзијама.

Монографија, поред *Предговора* (7), *Резимеа* на српском (155–162) и енглеском (163–168), *Литературе* (169–175), *Извора* (175), *Предметног регистра* (177–188) и *Ауторског регистра* (189), садржи три поглавља.

Прво од њих, с насловом *Најновије појаве у творби речи*, чини шест целина: „Творбени процеси у најновијем периоду развоја лексике српског језика“ (9–19), „Преглед најновијих творбених процеса по врстама речи“ (20–33), „Творенице с префиксима *не-* и *анти-*“ (34–49), „Сложенице са творбеним елементима у значењу квантификације“ (50–64), „Творба речи од властитих именица“ (65–73) и „Актуелни процеси у промени значења лексике српског језика (на примеру глагола са значењем физичког деловања)“ (74–86).

Пошто су најтипичнији творбени процеси у данашњем стандардном српском језику већ монографски представљени, аутор у првом одељку разматра оне иновације у творбеним процесима код пунозначних врста речи који се одигравају на њиховој периферији, али по постојећим творбеним моделима. Због нарушавања правила спојивости творбених форманата са основним делом, ови неологизми су интересатни са стилистичког, социолингвистичког, прагматичког и нормативног становишта. Разматрани су примери типа: *амбалажер*, *амблематика*, *анонимац*, *багателизација*, *брутализација*, *ватротворац*, *вирусоно-*

ша, свашточиња, серилизација, системаш, скорбуташ, смртоносје, снахоубица, снобовлук, спрдач, таложшите; акцијашење, рецептовање, џаминизирање; алузивност, почетност, самство; науковит, тањираст, устаст, тиктакав, тмаст, ћаскав; брзовито, топлински; академизовати, актуелизовати, аматеризовати, брежуљкати се и др. На основу сумарног прегледа творбених процеса код пунозначних врста речи аутор закључује да велики број нове лексике настаје у интензивираним процесима интелектуализације и жаргонизације. Истиче се да се у творби речи изгубио значај порекла творбених форманата, па се у разматраном сегменту творбе нових речи уочава појачан процес хибридикације. Већина примера нових твореница са периферије пунозначних врста речи је стилски маркирана и припада, како наводи Стана Ристић, лексички субјезичких идиома, која се може сматрати и за посебан лексички слој, у чијем је настајању највећу улогу, по мишљењу аутора, одиграо процес урбанизације лексике савременог српског језика.

На основу анализе нових речи с префиксима *не-* и *анти-* аутор закључује да у овој творбеној категорији досадашња правила о ограниченој спојивости префиксалног и основног дела у образовању префиксала нарушена углавном у творбеном типу са страним формантом *анти-* јер се у већини неологизама овај префикс комбинује с домаћим основама. Појачани процес хибридикације умањује ефекат веома присутне интернационализације лексике српског језика одржавајући однос домаћих и страних елемената у српском језику у прихватљивим оквирима.

У другој целини се разматрају нове префиксалне творенице са значењем супротности, на семантичком, функционално-стилском и нормативном плану. Представљени су творбени типови са префиксима *не-* и *анти-*. Творенице овог типа разматране су и са становишта језичке конкуренције творбених форманата и њихових творбених типова у семантичком пољу негације, супротности и супротстављености. На основу прегледа нових речи са префиксима *не-* и *анти-* у раду се закључује да се страни формант *анти-* у већини примера везује за домаће основе. Иако се може стећи утисак да је конкурентни домаћи префикс *не-* потиснут у бројним значењима у којима се с префиксом *анти-* поклапа, ово истраживање показује да је домаћи префикс *не-* суверен у овој творбеној категорији.

У одељку „Сложенице са творбеним елементима у значењу квантификације“ разматране су сложенице са препозитивним конституентима домаћег порекла и са значењем квантификације, типа: *велико-*, *високо-*, *ниско-*, *полу-*, *пре-* и *средње-*, како би се училе и анализи-

рале нове појаве и у овом сегменту развоја лексике српског језика. Запажено је да се домаћипрепозитивни конституенти са значењем квантификације у творби сложеница јављају са различитом продуктивношћу. Повећану продуктивност показују интензификатори *пре-* и *високо-* у значењу појачаног степена у придевским и прилошким сложеницама, али је међу новим речима и веома много творбених конституената страног порекла (*мега-*, *мулти-*, *ултра-*, *хипер-*) који се спајају и са домаћим речима. Напоредо с творбеним процесима интензификације, у српском језику се одвијају и творбени процеси дезинтензификације, углавном помоћу дезинтензификатора полу-. Творбени потенцијал дезинтензификатора *ниско-* и *средње-* није велики.

У прилогу „Творба речи од властитих именица“ показано је да најпродуктивнији творбени тип од имена земаља и народа представљају именички деривати са суфиксом *-изација*, који су карактеристични за политички дискурс и публицистички стил, и који реализују значење са негативном конотацијом.

У творби речи од презимена и личних имена најпродуктивнији је творбени тип приевских и прилошких дериватра са суфиксом *-ски/-чки* (*-овски/-евски*), који у споју са властитим именима реализује квалификативно значење.

Друго поглавље, *Речи у речницима и граматикама*, садржи три целине: „Граматицке речи у дескриптивном речнику“ (87–106), „Неки аспекти граматичког и семантичког статуса заменичких речи (на примеру заменице *сам*, *-а*, *-о* и неутрумских облика показних заменица: *то*, *ово*, *оно*“ (107–120) и „Глаголи визуелне перцепције у српском језику“ (120–131).

У првом одељку овог поглавља показано је да се за сваку врсту речи могу дефинисати одређени лексикографски поступци. Разлози због којих се у постојећим дескриптивним речницима јављају недоследности у примени лексикографских поступака веома су различити. Тешкоће се јављају у одређивању примарне функције и значења појединих врста граматичких речи, као и у одређивању граница између њих. Један од главних узрока недоследности у лексикографској обради граматичких речи јесте конверзија.

Статус заменичких речи и њихове семантичке и синтаксичке одлике показани су на примеру заменице *сам*, *-а*, *-о* и неутрумских облика показних заменица *то*, *ово*, *оно*. Аутор истиче да су заменице граматикализоване јединице којима се успоставља семантичка кохеренција на синтаксичком и текстуалном плану. Због тога би и заменице, као и друге функцијске речи, сматра Стана Ристић, требало и у граматикама

и у научној елаборацији представљати и као синтаксичке и као морфолошке јединице језика.

У трећој целини је на основу лексичкосемантичке и граматичке анализе примера употребе глагола *видети*, *гледати*, на примерима из Речника САНУ, установљено да су ови глаголи типични представници поткласе глагола визуелне перцепције, чија се употреба у српском језику остварује у оквиру шест серија, али са различитом дистрибуцијом. У употреби глагола *видети* нема дистрибутивних ограничења и његово се значење реализује у свих шест серија, па се он стога може сматрати прототипичним представником глагола визуелне перцепције. На основу утврђене и у овом одељку наведене регуларне уређености парадигми типичних перцептивних глагола, као и на основу регуларне уређености парадигми типичних глагола визуелне перцепције, аутор претпоставља да ће се семантичко-синтаксичке карактеристике и других глагола визуелне перцепције кретати у задатим серијалним, видским, ситуационим и другим оквирима, утврђеним на примеру њихових типичних представника: глагола *видети* и *гледати*.

Треће поглавље, *Црквена лексика у лексикону савременог српског језика*, садржи два прилога: „Статус црквене лексике у корпусу савременог српског језика (на примерима из Речника САНУ)“ (132–143) и „Значења црквене лексике у општем лексикону савременог српског језика (на примерима из Речника САНУ)“ (144–154).

Истраживања црквене лексике изложена у овој монографији показала су да она представља значајан слој општег лексичког фонда савременог српског језика. Ова се лексика, разумљиво, примарно везује за црквену сферу употребе, али се често по секундарним значењима употребљава и у световном језику, чинећи значајан део општег лексичког фонда и његовог творбеног и семантичког потенцијала. На одабраним примерима из Речника САНУ представљен је статус црквене лексике у лексичком систему савременог српског језика и начин њене лексикографске обраде у тезаурусном речнику. Показано је да у општем лексикону српског језика већи део црквене лексике проширује значење и да је у семантичкој адаптацији подложен или процесу деидеологизације (*бог*, *апостол*, *јеванђеље*, *исповед*, *исповедати*) или процесу деатеизације (*грех*, *грехота*, *милоsrђе*, *догма*).

У другој целини овог поглавља на одабраним примерима из Речника САНУ разматрани су семантички, социолингвистички и прагматички фактори који прате промену значења црквене лексике у њеном укључивању у општи лексикон савременог српског језика. Промене

значења показане су на примерима лексема: *Бог, Господ, апостол, исповест, исповедати / исповедити.*

Књига представља вредан допринос изучавању лексике савременог стандардног српског језика с различитих аспеката.

Рада Стијовић (Београд)

Драгана Радовановић: ГОВОР ВАЉЕВСКЕ ПОДГОРИНЕ (докторска дисертација)

Четвртог јуна ове године докторирала је на Филозофском факултету у Новом Саду Драгана Радовановић с темом *Говор Ваљевске Подгорине*.

Иако се двадесети век већ традиционално назива златним веком српске дијалектологије, остало је много да се уради у овој научној области. Почетак XXI века обележен је опадањем интересовања за ову грану српске науке о језику и зато појава младог, талентованог и нада све вредног дијалектолога попут Драгана Радовановић заслужује пажњу. Она се последњих година јављала са запаженим језичким прилозима у нашим реномираним часописима, али је докторска дисертација свакако круна њеног досадашњег рада.

Податак да је истражујући говор Ваљевске Подгорине обишла сва насеља ове области, што је нешто више од четрдесет, као и да је прикупљене аудио-записе дигитализовала и претворила у континуиране акцентоване транскрипте добивши близу 2000 страна компјутерског текста, говори већ о озбиљности с којом је Драгана Радовановић приступила започетом послу, као и о валидности донетих закључака.

Драгана Радовановић је поставила себи три циља, прво, да монографски опише говор Ваљевске Подгорине, о коме, ако се изузму ситнији прилози о појединим, углавном фонетским, особинама и Реметићево укључивање овога краја у јатовску зону, није било темељније писано. Решивши фонолошки статус фонеме јат Реметић је оставио, уз извесне претпоставке, отворено питање њеног ареала, тачније западне, јужне и источне границе области покривене незамењеним јатом. Прецизирање јужне границе говора са незамењеним јатом на подручју Ваљевске Подгорине поставила је Д. Радовановић као други циљ свога истраживања. И, најзад, трећи циљ је био одређивање зоне додира са ијекавско-екавским говорима. Сва три циља она је с успехом остварила.

Опсежна дијалектолошка студија, која броји 685 компјутерских страна, подељена је у неколико већих целина: I. Увод, II. Гласовни систем, III. Облици, IV. Закључци и V. Текстови. Поред овога, ту су још и релевантна литература, апстракт на српском и енглеском језику, осам лингвистичких карата, шест табела (судбина неакцентованих дужина), више табеларних прегледа и осам факсимила издања турског дефтера из XVI века.

У *уводном делу* Драгана Радовановић у кратким цртама излаже податке о географском положају Ваљевске Подгорине, типовима насеља и структури становништва, затим о дотадашњој испитаности говора овога краја и методологији истраживања.

Поглавље о *гласовном систему* обухвата три целине: акцентуацију, вокализам и консонантизам.

Детаљном и свеобухватном анализом *акценатског система* ауторка је дошла до закључка да је на прозодијском нивоу говор Ваљевске Подгорине компактан – он је новоштокавски (обухвата шест прозодема: два силазна акцента, два узлазна, неакцентовану дужину и краткоћу), а дистрибуција акцената одговара правилима размештаја акцената у осталим новоштокавским говорима. Послеакценатске дужине се добро чувају у отвореном, затвореном и унутрашњем слогу у свим анализираним позицијама – непосредно иза акцента, иза неакцентоване дужине и неакцентоване краткоће, с тим што је она у неким од њих мање изразита, а што је условљено познатим факторима, као што су место, квалитет и квантитет акцента и говорни темпо. У појединим категоријама Драгана Радовановић је забележила и дужине којих нема код Вука и Даничића, од којих се неке могу означити као системске: дужење пред сонантима, нпр. у личним именима типа *Бѡгдѡн*, *Мѡлисѡв*, поред *Дрѡган*, затим на наставку инструментала именица мушког рода: *мѡмкѡм*, *Гѡврѡм*; у присвојним придевима на *-ов/-ев*: *Гвѡзденѡв*, *цѡрѡв* и на *-ин*: *Бѡжѡн*, *сѡстрѡн*; дужину у множини имају етници типа *Бирчани*, *Лесковчани*; дужина се јавља и у заменичким облицима: *мѡнѡ*, *тѡбѡ*, *њѡгѡ* и сл., потом 3. л. мн. презента глагола *хтѡти*: *ѡћѡ*, у облицима футура *бѡћѡ*, *ѡћѡмо*, *прегѡнићѡ*, *ѡћѡте* итд. Веома су, очекивано, жива и оба типа акценатског преношења, староштокавско и новоштокавско.

Унутрашња диференцијација говора Ваљевске Подгорине најизразитија је у инвентару и структури *вокалског* система. У највећем делу територије он је шесточлан (шести члан је вокал јат с вредношћу затвореног *e*), а на мањем простору стандардни петочлан. С обзиром на различиту судбину старога јата у говору Ваљевске Подгорине устано-

вљена су и два говорна типа: говори са незамењеним јатом и ијекавско-екавски и екавизирани ијекавски говори. Драгана Радовановић потврђује истраживања Слободана Реметића и постојање фонолошке индивидуалности старога јата, и то у свим позицијама – под акцентом, неакцентованом дужином и у неакцентованим слоговима: *снега, млеко, не сме; лети, бежи; пробеседи, средини*, и то у свим положајима у речи: у иницијалном, медијалном и финалном. Њеним истраживањима потврђене су и Реметићева запажања да постоје извесна колебања у изговору јата у појединим крајевима, као и у изговору различитих информатора (јат је у Подгорини затвореније у западнијим селима, односно у подножју Влашића и Соколских планина). На јужној страни Ваљевске Подгорине, непосредно у подножју планине Повлен (а између река Јабланице и Граца), установљен је микроареал чији данашњи изговор по замени старог гласа јат представља слободну мешавину ијекавизама и екавизама. Означено подручје уклапа се у познати западносрбијански ареал ијекавско-екавских говора источнохерцеговачког типа. Ова група говора јесте и крајња северна тачка ијекавско-екавских говора на простору западне Србије, а која даље на истоку излази изван граница Подгорине и сеже до Маљена и села непосредно подно њега за шта постоји, с једне стране, упориште у грађи за Српски дијалектолошки атлас а, с друге стране, у материјалу који је ауторка прикупила у контролним пунктовима (Ковачице и Бачевце). Квалификацијом „екавизирани ијекавски говори“ Драгана Радовановић именује говор појединих насеља која су данас чиста екавска, али, по њеном, оправданом, уверењу има аргумената за тврдњу да се ради о раније мешовитим ијекавско-екавским пунктовима, а не јатовским. Доказ за то она види у икавизмима *биљег, кудиља, цио, дио, диоба* итд.

У поглављу о *консонантима*, у коме су такође исцрпно обрађена сва релевантна питања, нема битнијих особености у односу на очекивања, изузев, евентуално, регистровање фонема с' з' добијених новим и јекавским јотовањем, чије је појављивање лексикализовано (појава друге везана је само за придев коз'и и прилог из'утра).

Поглавље о *облицима* пружа обиље најразноврснијих података, датих азбученим редом и прегледно. На крају сваког сегмента дају се релације са суседним сродним говорима, а у тој функцији и неколико лингвистичких карата. Општи је закључак да је подручје Ваљевске Подгорине на морфолошком плану умногоме компактно подручје, мада има црта које га диференцирају.

У систему деклинације то су: двосложни мушки хипокористици и лична имена типа *Јова/Јово*, који се најчешће завршавају на -о: *Божо*,

Драго, Мићо; двојаки облици забележени су у северозападном делу области: *Аца, Брана, Лека*; по обрасцу именица -о основа хипокористици и лична имена мењају се само у ијекавско-екавским селима: *Јова – Јова – Јову*; поред ген. мн. именица *ногу, руку* и сл., на јатовском терену паралелно се још увек могу чути ликови: с *ногува*, измеђ *рукува*, од *трешињува* и др.; у ијекавско-екавским селима под Повленом и неким са њима граничним под Медведником среће се и генитив множине без финалног *а* у бројним конструкцијама: петнес *ектар*, има песто метар, имаћу и ови *јагод*, имам осамдесет *годин*; поред наставака -и, -ју и факултативног -(j)ом (осим у прилогу *ноћом, дањом*), у ијекавско-екавским пунктовима забележен је и наставак -им: *зобим, мастим, смртим* и сл.

Од диференцијалних црта у конјугацији издвојени су: глаголи шесте Белићеве врсте, код којих се спорадично на јатовском терену јавља и наставак -аје: *играје, имаје, копаје, перисаје; јемо, јем*; глагол *срести* у презенту у првој врсти, у ијекавско-екавским пунктовима: *срети мене, срети те на сред пута, сретимо* њи и сл.; паралелна употреба наставака -иммо /-ите и -смо/-сте у аористу на јатовском терену.

У оквиру непроменљивих речи диференцијалним се показују у централним и југоисточним селима облици прилога за место *горамо/доламо*.

Поглавље о *придевима, придевским заменицама и трородним бројевима* такође је детаљно разрађено, богато илустровано и компетентно коментарисано. Из занимљивијих података поменућемо само неке: облици *врућо, лошо, љетњо, шупљо, божијег, бравије, овчије* (ретко *овче*), спорадично *дојљњег, поштенијог, лошог, мојом, врућом, лошом*, готово равноправно *малог* и *малога, оног* и *онога, другом* и *другоме, туђем* и *којеме*, комп. *вишљи*, докомпновани суперлативи типа *нај је боље, нај сам мршавија; двама, с обема* и *обема, обадоје, четири* итд.

Међу *бројевима* се издваја спорадични формант -еро (*петеро, шестеро*), конгруенција *двоја врата, шесторе* њини *деце, шили са двојим колима*, потом паралелно *два пута* и *дваред, једаред* и спорадично *једареда* и сл.

Поглавље о *прилозима* такође је врло занимљиво, не само са морфолошког аспекта, већ и са фонетско-фонолошког, па и синтаксичког. Интересантна лексичка појединост јесте прилог *ђа* у значењу сад.

Предлози су систематизовани по азбучном реду и наведени у контексту, у форми падежних конструкција. *Везници, речце* и *узвици*

обрађени су као регионализми, односно дијалектизми (као, нпр., *вољ* и *дабоме, јабоме, ваљад, ене, јок, јашта, еда, ја*).

У *Закључку* рада Драгана Радовановић износи све битније резултате својих истраживања. После детаљно, прегледно изложених и ваљано анализираних прозодијских, вокалских, консонантских и морфолошких особина говора Ваљевске Подгорине, закључујући да је то умногоме компактно подручје, Драгана Радовановић даје преглед релевантних особина заједничких целом испитиваном подручју и посебно особина које то подручје диференцирају: „најбитније обележје које диференцира овај простор на структуралном нивоу јесте инвентар и структура вокалског система. Ваљевску Подгорину, наиме, јасно диференцира судбина јата. Фонолошко јат, добро је засведочено и документовано у свим позицијама без обзира на слог, прозодијски моменат и фонетски контекст, и то у северном, западном и источном делу испитиваног подручја“. Драгана Радовановић је одредила границу јатовских говора на подручју Ваљевске Подгорине, потврдивши тиме и границу коју је Драгољуб Петровић апроксимативно одредио (по његовим претпоставкама јужна граница јатовских говора не би прелазила Повлен). Истраживање Д. Радовановић показало је да та граница „прецизно иде реком Јабланицом и планином Јаблаником, што у потпуности одговара налазима Слободана Реметића да се фонолошко јат чува у сливу Колубаре, коју и чине реке Јабланица и Обница“.

Утврдивши границу јатовских говора на територији Ваљевске Подгорине, одредивши зону додира са ијекавско-екавским говорима и дајући исцрпан, богато засведочен и прегледно презентирани опис говора Ваљевске Подгорине Драгана Радовановић је у потпуности остварила постављене циљеве. Урадила је то ваљано и компетентно. Надамо се да ће ова вредна студија у најскорије време бити објављена и тако постати доступна најширој научној јавности.

Страхиња Степанов (Нови Сад)

Симо Ћирковић: РЕЧНИК АРХАИЗАМА. Народна књига –
АЛФА, Београд, 2006, стр. 184.

*Народ носи своју судбину у речима и зато су оне његова
прошлост и будућност.*

Симо Ћирковић

Излазак из штампе *Речника архаизама* Симе Ћирковића за србистику није без значаја, али изискује детаљнији приказ као и одређени приступ овом „лексикографском догађају“, како због чињенице да аутор није школовани лингвиста тако и због саме материје која се обрађује у речнику (архаизама). Наглашавамо није без значаја – зато што, прво, представља још једно у низу лексикографских (речничких и енциклопедијских) дела која служе бољем упознавању српског језика, прецизније говорећи, његовог лексичког волумена и, друго, зато што је то практично први речник *архаизама* нашег језика. У вези с овим другим напоменимо још нешто – ако бисмо овај речник класификовали на основу обухваћености лексичке масе и начина презентације те масе, могли бисмо га сврстати у *специјалне генералне* речнике, тј. на оне који захватају лексику тачно детерминисаног (употребног) карактера (архаизми), а дату лексику представљају у својој целокупности (не издавајући неке делове лексикона с посебним циљевима и задацима).

Пре него што отпочнемо с анализом Ћирковићевог материјала, ваљало би ипак нешто рећи о самим архаизмима. У *Енциклопедијском лексикону српскохрватскога језика* (ур. Ж. Станојчић и А. Пецо) стоји да је архаизам „гласовно-обличка или лексичка категорија која се још увек понегде јавља, али коју књижевни језик више не сматра својом“, и даље да се „архаизми [...] у књижевном језику употребљавају само као стилско средство“. Ова *стилематично-стилогена* дефиниција (стилематична – јер инсистира на структурној вредности и карактеру архаизама у књижевном језику, и стилогена – јер указује на њихову функци-

оналну операбилност, вредност у језику)¹ подудара се и с Ћирковићевим (помало поетичним) одређењем архаизма као својеврсног *signum-a temporis*, тј. знака (симбола) који је „део [језичке] ризнице (газофилацијума)“, и који „из дубине заборав враћају списатељи који у [њему] препознају зов старог за спој са новим“.²

Када је реч о *методолошком принципу* примењеном у овом лексикографском делу, Ћирковић у *Прологу*, поред неких уопштених констатација везаних за појам архаичног у језику (како смо видели), не даје податке о томе на основу ког је и каквог корпуса вршио ексцерпцију архаичних лексема. Уместо тога, аутор повлачи једну историјскокњижевну вертикалу чији је почетак омеђен појавом „историка Јована Рајића или Милована Видаковића“ а крај обасјан „Дучићевом и Андрићевом језичком ризницом“, па би, сходно томе, негде у тој књижевној равни (и на том књижевном материјалу) требало и да трагамо за извором (изворима) архаизама „који су кодификован[и] у лексичком памћењу, али нису делотворн[и]“.³ Штета је заиста што нема наведених извора дате лексичке грађе, а такође нећемо наићи ни на какве друге (пропратне) информације које најчешће долазе уз речник – тако, на пример, не знамо ни обим речника, односно колики је број одредница и сл.

Говорећи о лексикографској традицији, морамо споменути и сам изглед речничке одреднице. Симо Ћирковић се није држао устаљене (али не и превазиђене) праксе: у схеми одреднице, у њеном лематском делу, даје се искључиво одредничка реч, док подаци о *граматичким* (прозодијским и морфолошким) карактеристикама дате лексеме изостају. Илустроваћемо два примера колико недостатак ове информације може понекад представљати потешкоћу за читаоце; у речнику је забележен **бухгалтер**,⁴ *књиговођа* – међутим, онај ко познаје (рела-

¹ Напоменимо овде и то да управо због ове стилогене (конотативне) вредности Т. Прћић издваја *хронолекте* као лексеме с конотацијском валенцом (обележјем), чија стилска маркираност лежи у карактеристици језика да се раслојава „по димензији дубине“. Хронолекте (архаичне речи) карактеришу *хронолекатска обележја* – [rare] *ретко*, [obsolescent] *застарева*, [obsolete] *застарело*, [archaic] *архаично*. (Твртко Прћић, *Семантика и прагматика речи*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижевна Зорана Стојановића, 1997).

² Нешто даље аутор примећује и додаје да су заправо „архаичне оне речи које су ван употребе, дакле [оне које] немају своју лексичку еманацију“.

³ Ово је још један пример „поетског“ одређења архаизама, које нити служи чему, нити је јасно (шта би требало да значи да је нешто „кодификовано у лексичком памћењу“, и шта значи да је архаизам „неделотворан“ – остаје нам да нагађамо и претпостављамо). Такве би описе требало изоставити у оваквом речнику.

⁴ Ова лексема није забележена ни у РЈАЗУ, ни у РСАНУ, а нема је ни у РМС.

тивно) солидно немачки језик зна да је лексема **бухгалтер** немачка композита, састављена из два дела (*бух* [Buch] и *халтер* [Halter]), па се, дакле, може упитати да ли ова реч има само један акценат (и то да ли на првом или другом слогу) или пак два акцента (значи, и на првом и на другом слогу).⁵ Стога би овде прозодијска информација доста допринела прозирности изговора лексеме. Сматрамо да би и иначе требало акцентовати архаизме јер су већини говорника савременог српског језика непознати и прозодијски непрозирни, па би акценатска информација свакако била корисна. Или, рецимо, морфолошки податак у одредници **госо (госа)**, *господар*, *газда*, *власник*, *сопственик* разјаснио би о којој се деклинационој парадагми ради, тј. како би требало мењати ову реч кроз падеже – да ли као именицу I *врсте* (Km Pø) или као именицу II *врсте* (Km Pa).⁶ И не само то, код (нама непознатих) именица које се завршавају на консонант увек може бити дилеме да ли се ради о именици *мушког рода I врсте* (што је чешћи случај) или пак о именици *женског рода III врсте*, тзв. *и-кратко* промена (што је ређи случај), а то даље проузрокује и питање о којој се деклинационој парадигми ради. Поред непостојања ових граматичких информација,⁷ нема ни *етимолошких података* о одредничким речима, тј. не знамо из ког језика дате лексичке јединице (архаизми) воде порекло, а то би заиста користило и филолозима, и проучаваоцима (историје) књижевности а, сигурно, и онима који су „само радознали“.

Погледајмо сада други део одреднице, онај који се односи на *тумачење* одредничке речи. Овај сегмент увек је подложен економисању (редукцији текста) па се неретко зарад краткоће добива и недовољно прецизирана, спецификована дефиниција. Ћирковић је овај део лексикографског посла коректно урадио, у границама „могућности речника“ и својих интенција. Да би објаснио, растумачио значење архаичних лексичких јединица, најчешће је користио *синонимску методу* – навођење *неархаичних истозначница* или *блискозначница* (уп. **ладра**, **кра-**

⁵ Наравно, познато је да правила стандарднојезичке прозодијске норме налажу постојање искључиво једног акцента у акцентогеној речи, но у извесним случајевима (у речима страног порекла и изведеницама од њих) могу се реализовати и два акцента у једној тоничкој речи – нпр. *ћирилометодијевска* (норма), *францјозефовски* (начин владања) и сл. или у суперлативима *најједноставнији*, *најекономичнији*...

⁶ У РЈАЗУ (и РСАНУ) стоји овако: *госа*, *-ē = госо*, *-а* (вок. *гџсо*). А као још једна (додатна) информација налази се и израз: *Знаћеш ти за госу* (у значењу *Видећеш ти свога бога*), којег у Ћирковићевом речнику нема.

⁷ Нема тако, рецимо, ни граматичке квалификације о индеклинабилности неких придева, што би такође било корисно за читаоце.

дљивица) или лексикографске *описне дефиниције* (уп. **епитрахилъ**, ... узана одежда коју свештеници носе о врату, спуштену низ прса доле...), док су нпр. *остензивне дефиниције* врло ретке (уп. **њакати**, како се магарац чује).⁸

Следећа ствар којој лексикограф мора посветити огромну пажњу, и која, заправо, захтева (лексиколошку и лексикографску) минуциозност аутора тиче се *распоређивања (хијерархизације и систематизације) значења* речи у тачке (и подтачке). То је, у основи, сегмент лексикографовог рада који је обележен највише његовим личним приступом (и знањем), али то никако не значи да се могу допустити нека поједностављивања која нису у складу са узорном лексикографском традицијом и праксом. Мала мана је у овом Ћирковићевом речнику што не постоји одговарајућа *симболизација* (нотација) која би указивала на разлику између *полисемије* (полисемичности) и *хомонимије* (хомонимичности). А то је ипак врло важно не због полисемије и хомонимије као језичких (лексичких) феномена, него управо због читалаца којима ће оваква непрегледност отежати сналажење у речнику. Дајемо неколико примера ради илустрације: **бака**⁹, *прост војник пешак ћесарски; гле, види, нутто, ено* – дакле, правописни знак, тачка са зарезом, сигнал је различите семантике. Овде не само да се ради о хомонимији (различитим значењима) него се ради и о различитим врстама речи – у првом случају о именици а у другом случају о узвику, а чак се разликује и етимологија ових речи, прва је пореклом из мађарског а друга из турског језика! Према томе, прецизније и јасније би било да се двапут навела лексема **бака** (или да се римским бројевима назначило различито значење ових архаизама). У следећем примеру лексема **оцак** објашњена је синонимима *кућа, дом, угледна породица*. Овде није (функционално) коректно решен онај део са синтагмом *угледна породица* – јер она овде функционише полисемијски у односу на лексеме *кућа* и *дом* и не би смела да се нађе у истом, синонимном низу са тим лексемама, него би требало да, пошто има другачије значење (другачији денотат), буде одвојена тачком и зарезом од прве две лексеме.

С друге стране, од неких одредница Ћирковић заиста уме каткада да направи немале речничке чланке са занимљивим примерима – та-

⁸ На страну што нам није јасно зашто би глагол **њакати** био архаичан.

⁹ Опет нам недостаје податак о прозодијским карактеристикама ове речи, па је читалац у недоумици како да акценује ову реч, а има 25-процентну шансу да „погоди“ исправни, краткосилазни акценат на иницијалном слогу, а не, рецимо, дугоузлазни **ба́ка** (како би можда неко акцентовао поводећи се за познатим хипокористиком именице **баба**).

ко стоји да је **зобун, зубун**, *горњи део одеће у народној ношњи – Дај девојко тај зубун... тај картун (тканина, чаршав) да се дете покрије, да се голуб угрије* или уз **терцоман (терцоман)** имамо следећу илустрацију – *У том судару (1862) међу првима пали су Сима Нешић, терцоман, и Ђорђе Ђ. Нишлија, јуначки момак полицијски*. Потом, ако упоредимо како је нпр. реч **кадило** обрађена у шестотомном Речнику МС и у овом речнику, видећемо да нам се у овом потоњем делу дају два значења ове лексеме – *тамјан (врста мирисне смоле која се користи за кад, кађење), тамњан, тамијам, ливан; кадионица* док је у шестотомнику наведено само ово друго значење – *кадионица*. Према томе, Ћирковићев речник пружа потпунију информацију у овом случају.

Оно због чега је *Речник архаизама* интересантно лексикографско дело открићемо уколико ишчитамо све одреднице. Заправо, ако промотримо целокупну грађу у речнику, запитаћемо се да ли наслов који књига носи, уистину одговара датој грађи – наиме, ово није речник архаизама само *српског* језика, него се у њему може наћи и мноштво лексема *рускословенског* језика (порекла):¹⁰ **возвисити, возжеленије, возжигављући, возложити, возљубљени, вознамерити, вознегодовати; воспријатељ, востановити; дејатељан, дејствителан, дејствително; дјејаније, дјејствије; отношеније; памјатник; подобателно; сијателни (сијатељни); уживленије...** Од овог ауторовог (рускословенског) „анекса“, извесно је, *имаће ползу* они који се баве дијахроном лингвистиком и историјом (и развојем) српског књижевног језика. Тиме се и шири круг потенцијалних корисника овог речника. Уз ове рускословенске лексеме (*славенизме*), има и оних које би данас понеко оквалификовао пре као *кroatизме*, него као архаизме – **химба, химбен; хинити; гледе** и др.

Додајмо и то да (нам) се неке од лексичких јединица нимало не чине архаичним (а налазе се у овом речнику), нпр. **бекељити се, плазити језик, правити гримасе** (*да би се бекељио и кревељио*); **бураг**¹¹, *шкембе, желудац преживача (спуштен стомак)...*; **грмаљ, јак, крупан, здепаст човек...**; **дустабан, равно стопало, раван табан; кандило, посуда од разнобојног стакла у којој гори фитиљ у уљу; лампада; платан, дрво високе и широке крошње** (*платане и ине жаркопојасне садо-*

¹⁰ Ово, наравно, аутоматски отвара питање књижевног језика и статуса ових лексема у српском језику, тј. питање односа народног језика и књижевних језика – попут рускословенског, рускословенског, славеносрпског – којима су Срби писали и које су користили у прошлости.

¹¹ Уз ову лексему би, рецимо, пре ишла квалификација *термин* или *зоолошки* него *архаично*.

ве), па би било добро испитати (емпиријски проверити) да ли се ове речи и заиста осећају као архаичне или не. Исто тако, за одређене лексеме може се рећи да су пре *дијалекталне* него архаичне, нпр. **кују**, *коју*; **метер**, *метар*, *сто килограма*; **окле (оклен)**, *одакле*; **туте**, *тутека*, *ту (што тутека говориш)*...

Поред аутосемантичних, значајно је и што се обрађују синсемантичне (помоћне) речи које се често занемарују и којима се не посвећује таква пажња. Тако имамо **даже**, *чак*, *па*, *штавише*; **ема**, *али (ема хоћу нешто свакојако)*; **кромје**, **кром(е)**, *осим*, *сем*, *изузев*, *поред*; **јербо**, *јер*; **окром**, *осим*; **тер**, *и*, *те* - *Седи тер певај*; **чрез**, *преко*, *због*, *са*; *помоћу нечега*...

Такође, битно је и то што је аутор скренуо пажњу на *жаргонизацију* неких архаизама, тј. на занимљив језички феномен да се застареле речи могу реактивирати и користити у омладинском (како Ћирковић каже – *фрајерском*) жаргону, али, наравно, у другачијем значењу и с изразитом конотацијском вредношћу – **воштити**, *добро истући*, *млатити (...)*; у *београдском говору* означава *неког ко је трештен пијан*, *дакле*, *увоштен*; **дроља**, *врста птице*; *дроља*, *неваљала жена*, *фракафуља*, *дроца*; *изобичајена реч* и у *београдском говору*; **кумст**, **кунст**, *вештина*, *мајсторија*; *поштапалица* у *фрајерском говору* (*није неки кумст*); **паламар**, *коноп*, *ексер*, *гумина*; у *фрајерском говору* *полни орган*; **тулум**, **тулумина**, *мешина*; *пијанка*, *лумперај*; (...) *Уз тулум иде и зулум (уз провод и секс)*, *део фрајерског вокабулара седамдесетих година 20. века*; **шкембав**, *трбушаст (шкембав као влашко ждребе)*; *реч прешла у вокабулар шатроваца*.

Израда речника је дуготрајан и мукотрпан, напоран, интелектуално веома захтеван посао и за школоване људе, лингвисте односно лексикографе, а камоли за некога ко заправо није лингвиста и лексикографски образован („поткован“). Зато је Симо Ћирковић, журналиста, за подухват кога се прихватио и труд који је уложио при изради *Речника архаизама* заслужио похвале, а никако само критике. Ми, с наше стране, можемо само констатовати да је потреба за речником архаизама српског језика очита (уосталом, србистици недостаје још увек одређен број специјализованих речника разних врста) и да је Ћирковићево дело први корак у том правцу. Што је још важније, наведени речник може користити својим читаоцима у одгонетању и раскривању значења некада актуелних и модерних а сада заборављених и „успаваних“ речи, али би била заиста штета уколико се уочени пропусти (пре свега они који се односе на недостатак граматичких информација у лемима и прегледнију систематизацију у случајевима полисемије и хомонимије) не

би исправили у (евентуалном) другом издању и тиме сам речник побољшао.

За крај, можемо се само присетити стихова староримског песника Хорација, који је још у II веку п.н.е. увидео значај и снагу (потенцијал) архаизама: ...*Nedum sermonum stet honos et gratia vivax / Multa renascentur quae iam cecidere, cadentque / Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus / Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.*¹²

¹² „Далеко од тога да ријечи чувају увијек свој сјај и част. *Родиће се поново* многе ријечи које су *већ пале у заборав* и пропашће оне које су сада у части, ако то буде хтјела употреба (узус), у чијој власти се налазе суд, право и критериј извора. Прев. М.Ш. (спац. аут.)“ (превод Мидхад Шамић)

Борђе Оташевић (Београд)

Пер Јакобсен: ЈУЖНОСЛОВЕНСКЕ ТЕМЕ. (Приредили
Дејан Ајдачић, Персида Лазаревић Ди Ђакомо).
„СловоСлавиа“, Београд, 2010, 348 стр.

Књига садржи *Уводну реч* (7–8), пет поглавља с укупно тридесет четири прилога (9–328), белешку о аутору – *Југослависта Пер Јакобсен* (329–332) – коју је написала Персида Лазаревић Ди Ђакомо, *Библиографску белешку* (333–335) и *Индекс имена* (337–346).

Од пет поглавља прва два су посвећена језичким питањима, и она ће овде бити укратко представљена, док се треће, четврто и пето поглавље баве књижевношћу, културом и политиком.

Прво поглавље почиње радом „Утицај реченичке интонације на српскохрватске акценте“ (11–14). У њему Јакобсен показује да је утицај реченичне интонације на акценат већи него што се из традиционалних описа могло очекивати. Због тога, како сматра аутор, потребна су темељнија испитивања нарочито силазних акцената. Уз помоћ техничких помагала која су научницима тада била доступна могло би се доћи до задовољавајућих интерпретација српскохрватских акцената.

У раду „Акценти у српскохрватском језику : инструментално испитивање“ (15–33) Пер Јакобсен износи сумњу у традиционалну концепцију српскохрватског акценатског система јер према његовим инструменталним испитивањима обављеним у Институту за фонетику Универзитета у Копенхагену 1967. године у кратким самогласницима није могуће лоцирати дистинктивна обележја акцената у слогу који се традиционално сматра за носиоца нагласка.

Слогом у српскохрватском језику баве се два рада: „Слог у српскохрватском језику“ (35–38) и „Структура слога“ (79–85).

Прилог „Акцент и интонација у српскохрватском језику“ (39–44) доноси Јакобсенове опсервације о српскохрватском акценту и интонацији, на основу експерименталних испитивања. Пошто је за исцрпан опис интонације одређеног језика потребан велики број људи и много времена, Јакобсен се ограничио на испитивање интонације у

кратким, декларативним реченицама, с циљем да види да ли се у светлости нових података могу преформулисати неки проблеми, или да се још понешто дода сазнањима до којих се дошло експерименталним испитивањима током претходних 10-15 година, пре свега испитивањима Илсе Лехисте и Павла Ивића.

Проблемима који се јављају приликом превођења граматичке категорије која не постоји у језику на који се преводи, као што је случај с превођењем српскохрватских глаголских прилога на дански, бави се рад „Српскохрватски глаголски прилози“ (45–52).

Лингвистичком анализом књижевног дела бави се рад „Тематске и кључне ријечи у Баладама Петрице Керемпуха“ (53–59).

У раду „Концепција језика у роману *То* Милована Данојлића“ (61–63) Јакобсен се бави формом Данојлићевог текста. Његово становиште је „синтактично, текстолингвистичко“ (61) и циљ му је да испита да ли је могуће окарактерисати уметнички текст на основу његове реченичне структуре и његових међуреченичних односа.

Чувеним синтагмама *бескрајан плави круг* и *бескрајни плави круг* бави се рад „Да ли су синтагме *бескрајан плави круг* и *бескрајни плави круг* синонимне?“ (65–69). У првом издању романа *Сеобе* Милоша Црњанског као мото првог поглавља стављене су чувене речи: *Бескрајан плави круг. У њему звезда*. У каснијим издањима синтагма *бескрајан плави круг* промењена је у *бескрајни плави круг*. У раду је показано да ове две синтагме нису синонимне јер означавају у једном случају плави круг који је бескрајан, а у другом – круг који је бескрајан и плав.

У раду „Раск и Вук. Типологија двеју ортографских реформи“ (71–78) указује се на „упадљиво подударње између Вукових и Раскових погледа на правопис и правописне принципе и проблеме, упркос њиховим веома различитим полазним тачкама“ (72). У пракси, Раск није успео да спроведе своје теоријске замисли, за разлику од Вуја, тако да је данашњи дански правопис мешавина врло различитих принципа.

Друго поглавље чине четири прилога, која се баве данашњим стањем на подручју некада заједничког српскохрватског језика.

У првome од њих, „[Актуелно језичко стање на подручју новоштокавског стандарда (бивши српско-хрватски)]“ (89–94), наведени су одговори Пера Јакобсена на питања која је једном броју лингвиста поставила редакција часописа *Studi Slavistici* 2006. године, у оквиру форума *La situazione linguistica attuale nell'area a standard neoštokavi (ex-serbo-croato)*. Питања су била следећа:

„1. Како бисте објаснили нестручним читаоцима разлоге и процесе који су, након готово два стољећа настојања око језичног уједињења, довели до превласти центрифугалних сила у јужнословенских народа с новоштокавским стандардима?

2. Како бисте описали садашњу лингвистичку и социолингвистичку ситуацију у регији од интереса?

3. Како тумачите широм распрострањене нормативне напоре усмјерене на диференцијацију језичних стварности народа који су већ стољећима свјесни да се међусобно разумију?

4. Како објашњавате придавање великог значаја називу језика ...?

5. Како сматрате да би се међународна знанствена заједница требала поставити према промијењеној културно-политичкој и социолингвистичкој стварности у државама насљедницама бивше Југославије ... ?

У одговору на прво питање Пер Јакобсен истиче да би прво требало ближе одредити где и на који начин је дошло до настојања за осамостаљивањем појединих језичких стандарда. Очигледно је, како наводи Јакобсен, да се ради о Хрватској, дејтонској Босни и Херцеговини и, касније, Црној Гори. Нормирање хрватског и бошњачког књижевног језика почело је упоредо са проглашењем нових држава.

Јакобсен указује на притиске којима су професори данских универзитета на којима се предаје „српскохрватски језик“ били изложени од стране хрватских амбасадора у Данској, као и хрватских политичара. Мишљење да свака земља има право на свој језик, како истиче Пер Јакобсен, „представља исувише упрошћено схватање односа између народа и језика. Народа који немају ‘свој’ језик има толико да их не треба ни набрајати“ (93–94).

У раду „О структурално-лингвистичким константама српскохрватског језика (Инвентар фонема и фонотактичка структура)“ (95–103), на основу теоријских промишљања о структури слога, те њиховој примени на грађи о такозваном „црногорском језику“, аутор закључује да „на нивоу система израза нема битних структуралних разлика између ‘црногорског језика’ и српскохрватског стандардног језика. Постоје незнатне разлике у супстанцији, тј. у манифестацији појединих фонема, али састав фонема остај исти, и правила за њихову фонотактичку структуру су идентична“ (103). На основу тога, како наводи Јакобсен, „ова истоветност је темељ за идентитет и указује на то да се лингвистички посматрано такозвани ‘црногорски језик’ не разликује од српскохрватског језичког стандарда“ (103).

Циљ рада „Лингвистички идентитет у светлу промена“ (105–110), како наводи аутор, јесте „да прикаже неке принципе одређивања језичког идентитета, које је поставио дански лингвиста Луис Хјелмслев“ (109). Распад СФРЈ означио је и крај језичког јединства и довео до одбацивања српскохрватског као заједничког језика. Језик је постао поље непријатељстава и сукоба. Ова ситуација, по речима Пера Јакобсена, „подсећа на покушаје стварања новог језика, тзв. Новоговора у Орвеловој 1984“ (108). На крају рада аутор закључује: „Слоговна структура стандардног српскохрватског језика је иста, био он стандардизован у Београду, Загребу, Сарајеву, Бањалуци или Подгорици. Идентична је листа фонема, као и правила комбиновања сугласника у истом слогу. Једини закључак до кога долазимо након проучавања слоговне структуре, јесте тај да је структура иста, осим неких мањих разлика у лингвистичкој употреби“ (110).

Последњи прилог у другом поглављу, „У потрази за идеалном формом : О језичком пуризму у Европи“ (111–126), почиње цитатом о новоговору из Орвеловог романа 1984. Рад се, као што се и из наслова види, бави језичким пуризмом. Пуризам је подељен на неколико врста: архаични пуризам, етнографски пуризам, реформистички пуризам, те ксенофобички или патриотски пуризам. Као илустрација различитих врста и аспеката пуризма, наведен је однос према пуризму у три нордијска језика – исландском, норвешком и данском, те у италијанском, немачком и хрватском језику. У исландском језику пуризам је дуготрајан и доследан. Норвешки пуризам Јакобсен карактерише као патриотски, док пуризам у данском језику сматра за умерен. Италијански, немачки и хрватски пуризам су „узети у обзир зато што су се у току времена испољили различитим интензитетом, а највише зато што су у тим земљама неко време владали ултранационалистички фашистички и нацистички покрети који су језичком политиком или другим видовима опресије чистили језик и чак забранили употребу извесних непожељних речи“ (113). Далеко највише простора у овом раду заузима анализа хрватског пуризма, како оног из времена тзв. Независне државе Хрватске, тако и данашњег, који је након 1990. године, како наводи дански лингвиста, „опет оживео и ојачао, и постао важан део преокупација не само језикословаца него и политичара и широких кругова људи“ (123). Данашња језичка ситуација у Хрватској Пера Јакобсена подсећа на „раније епохе у Хрватској и другим земљама када је језик служио ултранационалистичким идеологијама“ (124). У раду се указује на санкције против оних који не следе прописе. „Када истакнути хрватски језикословци, Јосип Силић и Иво Прањковић нису хтели да прихвате нову

правописну одредбу по којој би 'нећу', 'грешка' и 'задаци' требало да се пишу 'не ћу', 'грјешка' и 'задатци', одбијена им је дотација за два лингвистичка пројекта“ (125). Бројни критичари садашње хрватске језичке политике указују на то да се у Хрватској пуризам претворио у цензуру. Завршне реченице овога прилога показују због чега је на његовом почетку цитиран Орвелов роман *1984*: „Ако ће хрватским пуристима њихов пројекат поћи за руком, будућа ситуација ће подсећати на Орвелову визију. Већ сада је хрватски *newspeak* неразумљив великом делу Хрвата. А како ће тек изгледати 2050? Хоће ли тада хрватски писци као што су Крлежа, Ујевић, Матош са својим непочишћеним језиком бити разумљиви, или ће бити преведени на новохрватски?“ (126).

Иако су прилози који чине ову књигу већ били објављени у разним часописима, приређивачима и издавачу дугујемо захвалност што су их прикупили и публиковали међу истим корицама.

ОСВРТИ

ТВОРЦИ СРПСКОГ КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА :
ЗБОРНИК РАДОВА (уредници Весна Матовић и
Миодраг Матицки). Вукова задужбина – Институт за
књижевност и уметност, Београд, 2011, 352 стр.

Језик као средство културе народа који се њиме служи дијели судбину те културе, боље рећи дијели судбину народа који се њиме служи јер нема ни једне области човјекова живота која би била без учешћа језика. Тако језик прати све промјене у друштву које се њиме служи. Зато се и може рећи, и с правом се говори, да је језик највећа ризница културе једног народа. Постоје у свијету озбиљна истраживања о томе како се језик развија и усавршава, истраживања која показују да они који одричу својство језика да се развија и усавршава озбиљно греше. Тако руски научник Рубен А. Будагов таквим мишљењима супротставља следеће: „Ако бисмо се сложили с таквим ставом, онда неизбјежно слиједи закључак да језици нису повезани с културом народа који говоре на тим језицима пошто се култура народа обично и развија и усавршава“ (Рубен Александрович Будагов, *Что такое развитие и совершенствование языка* (Наука, Москва 1977, стр. 3). Наравно, он указује на то да се веза развоја језика са његовим усавршавањем не смије ни упрошћавати ни вулгаризовати. Не смије се сматрати, каже аутор, да је свака промјена у језику условљена процесом његовог усавршавања. Тако мислити значи – не разумевати ништа о проблему, упозораваа на крају свога истраживања Будагов (стр. 253).

Ово мало уводно подсећање на лектуру представља лијепу прилику да скренем пажњу читалаца нашег часописа на једну изазовну књигу с таквом тематиком. Ријеч је о књизи *Творци српског књижевног језика*, која се појавила у нашој средини. Књига је настала као резултат научног скупа који је под тим именом одржан у организацији Вукове задужбине и Института за књижевност и уметност који је одржан годину дана раније у оквиру манифестације Вукови дани, 14. и 15. септембра 2010. године. Како рече на почетку свог реферата Миодраг Матицки, један од уводничара на скупу, „Било је крајње време да дубље зађемо у тајну језикотворства, у богате стратусе који настају вековима и

омогућују животворност српског књижевног језика, писаног и усменог, па и говорног, јер се српска књижевност потврђивала и потврђује делима која домаћују светске вредности“ (стр. 19). Други уводничар, Весна Матовић, подсјећајући на жељу да се и овим скупом допринесе обиљежавању Вуковог јубилеја, каже: „Скуп и зборник у коме су објављени радови били су прилика да се пажња посвети густој мрежи односа које језик твори у књижевном делу. Али, не само у њему већ и у култури“ (стр. 10). Поред два уводна реферата, у зборнику се налазе још 22 реферата стручњака за језик и књижевност из више културних центара (Београд, Нови Сад, Никшић), али и два учесника из иностранства (Рим и Хамбург).

Зборник је подијељен у пет поглавља. У првом поглављу су два уводна излагања: Весна Матовић, *Писци као творци српског књижевног језика* (9–18) и Миодраг Матицки, *Творци песничког језика* (19–27). Друго поглавље има шест радова, и то: Владо Ђукановић, *Сава Мркаљ – непризнати реформатор српске азбуке* (31–37), Вељко Брборић, *Реформа ћирилице пре Вука и реформа Саве Мркаља* (39–48), Бојан Ђорђевић, *Предвуковска размишљања о писму и правопису* (49–53), Бошко Сувајдић, *На путу их устријели стр’јела (О формулама бугарштица)* (55–70), Бранко Златановић, *Песнички језик уметничких спева о Српском устанку (1904–1807)*, (71–79). Мирјана Д. Стефановић, *Књижевни и/или песнички језик у српском просветитељству* (81–87). Следеће, треће, поглавље има дванаест радова: Душан Иванић, *Ка историји рјечотворства у новој српској књижевности* (91–101), Станиша Војиновић, *О узроцима језикотворства Симе Милутиновића Сарајлије* (103–117), Радмило Маројевић, *Пјесничка творба и поетска синтакса Његошева у Лучи микрокозми* (119–133), Ана Пејановић, *Његош и Мажуранић као фразеотворци* (135–141), Александар Милановић, *Ковачи песничког језика епохе романтизма* (143–158), Миливој Ненин, *Исподвлачени егземплар* (159 – 169), Ђорђије Вуковић, *Лексика чула у Бојићевјој поезији* 171–186), Бојан Јовић, *Растко Петровић и авангардно схватање језика* (187–196), Санела Мушија, *Истраживање могућности језика у кратком авангардном роману Грозданин кикот Хамзе Хуме* (197–211), Слободанка Пековић, *Исидора Секулић о језику* (213–220), Срето Танасић, *Језичко стваралаштво у прози Милоша Црњанског* (221–230), Јован Ђирилов, *Александар Поповић – експеримент у драми, експеримент у језику* (231–233). У четвртном поглављу имају четири рада, и то: Александра Манчић, *Како језик оживљава у преводу или Не хотех коснутисја сушчих паче мене* (237–246), Лука Ваљо (Luca Vaglio), *Употреба италијанског језика у делима Владана Деснице*

(247–265), Роберт Ходел, *О интернационалној рецепцији преводљивости Драгослава Михаиловића* (267–275), Душан Витас, *О квантитативној анализи језика три песника* (Растко Петровић – Момчило Насасијевић – Васко Попа) (277–294).

Како се и из самих наслова види, о овој теми су дали своје прилоге значајни проучаваоци српске књижевности и језика српске књижевности. И то од Вукових до данашњих дана. Овоме свакако треба придодати пето поглавље, под насловом *Творци српског књижевног језика. Дискусија*, и на крају *Именски регистар*. Дискусија, која је вођена након сваке сједнице, објављена на преко тридесет страна, свједочи да су организатори скупа одабрали значајну тему за овај скуп.

Овако приређен зборник биће занимљиво штиво за оне који се баве развојем српске књижевности на модерном, вуковском српском језику, али и за лингвисте који се баве развојем и усавршавањем српског књижевног језика. Овај зборник лингвистима пружа доста материјала за сагледавање улоге писаца у изграђивању и усавршавању српског књижевног језика. То питање је данас посебно актуелно будући да књижевност нема оно мјесто у култури које је имала раније и, посебно, зато што се показује да је она неоправдано потиснута, да ништа квалитетније није дошло на њено мјесто. Зборник ће, увјерен сам, значити и подстицај многим у бављењу овом проблематиком с књижевне и са лингвистичке стране.

Срето Танасић (Београд)

Данко Шипка: РЕЧНИК ОПСЦЕНИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА.
„Прометеј“ – „Корнет“, Нови Сад – Београд, 2011, 400
стр.

Једанаест година након првог издања, два издавача, један из Новог Сада, други из Београда, поново су објавила ову веома значајну монографију посвећену опсценој лексици.

Она је резултат ауторовог вишегодишњег бављења опсценом лексиком. Састоји се од шест делова. Први део чини обимна студија о опсценим речима у српском језику, у другом је дат речник опсцених речи, у трећем индекси сачињени на основу тог речника, у четвртном делу су представљена типична контекстна окружења опсцених речи и примери њихове употребе, у петом је наведена предметна литература, док шести део чини резиме на енглеском језику.

Први део, студија *Опсцене речи у српском језику : Њихова структура, функције и психолошки статус*, заузима осамдесетак страница (11–93). Састоји се од осам целина: 1. *Социјалнопсихолошки оквири опсцености* (с ужим целинама: „Сфера психологије личности“, „Сфера културе и друштвених норми“, „Табу“); 2. *Језик и опсценост* („Табу у језику“, „Поље опсцене лексике“, „Опсцена и еуфемистичка лексика“); 3. *Методологија* („Културолошколингвистичка перспектива“, „Когнитивнолингвистичка перспектива“, „Технике прикупљања материјала“, „Језичке границе“); 4. *Досадашња истраживачка традиција*; 5. *Структура поља опсцених речи у српском језику* („Сржна опсцена лексика“, „Механизми проширивања поља опсцених речи“, „Морфолошке карактеристике опсцених речи“); 6. *Функције опсцених речи у српском језику* (Опсцене речи у говорном чину“, „Карактеристична контекстна окружења опсцених речи“, „Стратегије импликације и еуфемизације“, „Раслојеност поља опсцених речи“); 7. *Психолошки статус опсцених речи у српском језику* („Анкета ставова према опсценим речима“, „Опсцене речи у српскохрватским речницима“, „Опсцене речи у дискурсу“); 8. *Цитирана литература*.

Други, најобимнији део ове монографије, *Речник опсцених речи у српском језику* (94–236), садржи око 3000 опсцених лексичких једи-

ница. Код чланова синонимских гнезда у чијем је центру назив из основног фонда упућује се (знаком →) на централни члан гнезда, који је опремљен описном дефиницијом. Описном дефиницијом опремљене су и лексеме које се налазе изван синонимских гнезда. Знаком + упућује се са изведенице на основницу. Речнички чланак се састоји од одреднице, граматичке информације, дефиниције или упућивања, те извора. Примери нису навођени. Одреднице нису акцентоване, сем у случају хомографских парова. Одреднице се јављају и у трансформисаној форми (у односу на стандарднојезичку), где су најчешћи следећи облици: ултимизација иницијалног слога, крњи инфинитив, неутрализација опозиције ч/ћ, вокалске редукције, обично поста акценатске, и рефлексивизација. Лексеме употребљене у дефиницијама имају оно значење које се везује за сношај.

бајадера, е ж; жена склона оралном сексу (С)

висибаба, е ж; 1. импотентан мушкарац (С); 2. обешена дојка (С)

јастук, а м: → гузица (С)

Карагузовац, вца м; микропоним у Паланци (ВМ)

Трећи део, *Индекси (237–260)*, чине следеће целине: *Сржна опсцена лексика и њени синоними*, *Најчешћи еуфемистички еквиваленти лексема из основног фонда* и *Сржна опсцена лексика и еквиваленти из других језика* (наведени су еквиваленти из енглеског, немачког, латинског, француског, италијанског, шпанског, румунског, руског, украјинског, белоруског, пољског, чешког, словачког, бугарског, литванског, мађарског и узбечког језика).

Додаци (261–366), који чине четврти део ове монографије, веома су бројни и разноврсни: 1. *Карактеристична контекстна окружења опцених речи* („Псовке“, „Узречице, поштапалице, фразеологизми“, „Изреке и пословице“, „Игре речима“ – хомографски амбигвитет, хомофонски амбигвитет, представљање и надпевавање, измишљена имена и називи хомофонски амбигвитетна с опсеним изразом, трансформације које воде подударности са опсеним изразом, загонетке са опсценом импликацијом, загонетке с израженом опсценошћу а неопсеним решењем, загонетке са неизраженом опсценошћу а опсеним решењем, амбигвитетне ситуације, нереализована опсцена импликација, „Доскочице“, „Бројалице“); 2. *Примери употребе опцених речи у дискурсу*; 3. *Еуфемизацијске стратегије*; 4. *Избор из погрдних назива*.

Ова монографија, као што се из овог кратког осврта може видети, биће интересантна и корисна не само лингвистима и студентима је-

зика већ и широком кругу истраживача из области друштвених наука, али и свима онима који желе да сазнају нешто више о овом веома занимљивом лексичком пољу. Тираж у којем је друго издање ове монографије објављено говори да су издавачи све споменуте потенцијалне кориснике имали у виду. Посебан значај ова монографија, њен лексикографски део нарочито, има за лексикографе, како за младе, који тек улазе у лексикографске воде, тако и за оне старије и искусније, с више објављених речника. И данас ово дело делује модерно, инспиративно и поучно. Врло је вероватно да је ова монографија, као и друга лексикографска дела Данка Шипке, снажно утицала на многе наше лексикографе. На писца овог осврта – сасвим сигурно јесте.

Борђе Оташевић (Београд)

Софија Мићић: МЕДИЦИНСКИ РЕЧНИК :
ЕНГЛЕСКО-СРПСКИ СРПСКО-ЕНГЛЕСКИ. Завод за
уџбенике, Београд, 2011 (2. допуњено изд.), 879 стр.

У једном од претходних бројева Лингвистичких актуелности (бр. 16, <http://www.asusilc.net/aktuelnosti/?p=448>) писали смо о *Медицинском речнику* др Софије Мићић, који се крајем 2007. године појавио у издању Завода за уџбенике из Београд (др Софија Мићић предаје енглески језик у звању ванредног професора на Медицинском факултету у Београду). То је двојезични енглеско-српски речник медицинске терминологије урађен у оба смера, енглеско-српски и српско-енглески, са малим илустрованим речником уметнутим у средини, у коме су на прегледан и очигледан начин представљени основни медицински називи. Речник поседује све одлике ваљаног, системски рађеног двојезичног термилошког речника, у коме су на једном месту обједињени медицински термини из свих досадашњих домаћих и главнијих страних медицинских речника, и унети још по неки. Посебну вредност представља српско-енглески медицински речник који у нашој средини до појаве овог Речника практично није ни постојао. Зато је право место и време да обавестимо лингвистичку јавност да је недавно, у 2011. години, изашло друго допуњено издање, у појединостима унапређено, осавремењено и актуелизовано (издавач је остао исти, Завода за уџбенике, Београд).

Будући да у концепцијском и методолошком смислу, као ни по питању садржаја, није ништа битније мењано (подсетићемо само да *Речник* садржи више од 40.000 одредница и да речником делу претходи кратак предговор и упутства за коришћење са списком коришћених скраћеница и симбола), пажњу ћемо усмерити на оно што је ново. У овом другом, допуњеном издању, унесени су неки нови термини, енглески и српски (нпр. *areola* / *колобар*, *radiosurgery* / *радиохирургија*), затим најсавременији изрази из области хирургије, терапије, генетике, имунологије, психијатрије (*CyberKnife system* / *сајбернајф систем*, *eustress* / *еустрес*, *insanity* / *лудило*, *delusion* / *делузија*), а значајно је побољшана и осавремењена фонетска транскрипција (у енглеском делу).

Не треба посебно истицати да појава нових речника, нарочито оних добрих и квалитетних, у нашој језичкој средини није честа, а да је појава допуњеног или ревидираног издања права реткост. Ако се има на уму да посао израде речника може да траје, и најчешће траје годинама (што се нарочито односи на вишетомне и тезаурусне речника), да захтева велико и свестрано језичко и ванјезичко знање, да је подршка институционалног и материјалног типа у нашој земљи минимална, да је речницима одузет или готово одузет научни статус, а ауторима по правилу и ауторство (када аутор није појединац, већ колектив, у којем је појединац обезличен), јасно је зашто речника у нашој науци и средини у савременом тренутку нема или има сасвим мало и зашто се појединци тешко одлучују да раде на овом тешком и мукотрпном послу. Др Софија Мићић се одлучила, на нашу читалачку и стручну радост.

Ивана Лазивић-Коњик (Београд)

Вучина Раичевић: РЕЧНИК ЛИНГВОДИДАКТИЧКЕ
ТЕРМИНОЛОГИЈЕ. „Завод за уџбенике“, Београд, 2011,
235 стр.

Пред нама се налази речник који даје преглед „основних, нај-
фреквентнијих и углавном шире прихваћених појмова, термина и тер-
минолошких синтагми из лингводидактике, односно опште и посебних
методика наставе страних језика“ [Предговор, IX].

У нашој лингводидактичкој лексикографији до појаве овог реч-
ника није постојао сличан приручник, изузев давно објављених педаго-
шких лексикона и енциклопедија које су општијег карактера и које сва-
како не обрађују савремену методичку терминологију која се послед-
њих деценија развијала и формирала. Аутор овим својим лексикограф-
ским остварењем на једном месту сажима и у потпуности реализује све
своје наставно и педагошко искуство, као и своје раније покушаје са-
стављања сличних прегледа лингводидактичке терминологије у виду
краћих прегледа методичких појмова и термина који су ушли у састав
раније објављених књига (*Прилози методици наставе руског језика: од
теорије ка пракси*, Београд: Завет, 2006.; *Опита методика наставе
словенских језика у инословенској средини*, Београд: Завод за уџбенике,
2007.), уз коришћење широког корпуса других извора.

Структуру речника чине следећи одељци: Предговор, Напомене
о начину обраде одредница, структури и употреби речника, Најважније
скраћенице, Речник, Литература и Садржај. Пописани термини дати су
по азбучном реду.

Речник садржи око 1500 термина и терминолошких синтагми.

Када је реч о структури речничког чланка, приликом дефиниса-
ња и тумачења одредница аутор се водио стандардима који су уобича-
јени за овакав тип речника. Након термина-одреднице наводи се њего-
ва етимологија, а по потреби и састав стране речи, термина као инфор-
мација, у латиничној транскрипцији, из ког језика потиче и одакле је
преузет.

На пример:

Видеограми (лат. video – видим + грч. gramma – слово)

Консекутивно превођење (лат. consecutivus, према cosequi – следити за нечим, узастопно)

Модел (фр. modele, од итал. modello, од лат. modellus – узорак, образац, начин)

Једина замерка која се може у овом сегменту ставити је та што се оваква информација даје само за поједине термине. По нашем мишљењу оваква обрада требало би да прати све одреднице у речнику, уз навођење еквивалената за те термине у енглеском, руском, француском или пак неком другом језику.

У случајевима полисемичности термина тежиште дефинисања и описа је на оним значењима која су везана за методику наставе страних језика.

На пример:

Адекватност рецепције – у методици наставе језика један од задатака оспособљавања ученика за одговарајућу, адекватну реакцију, стимуланс за говорну поруку, односно за правилну рецепцију изговореног текста у одређеној комуникативној ситуацији, као и у случају рецепције садржаја писаног текста.

Компетенција – (фр. competence – знање, способност) – способност, надлежност; у методици наставе страних језика – скуп одговарајућих знања о страном језику и култури која се формирају током наставног процеса, способност и реална спремност за комуникацију у различитим ситуацијама.

Имитација (лат. imitatio – угледање, подражавање) – угледање на некога или на нешто, обликовање према неком узору; у настави језика: подражавање, опонашање гласова, понављање речи, фраза за наставником или спикером са неког аудио снимка; један од важних поступака у процесу формирања фонетско-фонолошких и говорних навика

Овај речник ће најпре, и по речима самог аутора, послужити студентима на основним академским, мастер и докторским студијама на филолошким, односно филозофским факултетима који слушају курс методике наставе страних језика и припремају се за професионалну на-

ставничку делатност, као и младим наставницима страних језика у њиховом свакодневном раду.

На крају овог приказа навешћемо два лингводидактичка термина, њихову обраду у речнику, приступ и став аутора. Реч је о терминима *учење језика* и *усвајање језика*.

Усвајање језика – назив који се односи на процес или резултат учења неког језика или појединих језичких аспеката. Усвајање претпоставља одређене стратегије и тактике учења језика и језичких структура на основу којих се може утврдити које су поједине структуре или говорни модели усвојени, односно када се самостално могу употребљавати у реалним ситуацијама.

Учење језика и усвајање језика – појмови сличног значења, мада се често користе као синоними. *Учење језика* јесте општи термин у значењу овладавања страним језиком у организованом (школском) наставном процесу и разредно-часовном систему, формалним институционализованим учењем језика, док се *усвајање језика* односи на процес или резултат учења одређеног језичког аспекта или језика у целини. Усвајање је и процес који се одиграва у тзв. природним ситуацијама учења, процес природне, несвесне асимилације страног (као у билингвалном контексту). С друге стране, у савременој лингводидактици заступа се мишљење да „усвајање језика“ треба ограничити, прво на теоријска објашњења и интерпретацију појава језичког система страног језика (што би био резултат учења током наставног процеса и самостално) у реалним комуникативним ситуацијама. Најбоље је, међутим, објединити ова два термина у један јединствен појам – *учење и усвајање језика*, јер према сазнањима теоријске психоллингвистике, али и по природи ствари, учење језика претходи усвајању језика, а затим следи његово коришћење, било на нивоу разумевања (рецептивно) или на нивоу продукције (активно), те овако дат јединствен трочлани појам покрива претходна два диференцирана појма.

Мирјана Адамовић (Београд)

Момчило Златановић: РЕЧНИК ГОВОРА ЈУГА СРБИЈЕ
(ПРОВИНЦИЈАЛИЗМИ, ДИЈАЛЕКТИЗМИ, ВАРВАРИЗМИ И
ДР.). Аурора, Врање, 2011, 561. стр.

Речник говора југа Србије (провинцијализми, дијалектизми, варваризми и др.), аутора Момчила Златановића, садржи велики број речи из Врања и околине, Пчиње, Пољанице, Иногошта, Прешевске Моравице и Прешевске Црне горе, Грделичке клисуре, Власине и Црне Траве. Књига је енциклопедијског карактера. То је више поетски запис о људима, веровањима и обичајима у јужном делу Србије, него лингвистички приручник.

Дело садржи: уводне напомене аутора, коришћену литературу, списак скраћеница, и речник који има тридесет и две графеме. Додато је слово **dz** и полугласник **ь**.

Код сваке речи аутор обавезно бележи место акцента и наводи крај у коме се реч помиње. Чини се да је у речнику највећи број именица и глагола. Код именица обавезно се бележи категорија рода и углавном се наводи се пример за дату реч.

шетáч м петао који нема своје јато „Од пéгла шетáча је поубаво мéсо него од другог петла“ (Врање)

чепурко м пеј. човек ниског раста. „Дете ти сла́бо једе, има да б́уде чепурко“ (Вртогош)

цуцулејка ж женско чељаде ниског раста (Врање)

Глаголи се наводе у првом лицу једнине презента или аориста и наводи се категорија глаголског вида и пример за дату реч.

клоца́тим се несвр. подсмевам се; спрдам се. „Родија се да се със њега свет клоцати“ (Дубница)

изнами́шћам несвр. изнамештам: „Сви се из туј ку́ћу изнамишћа́ше на добри мéста“ (Врање)

изр'гам се свр. исходам се, најчешће по неравном земљишту: „Изграмо се по овија брегови, али пећурке малко набрамо“ (Наставце)

Посебно су занимљиви узвици. Неки су препознатљиви: *а бреј* (грч.) (тур. *bre*) узв. за појачавање приликом обраћања, за изражавање негодовања и сл.: „А бреј деца, што работите тој?“ (Врање). Ономато-пејски узвик *мав* узв. служи за подражавање лајања цавгара, врсте малог пса (Кобање); неки узвици имају потпуно неочекивано значење: *у-та-та!* узв. покраденог који жури лопова.

Осим пунозначних речи, аутор наводи и поједине предлоге и предлошко-падежне конструкције: *отуд* одатле или *до сьм* да самог, до саме.

Речи нису дефинисане, али су врло живописно објашњене. За онога који воли да пије, еуфемистично се користи глагол: *попинујем* несвр. пијем мало више: „Закратили му ракију, али он си гу попинује“. (Сабина). За човека који је вешт да удоми више девојака, користи се глагол *изодавати*, тј. *изодавам* свр. поуздавам, удам више девојака: „Ће работи док не изодава девојчики“ (Бујановац). У духу свог говора, аутор објашњава реч: *изобаљам* свр. изобарам: „Много је јак: све ће да ги изобаља“ (Врање).

Речник пружа не само лексичка, већ и друга сазнања о веровањима и обичајима народа с југа Србије.

Ивана Бојовић (Београд)

УКРАТКО

Alisa Mahmutović: KAO FRAZEOLOŠKI RJEČNIK.
RJEČNIK FRAZEMA S POREDBENOM ČESTICOM
„KAO”. „Dobra knjiga“ – „Synopsis“, Sarajevo – Zagreb,
2012, 191 str.

Ovaj rječnik predstavlja značajan i interesantan doprinos proučavanju srpskohrvatske (bosanske/hrvatske/srpske) frazeologije, urađen je solidno, na osnovu jasnih kriterijuma, zasnovan na stvarnoživotnoj građi i korištan potencijalnim korisnicima.

Autorka je izabrala veoma jasan kriterijum selekcije – frazeme s poredbenom partikulom „kao”. Izabran je nadalje primjeren korpus kolokvijalnih i književnih tekstova (govoreni, pisani tekstovi, informatori, itd.) odakle su ekscerpirane jedinice na osnovu ovog kriterijuma. Dakle, selekcija i izbor građe obavljani su nadasve profesionalno. Slično je i sa rječničkom makrostrukturom – frazemi su navođeni pod glavom (centralnim članom) frazema, a glave su pak navođene u latiničnom alfabetskom poretku. Tako je onda i u segmentu leksikografske makrostrukture sve konsistentno, jasno i pregledno. Konačno, i mikrostruktura je organizovana sasvim jasno i pregledno. U svakoj odrednici daje se glava frazema, zatim sam frazem, nefrazemska definicija, te primjer, uz koji se daje i izvor.

Sve u svemu, predočeni tekst urađen je solidno i predočen jasno, zanimljiv je korisnicima iz raznih oblasti, kako onima koji uče i predaju srpskohrvatski tako i širem okruženju jezičkih i kulturnih poslenika – novinari, piscima, antropolozima, itd.

D. Šipka

Ђорђе Оташевић: ТЕМАТСКИ РЕЧНИК СРПСКОГ
ЈЕЗИКА : ЛЕКСИЧКЕ РЕЛАЦИЈЕ И ФУНКЦИЈЕ : 3.
„Алма“, Београд, 2012, 322 стр.

Годину дана након објављивања прве свеске, недавно је објављена је и трећа свеска *Тематског речника српског језика* аутора Ђорђе Оташевића.

Одреднице су сложене азбучним редом. Речнички чланак има најмање две, а највише шеснаест целина: 1) хипероним, 2) синоним(и), 3) фонетске и морфолошке варијанте одредничке речи или синтагме (ове речи, најчешће, не спадају у стандардну лексику), 4) антоним(и), 5) мероним(и), 6) холоним(и), 7) речи и вишечлани изрази који у себи не садрже одредничку реч нити су с њом творбено повезани, 8) вишечлани изрази који у себи садрже одредничку реч, 9) речи и вишечлани изрази који су с одредничком речју творбено повезани, 10) властита имена, 11) презимена, 12) топоними и микротопоними, 13) колокације, 14) фразеологизми који садрже одредничку реч, 15) фразеологизми који не садрже одредничку реч, али су значењски с њом повезани, 16) пословице, изреке

За разлику од друге свеске, где су глаголи навођени само у облику свршени/несвршени вид, у трећој свесци се наводе и парови несвршени/свршени вид, како би се у индексу и несвршени глаголи нашли на првом месту, сврстани по азбуци где треба (због префикса свршени и несвршени глаголи често могу бити врло удаљени по азбучном реду).

На крају речника наведен је азбучни списак одредница, што у прве две свеске није био случај.

Када цео речник буде завршен, индекси из свих књига биће спојени и сложени азбучним редом.

И. Бојовић

Наталья Шильнова: ОТ ГЕРКУЛЕСОВЫХ СТОЛБОВ ДО ЭЛЬДОРАДО : ПРОИСХОЖДЕНИЕ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ. „ЭНАС“, Москва, 2010, 224 стр.

Понекад је једноставно објаснити значење и порекло топонима, а понекад, чак и када се ради о познатим и често коришћеним топонимима, није лако одредити са чиме су повезани, ко их је тако назвао, када и због чега. На ова питања, кроз више од сто педесет кратких „прича“, Наталија Шильнова даје одговоре.

Текстови су неједнаке дужине, од десетак редова, па чак и мање („Козьи Рожки“, „Перифлегетон“, „Казацкая гора“, „Матисов остров“), до више од четири стране („Америка“).

Топоними су разврстани у четири целине: *Земная твердь* (5–58), *Пространства вод* (59–111), *Прекрасные края* (112–176) и *Из мифов и легенд* (203–223). Свака од ове четири целине подељена је на мање делове. Прва целина садржи: „Части света“, „Острова“, „Острова в городах“, „Горы“. Друга – „Океаны и моря“, „Проливы“, „Реки“, „Озера“. Трећа – „Страны и исторические области“, „Города“. Четврта – „Загробные и иные миры“ и „Нереальная реальность“. Унутар целина топоними нису разврстани по азбучном реду већ на неки други начин. На који – у кратком предговору није објашњено.

Текстови су разумљиви и интересантни. Књига је намењена најширем кругу читалаца па за њено читање лингвистичко предзнање и познавање лингвистичке терминологије није неопходно.

Списак обрађених топонима није наведен што је озбиљан недостатак. Да би се видело да ли је неки топоним уврштен у књигу, а ако јесте – на којој страници се налази, мора се прелистати добар део књиге.

Садржај (стр. 3) је непотпун. Ужа целина „Загробные и иные миры“ подељена је на више делова („У славянских племен“, „У европейских народов“, „У азиатских народов“...), што у садржају није наведено.

А. Оташевић

Ђорђе Оташевић, Љиљана Оташевић: РЕЧНИК
СКРАЋЕНИЦА, „Алма“, Београд, 2012, 360 стр.

Ове године издавачка кућа „Алма“ објавила је (нови) *Речник скраћеница*, чији су састављачи Ђорђе и Љиљана Оташевић. Реч је о трећем речнику скраћеница поменутих аутора: године 2010. аутори су објавили *Речник скраћеница 1, ћириличке скраћенице*, а 2011. *Речник скраћеница 2, латиничне скраћенице*, оба у издању „Алме“ из Београда. Нови *Речник скраћеница* представља пресек претходна два речника која су послужила као извори грађе: мањи је обимом и садржи и ћириличке и латиничке скраћенице.

Речник скраћеница садржи следеће целине: *Предговор* (стр. 5–6), *Ћириличке скраћенице* (стр. 7–261), *Латиничке скраћенице* (стр. 263–340), *Интернетске и SMS скраћенице* (стр. 341–356) и *Важније изворе* (стр. 357–358).

Како аутори истичу у *Предговору*, најбројније ћириличке скраћенице јесу оне с подручја некадашњег српскохрватског језика. У другом, латиничком делу речника највише је латинских, енглеских и француских скраћеница. Интернетске и SMS скраћенице долазе из енглеског језика, а њихови пуни облици дати су и у оригиналном и у преведеном лику.

В. Ђорђевић

КОМЕНТАРИСАНЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

Vesna N. Dorđević (Beograd)

KONCEPTUALIZACIJA IMIGRANATA U POLITIČKOM DISKURSU¹

UVOD

Pošto nas je zanimalo kako mehanizam pojmovnih metafora funkcioniše u političkom diskursu i kako se putem metafore ostvaruju glavne funkcije ovog diskursa – manipulativna i ubeđivačka, tragali smo za empirijskim istraživanjima koja ukazuju na prisustvo određenog ideološkog stava zatamnjenog ili upravo osvetljenog metaforičkim kazivanjem. Predmet ovog rada jesu istraživanja koja se bave konceptualizacijom imigranata u političkom diskursu, a naš cilj je da ove radove organizujemo i predstavimo u formi komentarisane bibliografije.

Bitno je naglasiti da smo pod političkim diskursom podrazumevali i tzv. sekundarni diskurs, čiji su tvorci ne samo političari, već i novinari, politički analitičari i čitaoci. Ovakav širi pristup političkom diskursu koristi se u kritičkoj analizi diskursa (Fairclough, 1989, Van Dijk, 1993) i kritičkoj analizi metafora (Charteris-Black, 2004).

Komentarisana bibliografija organizovana je u dva dela. U prvom delu predstavljeni su sintetički radovi novijeg datuma koji se bave pojmovnim metaforama u političkom diskursu. Radovi u drugom delu, koji su u pogledu forme naučni članci, istražuju konceptualizaciju imigranata u političkom diskursu više zemalja.

1. KONCEPTUALNE METAFORE U POLITIČKOM DISKURSU

Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*, chapt. 3 “Metaphor in politics”. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.

¹ Rad je nastao u okviru projekta *Opis i standardizacija savremenog srpskog jezika* (178021), koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

Knjiga *Metaphor in Discourse* nastavlja empirijsku tradiciju proučavanja metafora iz četiri oblasti: književnosti, politike, nauke i obrazovanja. Svako poglavlje ima istu strukturu: autorka na početku daje nekoliko primera za metafore u određenom diskursu, zatim sintezu radova iz ove oblasti, a završava sa detaljnim studijama slučaja. Treće poglavlje knjige bavi se metaforama u političkom diskursu, gde one imaju retoričku i ubeđivačku funkciju. Autorka uočava da su najfrekventniji izvorni domeni u političkim govorima *rat*, *sport*, *putovanje* i *sadržatelj*. Semino ukazuje na mogućnost postojanja nemetaforičkih veza između izvornog domena i nekih aspekata situacionog konteksta u kojem je metafora upotrebljena. Na primer, kada je Rudolf Đulijani opisao Sadama Huseina kao oružje masovne destrukcije, on pretpostavlja i da Husein poseduje takvo oružje; ili kada Berlusconi političku aktivnost konceptualizuje kao *fudbal*, a on sam poseduje fudbalski klub. Semino smatra da je upotreba takvih metafora ubeđljiva, jer integriše metaforično i doslovno. Tako se u situaciji kombinuje zabavljачka funkcija, kroz igru reči, sa jednom ideološki motivisanom ubeđivačkom funkcijom. Koncept „situacione” metafore pokazuje se kao bitno otkriće kojem se autorka vraća na samom kraju knjige.

Beer, A. F.; De Landtsheer, C. (eds). (2004). *Metaphorical World Politics*. East Lansing, MI: Michigan State University Press

Vezična nit ovog zbornika radova jeste način na koji metafore i politička misao komuniciraju. Autori članaka raspravljaju o značaju metafore u političkom diskursu oslanjajući se na znanja i metode analize diskursa i kognitivne lingvistike (konkretno na Lakoff-Johnsonovu teoriju pojmovnih metafora) ističući da „*Metaphors are deeply and inevitably embedded in our political reasoning processes*” (str. 30). Zbornik je podeljen u tri sekcije: *Metaphorical Democracy*, *Metaphorical War and Peace* i *Metaphorical Globalization*. Osvrnućemo se na ključne elemente ovih sekcija:

Metaphorical Democracy

Richard B. Gregg: *Embodied Meaning in American Public Discourse during the Cold War*

Robert L. Ivie: *Democracy, War and Decivilizing Metaphors of American Insecurity*

Richard D. Anderson: *The Causal Power of Metaphor*

Gregg i Ivie navode da se u političkom diskursu SAD-a komunizam konceptualizuje, pre svega, kao *bolest*, *ludilo* i *otrov*, koje treba suzbiti. Ivie

smatra da se američka demokratija metaforički doživljava kao ugrožena i slaba demokratija kojoj treba kontrola i kojoj pretila opasnost iznutra. Gregg primećuje snažni potencijal metafore KOMUNIZAM JE RAK: rak ne dolazi spolja, već je u telu (državi) i potrebna je hitna operacija – a ona kao sredstvo zahteva oružje.

Metaphorical War and Peace

Dale A. Herbeck: *Sports Metaphors and Public Policy: The Football Theme in Desert Storm Discourse*

Francis A. Beer, G. Robert Boynton: *Paths through the Minefields of Foreign Policy Space*

Christ'l De Landtsheer, Ilse De Vrij: *Talking about Srebrenica*

Herbeck identifikuje metaforu *RAT JE FUDBALSKA IGRA* u javnom diskursu tokom Zalivskog rata i tumači njenu ulogu u oblikovanju razumevanja američke javnosti i njenog reagovanja na taj rat. Autor je uveren da se u političkom diskursu, kroz „sportske” metafore, rat poistovećuje sa igrom (*RAT JE FUDBAL*), u kojoj su građani pasivni navijači kojima stručni treneri (političari) govore da se usredsrede na pobedu, a ne na razloge za pobedu, čime je prikrivena stvarna patnja u Iraku. Beer i Boynton ukazuju na to da se američka spoljna politika u Kambodži konceptualizuje kao *kontinuirano kretanje iz prošlosti u budućnost*. Rad *Talking about Srebrenica* govori o metaforama moći, a autori dolaze do zanimljivog zaključka da je tokom 1995. politički diskurs u Holandiji o krizi u Srebrenici postajao sve više metaforičan.

Metaphorical Globalization

Keith L. Shimko: *The Power of Metaphors and the Metaphors of Power: The US in the Cold War and After*

Jerel A. Rosati, Steven J. Campbell: *Metaphors of US Global Leadership*

Timothy W. Luke: *Megametaphorics*

Shimko se bavi metaforama kojima se američka uloga u svetu objašnjava i opravdava, što pomaže utvrđivanju moći, a na ovu temu nadovezuje se Luke koji govori o metaforama globalizacije. Rosati i Campbell analiziraju promenu metafore tokom mandata predsednika Kartera i smatraju da analiza metafora može osvetliti namere vođa.

2. KONCEPTUALIZACIJA IMIGRANATA

Charteris-Black, J. (2006.) Britain as a container: immigration metaphors in the 2005 election campaign. *Discourse & Society*, 17, 563-581.

Ovaj rad istražuje metafore kojima su desno orijentisane političke stranke predstavljale imigrante i imigrantsku politiku tokom izborne kampanje u Velikoj Britaniji 2005. Uočene su razlike u upotrebi metafora kod ekstremnih i umerenih desničara. Dominantne metafore jesu IMIGRANTI SU PRIRODNA KATASTROFA i VELIKA BRITANIJA JE SADRŽATELJ (POD PRITISKOM). Metafora NACIJA JE SADRŽATELJ uključuje vremensku i prostornu dimenziju i razvija se u metaforu KONTROLA DRUŠTVENIH PROMENA (vremenski aspekt) JE KONTROLA KRETANJA LJUDI (prostorni aspekt). Nacija se doživljava kao *ograničeni prostor*, kojim se ono što je unutra štiti od spoljašnje opasnosti. Manipuliše se izvođenjem metonimijske veze između imigranata i kriminalaca: *neki imigranti su ilegalni imigranti – neki ilegalni imigranti su kriminalci – svi imigranti su kriminalci*. Postoji rasistička tendencija u diskursu ekstremne desnice: nacija je *pod pritiskom* (imigranata) zbog kojeg će doći do *eksplozije* (nacije). Metaforičko prikazivanje imigrantske politike u skladu je s ideologijom političke desnice, a postoje i implikacije na političke oponente koji nekompetentno sprovode imigrantsku politiku.

El Refaie, E. (2001.) Metaphors we descriminate by: naturalized themes in Austrian newspaper articles about asylum seekers. *Journal of Sociolinguistics*, 5/3, 352-371.

Ovaj rad posmatra društvenu i političku dimenziju pojmovnih metafora, a za predmet ima metafore iz austrijskih novinskih izveštaja o dolasku Kurda u Italiju januara 1998. U ovim izveštajima Kurdi su metaforički prikazivani kao vrlo opasna bića koja prete da ugroze Evropu (*kriminalci, vojska, preteče modernog egzodusa*); oni se konceptualizuju i kao *životinje*, ili se dehumanizuju, pa se poimaju kao *dogadjaji, objekti i pojave/opasne supstance*. Autor smatra da su ove metafore izražene kroz konvencionalne i raširene leksičke i gramatičke obrazce, što znači da su umotane u veo običnog, i tako, neprestanim ponavljanjem, nesvesno počinju da se poimaju kao prirodne i uobičajene. Gramatička forma utiče na to koliko će se lako i prirodno prihvatiti nova metafora, pa buduće studije treba da se usmere i na gramatičku strukturu metafora. Bitno je otkriti kako izvesne metafore postaju

društveno prihvaćeni način iskazivanja (i poimanja) stvarnosti i u kakvoj je to vezi s društvenom praksom.

O'Brien, V. G. (2003). Indigestible Food, Conquering Hordes, and Waste Materials: Metaphors of Immigrants and the Early Immigration Restriction Debate in the United States. *Metaphor and Symbol*, 18 (1), 33-47.

Autor se bavi metaforičkim prikazivanjem imigranata u SAD-u tokom javne rasprave o pooštavanju imigracionih zakona početkom 20. veka. Za razumevanje pojma *imigranti* bili su uobičajeni izvorni domeni: *organizam*, *predmet*, *prirodna katastrofa/rat* i *životinja*. Ovim metaforama imigranti se dehumanizuju ili predstavljaju kao pretnja društvenom napretku: IMIGRANTI SU ORGANIZAM – IMIGRANTI SU ZARAZNI ORGANIZAM (oni se *brzo razmnožavaju* i *šire telom-nacijom*), IMIGRANTI SU PREDMETI – IMIGRANTI SU MATERIJAL (*upotrebljavaju se kao jeftina radna snaga*), IMIGRANTI SU PRIRODNA KATASTROFA – IMIGRANTI SU POPLAVA (*preplavili su naciju*) itd. Opravdanje za ograničavanje prava manjinskim grupama zahtevalo je razvoj negativne slike o njima i stvaranje predstave o „zdravoj“ naciji čiji je opstanak ugrožen „zaraznim“ i „nasilnim“ pridošlicama: ako se marginalizovane grupe poimaju kao predmeti, životinje i pojave, a ne kao ljudi, njihovi članovi ne zahtevaju puna prava; ako oni predstavljaju pretnju zajednici, javna akcija protiv njih može se opravdati kao samoodbrana.

Santa Ana, O. (1999). 'Like an animal I was treated': anti-immigrant metaphor in US public discourse. *Discourse & Society*, 10, 191-224.

Ovaj rad ispituje metaforičku predstavu imigranata u SAD-u na korpusu novinskih tekstova koji su pratili političku raspravu 1994. i kampanju za antiimigrantski referendum – Predlog 187. Dominantna metafora je IMIGRANTI SU ŽIVOTINJE, a kao manje frekventne javile su se metafore IMIGRANTI SU KOROV i IMIGRANTI SU ROBA. Ove metafore koristile su se jednako u antiimigrantskim i u proimigrantskim tekstovima. Kako metafore oblikuju razumevanje ciljnog domena (*imigranata*), istraživanje je pokazalo da je u posmatranom periodu odnos američke javnosti prema imigrantima bio rasistički i da je ovakvo poimanje imigranata postalo deo uobičajene jezičke prakse. Autor zaključuje da su posmatrane metafore politički motivisane i da, kao takve, nisu strogo fiksirane, za razliku od npr. orijentacionih metafora, te da se mogu menjati.

ZAKLJUČAK

Odabrani radovi pokazuju da pojmovne metafore mogu da se upotrebe za širenje određenih ideoloških stavova. One deluju kao snažno a suptilno retoričko oruđe, koje u političkom diskursu može da služi za manipulaciju.

Kao što je poznato, metafore osvetljavaju jedan aspekt pojma, ali mogu da zatamne druge. Tako se pomoću metafore mogu podržati negativne socijalne politike prema određenim grupama, što su potvrdili radovi o imigrantima. Izrazito negativan stav prema njima, stav koji je rasistički, a koji se ogleda u pojmovnim metaforama upotrebljavanim čak i u proimigrantskim tekstovima, pokazuje da je doživljaj imigranata kao životinja, robe, uopšte ne-ljudi, postao uobičajen. Ovako metafore služe ne samo za manipulaciju, već i za diskriminaciju.

Kritički pristup metaforama u političkom diskursu može pomoći razumevanju stvarnosti u kojoj živimo, a akademska zainteresovanost za ovu problematiku i rad na njoj treba da probude javnost i ukažu na potrebu dubljeg čitanja političkih poruka.

LITERATURA:

Beer, A. F. & De Landtsheer, C. (eds). (2004). *Metaphorical World Politics*. East Lansing, MI: Michigan State University Press

Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan

Charteris-Black, J. (2006.) Britain as a container: immigration metaphors in the 2005 election campaign. *Discourse & Society*, 17, 563–581. <http://das.sagepub.com/content/17/5/563>.

Charteris-Black, J. (2010). Metaphor in Discourse by Elena Semino. *Journal of Sociolinguistics*, 14, 149–153. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9841.2009.00438_3.x/full

El Refaie, E. (2001.) Metaphors we descriminate by: naturalized themes in Austrian newspaper articles about asylum seekers. *Journal of Sociolinguistics*, 5/3, 352–371. <http://onlinelibrary.wiley.com.proxy.kobson.nb.rs:2048/doi/10.1111/1467-9481.00154/pdf>

Fairclough, N. (1989). *Language and Power*, London: Longman.

Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*, Chicago: University of Chicago http://rapidshare.com/files/452228633/Metaphors_We_Live_By.zip

Lakoff, R.T. (1990). *Talking Power. The Politics of Language*. New York: Harper Collins

Macgilchrist, F. (2007). Metaphorical World Politics. [Book Review: *Metaphorical World Politics*. Beer, A. F. & De Landtsheer, C. (eds)]. *Discourse & Society*, 18, 230–232. <http://das.sagepub.com/content/18/2/230>

O'Brien, V. G. (2003). Indigestible Food, Conquering Hordes, and Waste Materials: Metaphors of Immigrants and the Early Immigration Restriction Debate in the United States. *Metaphor and Symbol*, 18(1), 33-47. <http://www.uky.edu/~addesa01/documents/IndigestibleFood.pdf>

Santa Ana, O. (1999). 'Like an animal I was treated': anti-immigrant metaphor in US public discourse. *Discourse & Society*, 10, 191–224. <http://das.sagepub.com/content/10/2/191>

Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*, chapt. 3 "Metaphor in politics". Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.

Van Dijk, T. (1993). Principles of critical discourse analysis, *Discourse and Society* 4(2): 249–283. <http://www.discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf>

БИБЛИОГРАФИЈЕ

Борђе Оташевић (Београд)

ПРИЛОЗИ ЗА ГРАЂУ ЛЕКСИКОЛОШКЕ И МЕТАЛЕКСИКОГРАФСКЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ (5)

Лабовић В(асо): Стандардизација терминологије у области пољопривредне технике. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата*. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 165–168.

Лађевић Милица: Двојезични речници српског језика, Српскохрватско-словачки Словачко-српскохрватски. *Задужбина* 20 (1992), 6.

Лађевић Милица: Неологизам као лексикографска јединица. *ЗбМСФЛ XXXVI/1* (1993), 182–185. /Приказ: Theoretische und Praktische Probleme der neologismen Lexikographie. Berlin, 1988, 136/

Лаиновић-Стојановић Н(адежда): Узајамна веза општеупотребних речи и термина. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата*. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 65–68.

Лаиновић-Стојановић Надежда, Хунић Викторија: Термини енглеског порекла у литератури из електронике на српском језику и њихови еквиваленти у руском. *Зборник радова Симпозијум Контрастивна језичка истраживања*, 336–342.

Лаиновић-Стојановић Надежда: Супстантивација придева и глаголских придева у језику струке. *Славистика* 1 (1997), 67–70.

Лаинович-Стоянович Н.: Словообразовательные модели терминов по электронике и электротехнике в русском и сербском языках. – у: *Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков. Доклады IV международного симпозиума МАПРЯЛ (Белград – Нови Сад, 8–10. октябра 1996. г.)*. Белград, 1997, 318–322.

Лашкова Лили: Из бугарске и српске митолошке терминологије. *Зборник радова : Мит.* Филозофски факултет, Нови Сад, 1996, 673–679.

Лашкова Лили: Српскохрватска граматичка терминологија у поређењу са општесловенском језичком традицијом. *НССУВД* 18/1 (1990), 89–98.

Лашкова Лили: Српскохрватски језик у бугарским лексикографским приручницима. *НЈ* 29/3–4 (1993), 155–161.

Лебда Ренарда: Еуфемизми или уметност посредног говора. *НССУВД* 23/2 (1993), 37–41.

Легурска Палмира, Ничка Бечева: Проблеми на семантиката на деминутивите в руския, срѣбския и бѣлгарския език и представянето ѝ в двуезичен речник. *ЈФ* LVI/1–2 (2000 [2001]), 577–588.

Леонова Людмила: О придевима морално-етичке оцене и емотивног стања у Вуковом „Рјечнику“ и у „Речнику“ Матице српске и Матице хрватске. *НССУВД* 25/2 (1996), 403–412.

Лесић Ж(ељко), Михајловић В(есна): Међународни речник термина и дефиниције статистике и саобраћаја. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата.* Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 217–218.

Лизанец П. Н.: Южно-славјанско-венгерские лексические сходения в говорах Карпато-балканского ареала. *ЗбМСФЛ* XLIII (2000 [2001]), 317–322.

Ликоманова Искра: Лексикографски статус морфонолошких варијанти код именица женског рода у савременом српском језику. *НССУВД* 26/2 (1997), 179–184.

Липовац-Радуловић Весна: *Романизми у Црној Гори, Будва и Паиштровићи.* МБМ-плас, Нови Сад, 1997, 331 стр.

Лисац Јосип: Проблем обрађености лексика горанских говора. *ХДЗ* 8 (1990), 61–68.

Лисица Ђ(ука), Спаић Г(ордана), Крстић И(лија): Израда међународног електротехничког ИЕС речника са српским терминима. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата.* Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 197–201.

Лома Александар: Грчко-српскохрватски речници. *Задужбина* 14 (1991), 4.

Лома Александар: Два словенска назива за црну топоу и Аполон као божански огањ. *КСК I/1* (1996), 23–30.

Лома Александар: Окамењена имена. Прилог познавању предсловенских остатака у оронимији Црне Горе. *НЈ* 31/1–5 (1996), 121–132.

Лома Александар: Просо. *Расковник* 85–86 (1996), 61–66.

Лома Александар: Рани слојеви хришћанских топонима на старосрпском тлу. *ОП* 11 (1990), 1–18.

Лома Александар: Рефлекси групе –п(ь)п– у српској топонимији. *НЈ* XXXIII/3–4, 99–106.

Лома Александар: Словени и Албанци у светлу топономастике. *Становништво словенског поријекла у Албанији*, 279–327.

Лома Александар: Српскохрватска географска имена на -ина, -ми, -ине: преглед типова и проблеми класификације. *ОП* 13 (1997), 1–26.

Ломпар Весна: О једном значењу речи „наседеник“. *НЈ* 29/1–2 (1991), 82–83.

Ломпар Весна: Обележена лексика у драми „Развојни пут Боре Шнајдера“ Александра Поповића. *Српски језик* 1/1–2 (1996), 175–181.

Lubaś Władysław: Frazeologizmy: polskie problemy leksykograficzne. *ЈФ* LVI/1–2 (2000 [2001]), 625–633.

Лупачева Л. И.: Семантичка структура соматизмов в руском и сербско-хрватском језицима (на примере существительных *рука* и *хвост* /реп/). *ЈФ* 47 (1991), 107–120.

Лучић Чедомир М.: Нека научна сазнања, предања, усмене творевине и осврт на топономастичка обиљежја везана за словенско у Албанији. *Становништво словенског поријекла у Албанији*, 337–347.

Магду Лија, Урсулеску-Миличић Родика: Лексичке иновације у савременом румунском језику. – у: *О лексичким позајмљеницама. Зборник радова са научног скупа Стране речи и изрази у српском језику, са освртом на исти проблем у језицима националних мањина*, Градска би-

блиотека Суботица – Институт за српски језик САНУ, Суботица – Београд, 1996, 338–388.

Малбашки Д(ушан), Обрадовић Д(анило): О терминолошким проблемима у области информационих технологија. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата*. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 95–98.

Мамић Миле: Словенске ријечи у Рјечнику Југославенске академије. *СР* 38/2 (1990), 131–139.

Манакин В. Н., Манакина Н. И.: Контрастивная лексикология как научная база при обучении русскому языку как иностранному. *МСССИ* 4 (1996), 34–37.

Манакин В.: Контрастивная лексикология русского и других языков: проблемы становления и развития. – у: *Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков. Доклады IV международного симпозиума МАПРЯЛ (Белград – Нови Сад, 8–10. октябрь 1996. г.)*. Белград, 1997, 238–242.

Маринковић Небојша: Полисемантичка дисперзија и конкуренција творбених форманата код модела опште ознаке номина агентис. *НССУВД* 26/2 (1997), 321–328.

Marićová Anna: Vplyv predpony *po-* sémantickú zmenu sloviess v slovenčine a srbochorvátčine (Uticaј prefiksa *po-* na promenu značenja глагола u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku). *ЗбСВС* 11–12 (1989–1990), 97–108.

Марицки-Гађански Ксенија: Античка латинска ономастика у грчкој рецепцији. *IV симпозијум...* (1990, Нови Сад), 377–380.

Марјановић Слободан: Граматичка норма именица субјективне оцене у Речнику пиротског говора. *Српски језик* 2/1–2 (1997), 265–283.

Марков Борис: О проблеме выделения общей южнославянской лексики. *Реферати*, 63–71.

Марковић В.: Мр Драгана Кљајић: Савремени пословни српско-француски речник, Београд 1997. *Преводилац* 1–2 (1999), 57–58.

Марковић Драгица: Кованице Лазе Костића и дискурс. *НССУВД* 21/1 (1992), 285–293.

Марковић Жељко: О немачким елементима у топонимији Војводине. *ЗбМСФЛ* XLIII (2000 [2001]), 329–338.

Марковић Жељко: Празноверја, митолошки и религијски појмови – проблем разграничења. *Фолклор у Војводини* 9 (1995), 235–240.

Марковић Жељко: Топонимија општине Пландиште. *ППЈ* 27 (1996), 79–137.

Марковић Јордана: Микротопонимија Великог Крчимира. *ЗбФФН* 2–3 (1991–1992), 59–74.

Марковић Јордана: Новица Живковић, Речник пиротског говора, Пирот 1987. *ЗФФН* 1 (1990), 168–171.

Марковић Миодраг: Речник народног говора у Црној реци II. *СДЗб* XXXIX (1993), 149–398.

Марковић Рајна: Гранање значења речи које означавају кућу и њене делове. *НЈ* 29/1–2 (1991), 55–76.

Марковић Рајна: О неправим антонимима на материјалу Вукових пословица. *ЈФ* 50 (1994), 209–218.

Маројевић Р(адмило): Аутохтоно, позајмљено и интернационално у српској терминологији. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата*. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 49–52.

Маројевић Радмило: Из ономастике Дробњака. *Дурмиторски зборник* 1 (1991, Титоград), 57–60.

Маројевић Радмило: Из ономастичке историје (1–2). *ОП* 11 (1990), 63–70.

Маројевић Радмило: Интердепенденција граматике и лексикологије у српском и руском језику. *НССУВД* 26/2 (1997), 91–99.

Маројевић Радмило: Руски речници: двојезични речници српског језика. *Задужбина* 9 (1990), 3.

Мартиновић Душан Ј.: Лексикографско-биографски рад Николе Рацковића. *Библиографски вјесник* 23/3 (1994, Цетиње), 183–186.

Маслова Алина: К семантичкому анализу устойчивих изражених с „цветовыми” прилагателными (на материале русског и српског језика). *ЈФ* LVI/1–2 (2000 [2001]), 647–653.

Матијашевић Јелка: Деривација и типови значења оцене. *ЗбМСФЛ* XLIII (2000 [2001]), 339–344.

Матијашевић Јелка: Из семантике глагола руског и српског језика (оцена у говорном чину). *Славистика* 1 (1997), 31–36.

Матијашевић Јелка: Осврт на русизме послератних година. *НССУВД* 25/2 (1996), 367–375.

Матијашевић Јелка: Словенске речи као стране речи у српском језику. – у: *О лексичким позајмљеницама. Зборник радова са научног скупа Стране речи и изрази у српском језику, са освртом на исти проблем у језицима националних мањина*. Градска библиотека Суботица, Институт за српски језик САНУ, Суботица – Београд, 1996, 153–158.

Матијашевић Јелка: Фолклорна грађа у двојезичним речницима. *Фолклор у Војводини* 9 (1995), 167–177.

Матијашевић Јелка: Хомонимија и полисемија (на примеру руских и српскохрватских енантиосемичних лексема). *IV симпозијум...* (1990, Нови Сад), 309–313.

Матић Вјечеслава, Перовић Верослава: Терминологија заштите од ерозије (француско-српски). *Преводилац* 16/1–4 (1997), 96–113.

Матић М(илена): Од термина до структуре знања – терминологија и представљање знања. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата*. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 35–39.

Матияшевич Е(лка): Лексические средства выражения оценки в русском и сербском языках. *МСССИ* 4 (1996), 39–40.

Матияшевич Е.: Лексическая средства выражения оценки в русском и сербском языках. – у: *Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков. Доклады IV международного симпозиума МАПРЯЛ (Белград – Нови Сад, 8–10. октября 1996. г.)*. Белград, 1997, 264–271.

Матияшевич Елка: Семантическая структура оценки у деривативов в русском и сербском языках. *ЗбМСФЛ* 40/1 (1997), 63–71.

Матулина-Јерак Желька: Компоненцијална анализа као поступак утврђивања интралингвалне сродности међу глаголима. *Радови ССФФЗ* 29/19 (1990), 115–141.

Међеши Хелена: Српско-русински речник у билингвалним условима. *Studia ruthenica* 5 (1996), 43–45.

Mikkelsen Hans Kristian: Принципи селекције и презентације граматичке информације у двојезичним речницима. *НССУВД* 26/2 (1997), 409–420.

Микетић Драган: Ономастика Борчанске висоравни. *Баштина* 2 (1991), 17–39.

Микетић Драган: Ономастика поткопаоничког села Лозно. *Баштина* 1 (1991), 120–122.

Миковић Милован: Стране речи у икавском изразу. – у: *О лексичким позајмљеницама. Зборник радова са научног скупа Стране речи и изрази у српском језику, са освртом на исти проблем у језицима националних мањина*. Градска библиотека Суботица, Институт за српски језик САНУ, Суботица – Београд, 1996, 241–252.

Миленкович А(ндріяна): Сложные научно-технические термины в русском языке и их перевод на сербский язык. *МСССИ* 4 (1996), 40–41.

Милинковић Љубо: Синонимија у руској пословној кореспонденцији у поређењу са српском. *ЗбМСФЛ* 39/1 (1996), 29–42.

Милисавац Живан: Први наговештаји лексикографског рада у Матици српској. *ЗбМСФЛ* 37 (1994), 371–381.

Милићевић Б(ориша): Стандардизација банкарске терминологије. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата*. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 175–177.

Милићевић Блажо: Видови диференцијације између говора и књижевнојезичке норме. *НЈ XXXIII*/3–4, 381–386.

Милосављевић Петар: Терминологија и семиологија. *НССУВД* 18/1 (1990), 39–43.

Мирић М(ладен): Појмовна разматрања о семену и семенарству. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата*. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 127–130.

Мирјанић Ђока: Трагом једне необичне речи „коларом“. *ЗбМСФЛ* 34/1 (1991), 163–164.

Митрофанова О(льга) Д.: Этимологический компонент термина и его семантическое преобразование. *МСССИ* 4 (1996), 45–46.

Митрофанова О(льга) Д.: Этимологический компонент термина и его семантические преобразования. *Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков. Доклады IV международного симпозиума МАПРЯЛ (Белград – Нови Сад, 8–10. октября 1996. г.)*. Белград, 1997, 5–11.

Михајловић Велимир: Из нашег презименика (2): од Венцловића до Змаја. *Даница* (1995), 275–280.

Михајловић Велимир: Из топонимастике Србије (Граово, Грделица). *ЗБМСФЛ* 33 (1990), 283–287.

Михајловић Велимир: *Име по заповести. Императивни ономастикон српскохрватског језика*. Нолит, Београд, 1992.

Михајловић Велимир: Руковет презимена (Балта, Јагличић, Пасуљ, Карталић, Соливодик, Банзић, Барзут, Вергаш, Верем, Мучибаба, Дерикоца). *ОП* 13 (1997), 27–34.

Михајловић Велимир: Руковет презимена. *ОЈ* 14 (1991), 141–152.

Mihalla Gheorghe: Српскохрватске позајмице у румунском банатском говору – одраз миграције Срба на североисток (на материјалу речника румунског језика). *НССУВД* 20/1 (1991), 413–420.

Михаљчић Раде: Презимена изведена од титула. *Расковник* 87–90 (1997), 9–34.

Мишеска-Томић Олга, Новаков Предраг, Прћић Твртко: Принципи организације грозда у двојезичном речнику (са енглеско-српскохрватским примерима). *ЗБМСФЛ* 34/2 (1991), 135–143.

Мишеска-Томић Олга: Интернационализми у српском руху. – у: *О лексичким позајмљеницама. Зборник радова са научног скупа Стране речи и изрази у српском језику, са освртом на исти проблем у језицима националних мањина*, Градска библиотека Суботица, Институт за српски језик САНУ, Суботица – Београд, 1996, 69–80.

Мишеска-Томић Олга: Термини лингвистичке анализе и њихова лингвистичка анализа. *НССУВД* 18/1 (1990), 69–74.

Младеновић Александар: Назив „српскословенски језик“ у текстовима Стојана Новаковића и данас. *АП* 15 (1993), 245–252.

Младеновић Александар: О једном турцизму у језику патријарха Арсенија III Чарнојевића. *ЗбМСФЛ* 34/1 (1991), 162–163.

Млацек Јозеф: Случајеви српскохрватско-словачке интерференције у фразеологији војвођанских Словака. *IV симпозијум...* (1990, Нови Сад), 353–356.

Молнар-Чикош Ласло: Контрастивна анализа лексике са придевом који означава боју (у српском и мађарском језику, као и у другим језицима). *Зборник радова Симпозијум Контрастивна језичка истраживања*, 372–376.

Морковкин Б. Б.: Лексическая система и ее отражение в значении слова. *Славист* 1/1 (1990), 9–14.

Морковкин В. В.: Предпосылки правильного контрастивного лексикографирования в учебных целях. *МСССИ* 4 (1996), 46.

Московљевић Јасмина: Терминологија савремене синтаксичке теорије: проблеми унификације и стандардизације. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата*. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 87–89.

Московљевић Јасмина: Лексичка детранзитивизација и анализа правих повратних глагола у српском језику. *ЈФ* 53 (1997), 107–114.

Московљевић Јасмина: Међуоднос граматике и лексикона у савременој лингвистичкој теорији. *НССУВД* 26/2 (1997), 35–44.

Мразовић Паница: Германизми у говорном језику Војвођана. – у: *О лексичким позајмљеницама. Зборник радова са научног скупа Стране речи и изрази у српском језику, са освртом на исти проблем у језицима националних мањина*. Градска библиотека Суботица, Институт за српски језик САНУ, Суботица – Београд, 1996, 209–230.

Мрђен Слободанка: Ономастика села у Гламочком крају. *ОП* 11 (1990), 475–490.

Мршевић-Радовић Драгана: *Згнати у рог* (поводом једног Његошевог стиха). *НССУВД* 18/2 (1990), 493–499.

Мршевић-Радовић Драгана: Из историје српскохрватских израза. *НЈ* 28/4–5 (1990), 302–308.

Мршевић-Радовић Драгана: Из српскохрватске фразеологије: „зидати (ковати) лонце” *ЗбМСФЛ* 33 (1990), 311–317.

Мршевић-Радовић Драгана: Нека питања алогичних српскохрватских фразеолошких модела. *НССУВД* 20/2 (1991), 281–292.

Мршевић-Радовић Драгана: О левом ветру. *Даница* (1995), 270–274.

Мршевић-Радовић Драгана: Фолклорна фразеологија и лексикографска пракса. *Фолклор у Војводини* 9 (1995), 179–191.

Мршевић-Радовић Драгана: Шаблонски еуфемизми и језичка култура. *КњЈ XXXVIII/4* (1991), 454–459.

Мунић Даринко: Презимена каставских обитељи и појединаца из 1723. године. Туристичко друштво. Загреб, 1990, 56 стр.

Муратагић-Туна Хаснија: Осврт на речник новог правописа Матице српске. *Српски језик* II/1–2 (1997), 481–501.

Мушович А.: Фразеологические единицы с соматизмамы, выражающие эмоции человека (на материале русского и сербского языка). *Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков. Доклады IVмеждународного симпозиума МАПРЯЛ (Белград – Нови Сад, 8–10. октабра 1996. г.)*. Белград, 1997, 227–232.

Невекловски Герхард: Нацрт за речник српских народних приповиједака. *Задужбина* 17 (1992), 9.

Neweklowsky Gerhard: Лексичка подударња у сјеверозападним периферним говорима јужнославенског језичког ареала. *ХДЗ* 9 (1989), 77–88.

Невелковски Герхард: Лексички профил Доситејевог Живота и прикљученија. *Задужбина* 13 (1991), 14.

Недельков Љиљана: „Српски рјечник за кованције“ из 1887. године Јована Живановића. *ЗбМСФЛ XXXV/2* (1992), 81–88.

Недельков Љиљана: Географски термини у Шајкашкој. *ЗбМСФЛ* 34/1 (1991), 155–160.

Недельков Љиљана: Из војвођанске пчеларске терминологије. *ЗбМСФЛ XLIII* (2000 [2001]), 385–394.

Недельков Љиљана: Пчеларска терминологија Аврама Максимовића (1810. година). *ЗбМСФЛ* 37 (1994), 413–418.

Недељковић Миле: Именик Кнежевине Србије. Јован Гавриловић: „Речник географско-статистични Србије“, издавачи Култура и Историјски музеј САНУ, Београд, 1994. *Задужбина* 28 (1994), 12.

Недељковић Миле: О називима нашег тла. Јозеф Шиц: „Географска терминологија српскохрватског језика“, издавачи Дечје новине (Горњи Милановац), Матица српска (Нови Сад) и Вукова Задужбина (Београд). *Задужбина* 28 (1994), 12.

Недимовић Бог(ољуб), Недимовић Бр(анка): Неопходност стандардизације терминологије у машинским елементима и конструкцијама. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата*. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 119–122.

Недимовић Бог(ољуб), Недимовић Бр(анка): Потребe стандардизације терминологије машинства у рударству. – у: *Стандардизација терминологије : Зборник реферата*. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 131–134.

Никетић Милорад (записивач): Гружанске воденице. *Расковник* 81–82 (1995), 31–35. /Опис и називи делова воденице: *лучњак, паприца, чактало, каблина, ципун, кораб, напер, паспаљ* и др./

Николић Видан: О термину *машља*. НЈ 32/1–2 (1997), 64–67.

Николић Мирослав: „И *накрпат* ситно арнаутски“. *Српски језик* 1/1–2 (1996), 114–117.

Николић Мирослав: Неке карактеристике именичке лексике у Вуковом „Рјечнику“ у поређењу са савременим стањем. *НССУВД* 25/2 (1996), 393–401.

Николић Мирослав: Необавезно: О неким новим речима у српском језику. *Преводилац* 3–4 (1999), 20–22.

Николић Мирослав: Необавезно: О странцима и страним именима. *Преводилац* 1–2 (1999), 21–23.

Николић Мирослав: О речнику бачких Буњеваца. *Задужбина* 15 (1991), 12. /Приказ књиге: Речник бачких Буњеваца, Марка Пеића и Грга Бачлије у редакцији Драгољуба Петровића/

Николић Мирослав: Петнаест томова Речника САНУ. *Преводилац* 15/1–4 (1996), 125–127.

Николић С(миљана): Терминологија у међународној и југословенској стандардизацији. – у: *Стандардизација терминологије : Збор-*

ник реферата. Српска академија наука и уметности, Београд, 1996, 181–186.

Новаковић-Шашић Дубравка: Енглеске речи у београдској дневној штампи. – у: *О лексичким позајмљеницама. Зборник радова са научног скупа Стране речи и изрази у српском језику, са освртом на исти проблем у језицима националних мањина*. Градска библиотека Суботица, Институт за српски језик САНУ, Суботица – Београд, 1996, 307–311.

Нормативност и лексичко нормирање у дескриптивној лексикографији. *НЈ* 30/1–5 (1995–1996), 67–75.

Nyomarkay Istvan: Да ли је познавао Амброзије Шарчевић терминолошке речнике и остала двојезична издања свога доба? *НССУВД* 18/1 (1990), 137–142.

ХРОНИКА

РУССКИЙ ЯЗЫК И КУЛЬТУРА В ЗЕРКАЛЕ ПЕРЕВОДА (Солун, 25–29. априла 2012. године)

III Међународна научно-практична конференција коју факултет „Высшая школа перевода“ Московског државног универзитета Ломоносов организује у сарадњи са Руским центром за науку и културу РФ у Атини, Руским центром у Солуну, Центром за културу Централне Македоније и Генералним конзулством РФ у Солуну одржана је у априлу ове године у Солуну.

Традиционално се окупило око 140 лингвиста из 18 земаља (Русије, Белорусије, Украјине, Србије, Грузије, Грчке, Шпаније, Јерменије, Казахстана, Јапана, Израела, Бугарске, Атербејџана, Турске, Француске, Индије, Судана, Немачке) да би разменили своја мишљења о широком кругу питања која су тематски била обједињена у следеће секције:

I Теорија, историја и методологија превођења;

II Културно-антрополошки аспекти међујезичке комуникације;

III Руски језик као страни (систем обуке међујезичкој комуникацији).

Првог радног дана конференције на пленарном заседању своје радове су, између осталих, прочитали познати и признати руски професори: проф. др Гарбовски (декан Факултета) прочитао је рад посвећен руском преводном дискурсу „Русский переводной дискурс“ и проф. др Вјунов је прочитао рад „Государство и менталитет, традиции русского народа в историческом контексте“.

Након пленарних предавања отпочео је рад по секцијама који се одржавао у наредна два дана.

У оквиру рада I секције размотрене су следеће теме:

- општа теорије превођења;
- историја превођења;
- методологија превођења;
- лингвостилистички аспекти превођења;
- интерпретација уметничког текста и превод;

- питања узајамног утицаја култура приликом превођења књижевно-уметничког текста;

- руска књижевност у преводима на разне светске језике.

Рад II секције обележиле су следеће теме:

- културно-антрополошки аспект у усвајању руског језика;

- еволуција руске језичке слике света;

- језик, историја и култура;

- питања утицаја и прожимања култура у међујезичкој комуникацији;

- национални менталитет руског народа у светлу различитих семиотичких система.

Трећа секција, као најбројнија, судећи по радовима и излагачима, покренула је велики броја питања, али су и многе теме биле размотрене и анализирани:

- теоријске проблеме изучавања РКИ у систему обуке међујезичкој комуникацији;

- говорна култура преводилаца: однос система, узуса и норме;

- савремене концепције у настави РКИ;

- научни и уметнички текст у настави РКИ;

- национално оријентисани уџбеници, приручници и речници;

- нови приступи у настави РКИ: методи и технологије, уџбеници и приручници, планови и програми, провера знања и тестирање;

- примена савремених информационах технологија, аудио и визуелног материјала у настави РКИ;

- повећање мотивације у настави РКИ у савременом свету.

Укупно је прочитано 90 радова заснованих на конфронтационом проучавању следећих група језика: руски – новогрчки; руски – немачки; руски – енглески; руски – српски; руски – шпански; руски – арапски; руски – јапански; руски – грузијски; руски – бугарски; руски – хебрејски; руски – азербејџански; руски – португалски и руски – француски.

У процесу изучавања страног језика, исто као и у преводилачком процесу ступају у узајамни контакт субјекти различитих цивилизацијско-контактних зона што одређује и проучавање питања попут: упоредна семантика (ономастика, топонимија, алузије, игре речима, табуи, метафоре, неологизми), интонационо-ритмичка организација текста, разноврсне међујезичке и међукултурне трансформације. Сва ова питања била су заступљена у излагањима која су се могла чути на конференцији.

Питања из лексикологије (национално оријентисани лингвистички речници, корпусна лингвистика), анализа уметничких текстова великана руске књижевности (Набокова, Брјусова, Достојевског, Булгакова, Пушкина, Островског, Рубцова) и оцене њихових превода на поједине језике, проблеми билингвизма (писци билингви, деца билингви) размотрена су у завидном броју радова као и теоријска питања превођења, лингвистичко заснивање методологије превођења, анализа различитих видова превођења, као и конфронтација појмова „языковая личность“, „речевой портрет“, „билингвизм“.

Настава РКИ са својим теоријским и практичним проблемима, конкретан уџбенички материјал који је на располагању предавачима у разним земљама размотрен је и анализиран са различитих аспеката. Значајна пажња је посвећена и примени нових информационих технологија, припреми аудио и визуелног материјала као пратеће компоненте основном уџбеничком комплекту у циљу ефикаснијег овладавања РКИ.

Међународна конференција дала је преглед савременог стања у методологији, теорији и пракси горе поменутих лингвистичких праваца и из тог разлога штампани материјал у оквиру зборника (Русский язык и культура в зеркале перевода/Материалы III международной научно-практической конференции 25–29 апреля 2012 г. - Москва: Изд. Высшая школа перевода МГУ имени М.В. Ломоносова, 2012. - 598 с.) несумњиво ће бити користан преводиоцима, предавачима, студентима, докторандима.

Мирјана Адамовић (Београд)

DRUGA MEĐUNARODNA KONFERENCIJA JEZICI I KULTURE U VREMENU I PROSTORU

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu sa zadovoljstvom obaveštava da će Druga međunarodna konferencija *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* biti održana u subotu, 24. novembra 2012. godine, na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, Dr Zorana Đinđića 2.

Molimo Vas da se odazovete ovom pozivu i pošaljete apstrakt svog saopštenja u trajanju od 15 minuta, koje se bavi jednom od sledećih opštih oblasti:

- fonetika, fonologija
- morfologija, sintaksa
- semantika, pragmatika
- analiza diskursa
- sociolingvistika
- psiholingvistika
- kontrastivna lingvistika
- kontaktna lingvistika
- korpusna lingvistika
- leksikografija
- nastava jezika
- usvajanje jezika
- translatologija
- studije kulture
- komunikologija
- književna istorija
- književna teorija
- književna kritika
- sociologija
- istorija

Uputstvo za slanje apstrakata:

Radni jezici Konferencije su jezici koji se predaju na Filozofskom fakultetu: srpski, mađarski, slovački, rumunski, rusinski (kao prvi jezici), engleski, nemački, francuski, ruski, španski, italijanski (kao strani jezici).

Apstrakti treba da sadrže sledeće elemente: (1) ime i prezime autora ili autorâ, (2) instituciju zaposlenja autora ili autorâ, (3) imejl-adresu autora ili autorâ, (4) do 15 reči: naslov saopštenja, i (5) između 100 i 200 reči: jasan opis ciljeva, metodologije i očekivanih rezultata projekta koji će biti predstavljen u saopštenju. Apstrakte treba poslati elektronski, kao dodatak imejlu u formatima .doc ili .docx programa Microsoft Word za Windows, na

imejl-adresu Konferencije: jezici.kulture@gmail.com, s rečju ‘apstrakt’ kao temom.

Apstrakti će biti ocenjivani na osnovu originalnosti tematike, pristupa i naučnog doprinosa izloženog predloga.

Rok za slanje apstrakata: 1. septembar 2012.

Rok za obaveštenje o prihvatanju: 15. oktobar 2012.

Ostale važne informacije:

Kotizacija: 45 evra (EUR), u dinarskoj (RSD) protivvrednosti.

Od 1. novembra 2012, najnovije informacije biće dostupne na veb-sajtu Fakulteta: <http://www.ff.uns.ac.rs/>, rubrika: Konferencije.

Posle Konferencije, Filozofski fakultet štampaće izbor recenziranih priloga kao zbornik radova.

Organizacioni odbor:

Ljiljana Subotić (Dekan)

Snežana Gudurić (predsednica)

Tvrtko Prčić (programski
koordinator)

Vladislava Gordić Petković

Edita Andrić

Dušanka Mirić

Dragana Drobnjak

Maja Marković

Ivana Đurić Paunović

Laura Spariosu

Sabina Halupka Rešetar

Biljana Radić Bojanić

Sonja Filipović Kovačević

Aleksandar Kavgić

